Intervju: Miodrag Majić, sudija

KAKO SU POLITIČARI SEBI ISKOPALI JAMU

Intervju: Vida Ognjenović

ATRAKCIJA NABILDOVANE LAŽI

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01418

VREME

broj 1418

8. mart 2018.

BEOGRADSKI IZBORI 2018.

KATASTROFALNA VUČIĆEVA POBEDA

MAN
mona.rs
Fotograf-Dušan Milenković

VREME
BROJ 1418
8. mart 2018.

04 Zoom: Dva decibela, druže

06 Izbori 2018:
Katastrofalna Vučićeva pobeda

11 Nuspojave: Pejzaž posle bitke

12 Na licu mesta:
Glasanje u atmosferi straha

15 **Mediji na naprednjački način:**
Urlaj, Vesiću, urlaj

18 Država i solidarnost:
Imamo li jedni druge

20 Intervju: Miodrag Majić

24 Lični stav: Ivan Ivanji

26 **Položaj radnika u Srbiji:**
Mučenje kroz gusto tkanje

30 Srbija i Kosovo: Budućnost računa na nas

32 Srbija i Kosovo:
"Crvena linija" kompromisa

35 Lisica i ždral:
Djevojka viče s visoka brda

KULTURA

36 Intervju: Vida Ognjenović

39 Dobar primer: Klasika je u modi

42 Kultura sećanja: Spomenici i politika

44 Knjige: "Iluzije – nove ruske drame"

46 Izložba: "Tragom malih otkrića"
Aleksandra Zografa

47 TV manijak: Pinkova kladionica

SVET

48 **Italija:**
Postizborni strahovi

50 Nemačka:
Četvrta vlada Angele Merkel

52 Životna sredina: Stop dizelašima

MOZAIK

56 Otkrića: Susret lovca i zemljoradnika

59 Navigator: Glupi u smart društvu

60 Strip: Motorizacija

62 Vreme uživanja: Sav taj čaj

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

Da u zemlji Srbiji postoji neko ko institucionalno prati i stručno nadzire da li mediji poštuju zakone, posle ovih izbora sigurno bismo imali raspravu o medijskim hajkama, funkcionerskoj kampanji i neravnopravnom i ostrašćenom izveštavanju u predizbornom periodu
PIŠE: TAMARA SKROZZA

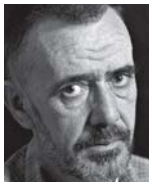
Uslovi rada i zarade u industriji tekstila i obuće u Srbiji su sve osim humanih, pokazalo je istraživanje globalne kampanje Clean Cloth (CCC). Većinu zaposlenih čine žene koje za minimalnu platu rade prekovremeno i vikendima, u halama bez grejanja ili klime
PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Antisistemske, antievroske, populističke partije odnele su pobedu na parlamentarnim izborim. Time se obistinio najveći strah Brisela
PIŠE: ENZO MANGINI

Na naslovnoj strani: **Izborni štab SNS-a, 4. mart 2018.**
Fotografija: **Marija Janković**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Dva decibela, druže: Čemu nas mogu naučiti tek održani beogradski izbori i zašto je potrebno utišati zagriženo likovanje

Sistem u kome institucije ne funkcionišu, kamo lepe sreće da su u pitanju samo RTS i REM, ubrzano se pretvara u autokratski i vodi ka situaciji da se njihovi decibeli mogu nadjačati samo lupanjem u šerpe

VUČIĆ I NJEGOV TONAC: SVE OSTALO VEĆ IMA

Buka je sastavni deo izborne kampanje, ali mi se čini da neće dugo trajati posle ovih izbora za Skupštinu grada Beograda koji su se, po mom mišljenju, završili očekivanim rezultatom kad je reč o "vrhu tabele" i nekim iznenađenjima, bolje je reći razočarenjima, kad se radi o donjem delu tabele.

O tome ćete opširnije čitati na stranicama koje slede u ovom broju "Vremena", a ja bih ovde da ukažem na okolnost da Napredna stranka Srbije od 2014. godine, kada su održani prošli gradski izbori, i nije napravila neki spektakularni pomak. Tada su "naprednjaci" osvojili 43,62 odsto glasova, a pre neki dan 44,9 odsto. U međuvremenu su pobedili na parlamentarnim i predsedničkim izborima i očekivao sam da će ta okolnost još jače dunuti vetar u njihova jedra.

U pravu je kolega Zoran Panović kad kaže da je Vučić vodio izbore sa energijom "zagriženog opozicionara", ali treba jasno reći da mu je tu zagriženu energiju omogućilo to što su mediji duvali u njegovu tikvu, da je raspolagao svim resursima države, dok opozicionari nisu imali gotovo nikakvu šansu da pokažu energiju i zagriženost.

Ima jake simbolike u aktuelnoj raspravi da li je neki tonac RTS-a smanjio regler za dva decibela na zvučnoj bubici Gorana Vesića, mada ja lično mislim da bi učinio uslugu SNS-u da je Vesiću potpuno isključio ton.

Bilo kako bilo, eto sada prilike da Vučić i dalje demonstrira zagriženost, pa će navodno da traži od javnog servisa da ubuduće vodi sa sobom čoveka koji će da motri na rad tonaca. Neki zlobnik bi rekao da mu je taj aspekt televizijske proizvodnje promakao jer je svim drugim apsolutno ovladao, a posebno uredničko-novinarskim delom zanata.

KO JE OLIVERA ZEKIĆ: A GDE JE TU REM

Dragan Bujošević, direktor RTS-a, kaže da će televizija odgovoriti kada stručnjaci utvrde činjenično stanje. Ne bih isključio ni mogućnost međunarodne arbitraže, jer ovo pitanje o dva decibela postaje ključno pitanje oko sudbine "žile kucavice" informativnog sistema u Srbiji.

Ljudi koji tamo rade poslušni su ne samo ispod granica profesionalnih kriterijuma nego po neki put i ljudskog dostojanstva i pitanje je da li će i kao takvi uskoro morati da raspreme radne stolove i da ključeve predaju drugima koji će decibele državne propagande da pojačaju do kraja. A takvih je podosta. Već merkaju kancelarije.

Tu je i pitanje famoznog REM-a čiji je zadatak da štiti javnost od bučne zagriženosti u elektronskim medijima, koji se nije oglasio ni oko dva decibela Vesićevog igrokaza sa upadanjem u reč i mahanjem papirima u emisiji "Upitnik", već je taj posao prepustio Oliveri Zekić, članici REM-a, za koju nemamo pouzdanih saznanja da li je saopštila lična zapažanja ili iznje, ipak, stoji institucija čijim se memorandumom poslužila.

Kako to uvek biva, rasprava je krenula u pogrešnom pravcu jer se javnost zabavila likom i delom Olivere Zekić u čemu je isprednjačio Slaviša Lekić, kolumnista "Danasa" i predsednik NUNS-a, a ubrzo je usledio niz utuka na utuk (Olivera Zekić, Ivan Radovanović, Ljilja Smajlović...). Umesto da buka oko dva decibela bude povod za razmatranje rada još jedne institucije koja, po mom mišljenju, ne radi ništa osim što toleriše Vučićevu zagriženost i pritom prima lepe pare, ovo se pretvorilo u vašarište s čuvenim pitanjem pred vađenje noževa: čija žena kurva?

Sistem u kome institucije ne funkcionišu, kamo lepe sreće da su u pitanju samo RTS i REM, ubrzano se pretvara u

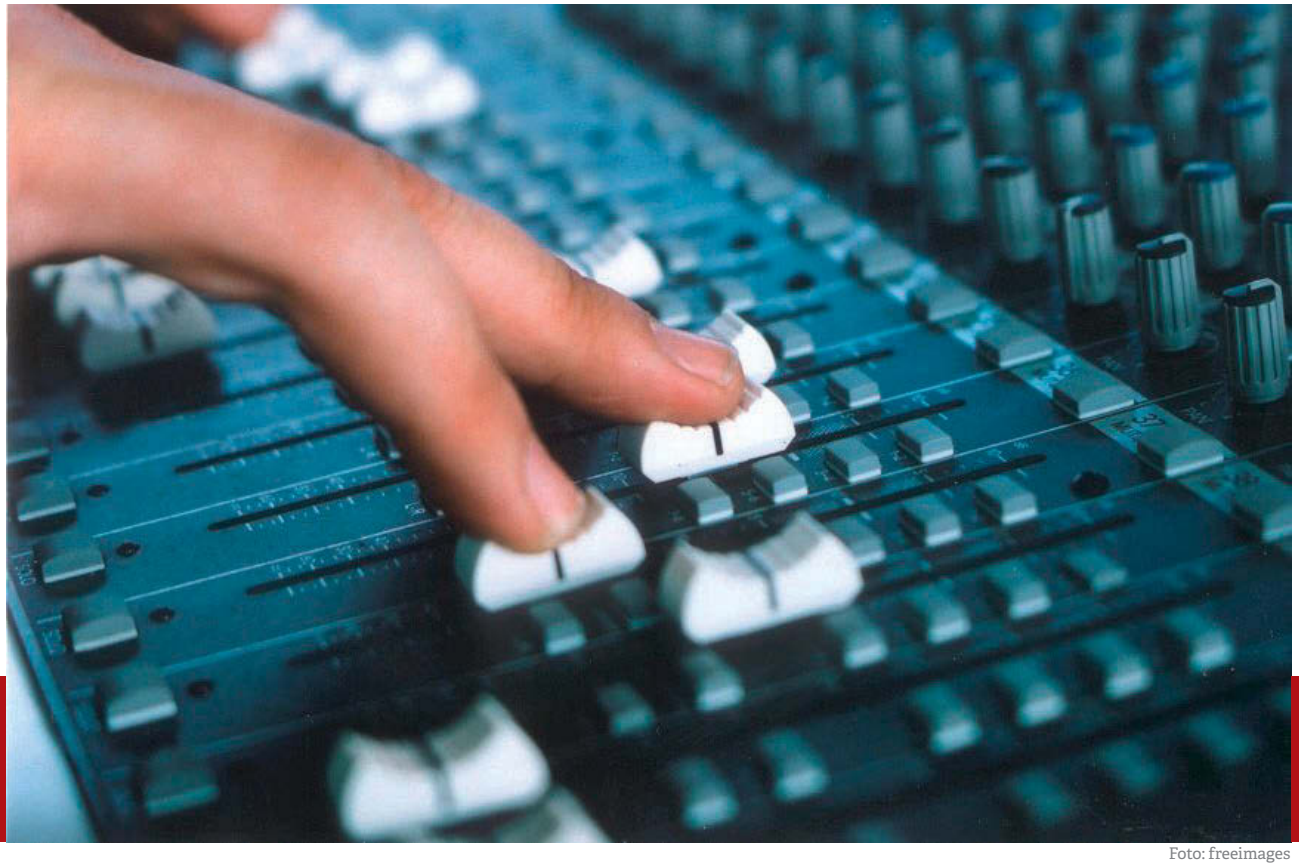

Foto: freeimages

autokratski i vodi ka situaciji da se njihovi decibeli mogu nadjačati samo lupanjem u šerpe.

Postizbornu buku rešio je da održi Dragan Đilas. On je, po pisanju agencija, na konferenciji za novinare, dva dana posle održanih izbora, optužio Aleksandra Vučića da je obesmislio demokratiju i izbore sa svim što je uradio u Beogradu i, kako kaže, ne samo u odnosu prema medijima već i pritiscima na ljude da izađu na izbore.

NOVINARI NA VRATIMA: A SVETIONIK UNUTRA

Đilas je rekao i da još nije odlučio da li će praviti sopstvenu partiju ili će naći neki drugi model za političko delovanje, ali da grupacija koja je stala iza njega na beogradskim izborima treba da se održi na nivou Srbije.

"Postoje razne mogućnosti. Grupacija koja je napravila taj rezultat treba da se održi na nivou Srbije i naš stav je da ostale političke stranke koje su protiv aktuelne vlasti treba da participiraju u svemu tome. Smatram da sujetu treba da sklonimo u stranu i zaboravimo priču o liderstvu, jer nas je to koštalo", rekao je Đilas. Navodeći da nije zadovoljan rezultatima izbora jer nije postigao cilj da se promeni vlast, Đilas je dodao da je grupacija koja ga je predložila za gradonačelnika pokazala da je kao neki svetionik, nešto što ljudi vide kao nadu za bolju budućnost.

"Naša koalicija neće glasati na Gradskoj izbornoj komisiji za prihvatanje rezultata, jer su nelegalni i nelegitimni", poručio je. Još je rekao i da će novinarima pojedinih medijskih kuća, kojima je zabranio da prate njegove konferencije za novinare, to ponovo biti omogućeno kada promene odnos prema opoziciji čije stavove nikada ne prenose, odnosno kada se budu ponašali kao mediji. Đilas je kazao da "negde treba da se podvuče crta" i da se ne "treba praviti da je sve u redu".

Konstatovao je da nikada nije pozvan na TV Pink da iznese svoje političke stavove, kao i da ima presudu kojom se nalaže Pinku da bude pročitana u centralnim vestima. U toj presudi izrikom se kaže da je Pink "govorio laži o njemu pre četiri godine", ali to nikada nije ispoštovano. Toliko o sudu kao instituciji. Ovo poslednje sam napisao ja, a nije rekao Dragan Đilas. Kao primer medijskog progona naveo je ponašanje jedne televizije prema Oliveru Ivanoviću.

"Ne možemo da pustimo televiziju koja će da linčuje Olivera Ivanovića i da snimi spot o njemu i kada bude ubijen, kaže 'nema veze'", naglasio je i dodao da će neko jednog dana morati da odgovara za atmosferu linča prema ljudima koji drugačije misle. On je ocenio i da je priča o spuštanju reglera za ton, kada je govorio gradski menadžer Beograda Goran Vesić prilikom predizborne debate na RTS, "besmislena". Prema njegovim rečima, svi koji su gledali dijalog videli su dve Srbije, dva pristupa politici i dve vrste vaspitanja.

"Ljudi koji na kablovskoj televiziji nemaju N1 i koji gledaju RTS, Pink, Hepi i Studio B nemaju nikakve šanse da saznaju šta mi nudimo i šta mislimo, jer mi tamo nikada nismo gosti. I kada se napravi jedna emisija koja bi trebalo da je debata, onda oni koji dođu iz SNS-a pričaju sve vreme dok mi pričamo, da i to malo niko ne čuje", kazao je Đilas. On smatra besmislenim i tvrdnje da je RTS protiv Aleksandra Vučića i dodaje da još uvek čeka poziv direktora RTS Dragana Bujoševića da iznese svoje političke stavove u 24 minuta, koliko je imao predsednik SNS Aleksandar Vučić. Đilas je kazao i da će smisliti način kako da ljudi u Beogradu, ali i u Srbiji čuju šta misli opozicija.

U prostorije u kojima je održana konferencija za novinare nisu pušteni novinari nekih redakcija, koji su nekoliko minuta lupali na vrata i koji su ispred sačekali da se konferencija završi.

Lepo vam kažem: sve se to završi lupanjem. ¶

KATASTROFALNA VUČIĆEVA POBEDA

Umesto političara i analitičara, sagovornike "Vremena" čine obični građani – jedan apstinent i pristalice opozicije. Oni drugi ionako se mogu videti i čuti na svakoj televiziji i u većini drugih medija. Reč je, naravno, o izborima, njihovim akterima i rezultatima

IZBORNI ŠTAB SNS-a: Beograd, 4. mart 2018. Foto: Marija Janković

Direktno i bez okolišavanja: u nedjelju 4. marta, opozicija "svih boja" pretrpjela je razarajući, ponižavajući poraz. To što su liste Dragana Đilasa i Aleksandra Šapića osvojile 18,9 odnosno 9 posto glasova ne ublažava slom – na izborima nije važno učestvovati, već pobijediti. Istina je da nisu bili ni fer niti pošteni, ali takvi su svi od 2014. i s tim se računalo.

"Deluje mi da je većini ljudi iz opozicije cilj samo da nekako pređu cenzus", kaže Dušan (49). "Siguran sam da oni od toga imaju neku korist. Birači kao ja, nemaju ama baš nikakvu. Samo razočarenje."

Aleksandar Vučić zato slavi s punim pravom. Uspjelo mu je – u zbiru – ono što nije nikom: isključivo zahvaljujući njemu, naprednjaci i sateliti dva su puta uzastopce (2014. i 2016) osvojili više od pedeset posto mandata na parlamentarnim izborima; postao je predsjednik Srbije 2017. pobjedom u prvom izbornom krugu; nastupajući kao da se lično on kandidira za svaki položaj gradonačelnika ili predsjednika općine, stekao je vlast u skoro svim lokanim zajednicama; i, konačno, ostvario je i dugogodišnju opsesiju da trijumfira nad Đilasom u Beogradu, a po svemu sudeći, to je bio i najvažniji razlog što gradske izbore nije spojio sa parlamentarnim. Na svim pobrojanim glasanjima – da se ne lažemo – izjašnjavalo se prvenstveno za ili protiv Vučića pošto je on to htio i to nametnuo; sve ih je dobio nokautom.

"Posle svega, nije mi jasno zbog čega su mnogi pametni ljudi verovali da se bilo šta u vezi sa Vučićem i naprednjacima može promeniti na ovim izborima", stav je Jovana (49). "Znam gde živim i kakva politička matematika stoji iza toga. Ni nakraj pameti mi nije bilo da izađem na izbore."

Posljednja Vučićeva pobjeda – ostvarena u ključnom i najjačem uporištu opozicije – ima stoga dalekosežne posljedice. Osjetiće je na svojoj koži, zajedno sa svima ostalima, i većina glasača Srpske napredne stranke. Riječ je o tome da je režim u potpunosti legalizirao autoritarnost, bahatost i govor mržnje, okončao izjednačavanje vladajuće partije i njenih interesnih grupa sa državom, beznadežno podijelio zemlju na "naše" i "neprijatelje", učvrstio vladavinu straha, podaništva, laži i opće korupcije... Prosperitet i standard u mjeri većoj nego ikad postali su taoci povlaštenih pojedinaca, a siromaštvo, emigracija i depopulacija trajno stanje Srbije. Kada se ovome dodaju egzistencijalna zavisnost širokih slojeva od političke arbitrarnosti i podrška iz inostranstva ovdašnjem stabilokrati, eto temelja za dugu i ni sa čim ograničenu vladavinu jednog čovjeka. Malo je tko u stanju da vidi alternativu navedenom.

"Jedino šta je još preostalo jesu Nemačka, Kanada, Švedska", kaže Jelena (33). "Ko god može, neka beži bilo gde. Ovde je crni mrak."

Uglavnom – bez ikakve ideologije osim bjesomučne, permanentne kampanje – SNS je već u maju 2017. započeo pripreme za beogradske izbore. Za to vrijeme u istom gradu, opozicija se još jednom prestrojavala.

"Saša Janković je bio odličan kao zaštitnik građana i priznam da je ušavši u politiku uživao moje veliko poverenje", kaže Dušan. "Međutim, kasnije se nekako pogubio i izbledeo."

Osvojivši uz podršku Demokratske stranke više od 16 posto glasova na predsjedničkim izborima, Janković je formirao Pokret slobodnih građana. U ovoj političkoj organizaciji, sa širokom podrškom javnih ličnosti, mnogi su vidjeli stožer za okupljanje i ujedinjavanje opozicije u široki front sposoban za preokret na beogradskim izborima nakon tolikih poraza. Međutim, vrlo brzo su u prvi plan izbile tri stvari. Sam Janković očigledno nije imao jasan plan što i kako nakon izbora, a PSG je obolio od dječijih bolesti raskola utopivši se u prosjek i sivilo. Dalje, zarad svojih partikularnih interesa i surevnjive jedna na drugu, opozicione partije svjesno su dopustile da demonstracije mladih "Protiv diktature" ostanu bez energije i time propustile jedinu konkretnu priliku da se izbore za fer i poštene izborne uvjete. Na kraju, ali i najvažnije, rat za nasljeđe Demokratske stranke ušao je u svoju posljednju fazu.

"Žuti nikako da shvate da više nisu na vlasti", nastavlja Dušan. "I posle šest godina oni se uglavnom bave sami sobom."

Sve ovo moglo se pratiti kroz brze smjene predsjednika DS-a poslije gubitka izbora 2012. i svih narednih: bivšeg predsjednika Srbije Borisa Tadića smijenio je tadašnji gradonačelnik Beograda Dragan Đilas, kada je i on izgubio – zamijenjen je u to vrijeme vojvođanskim premijerom Bojanom Pajtićem, a po njegovom porazu »

Ako lideri opozicionih stranaka ne znaju šta im valja činiti, mogu pogledati kako je radio Zoran Đinđić; primena i osavremenjivanje tog iskustva bili bi mu sigurno neupredivo draži spomenik od ovog koji namjeravaju postaviti na Studentskom trgu

Ovu vrstu rezignacije dele mnoge pristalice opozicije. Također i ogorčenje na sugrađane zbog većinske podrške Vučiću i Srpskoj naprednoj stranci. Međutim, jedno i drugo suštinski zamagljuju problem. Jer, s obzirom na prilike sa obje strane političkog fronta, nikakav drugi ishod na beogradskim izborima i nije bio moguć.

Krenimo redom.

RAT ZA NASLEĐE DEMOKRATSKE STRANKE

Saznavši nakon predsjedničkih izbora 2. aprila 2017. da u Beogradu ima 44 posto podrške, Vučić je odmah oglasio uzbunu u SNS-u.

"To je žestoka i ozbiljna mašina koja kida na sve strane", konkretan je Slaviša (45).

Mada je Vučić mozak, glavni i jedini kreator cjelokupne politike ove partije, ne treba potcjenjivati ni ljude poput Nebojše Stefanovića, Bratislava Gašića, Zorane Mihajlović, Andreja Vučića, Siniše Malog, Gorana Vesića i druge. Oni bez pogovora izvršavaju svaku vođinu zapovijest, a još su efikasniji u utjerivanju sigurnih i kapilarnih glasova pošto im od toga zavisi položaj u partiji, što će reći pristup njenom lideru; ako u Srbiji igdje postoji meritokratija, onda je to ovdje.

na red je došao Dragan Šutanovac. Drugim riječima, "žuti" očito nisu znali funkcionirati bez učešća u vlasti; za nju su se držali noktima da bi, na kraju, ostao samo sakati stranački aparat sa Šutanovcem na čelu.

"Šta još reći? To najbolje govori gde je danas Demokratska stranka", smatra Slaviša. "Opstaje samo na staroj slavi i kao Vučićeva boks vreća. Ama, ljudi, dokle više o 'žutima'?"

Iz vrlo nezavidne pozicije, Šutanovac je morao naći rješenja za dva povezana problema. Prvi je dijelio sa svim prethodnicima poslije Tadića – zahvaljujući sistematskoj satanizaciji i kriminalizaciji demokrata, režim im je uspio nametnuti stigmu lopova i upropastitelja države. Drugi problem sastojao se u onome kako je DS doživljavao sam sebe: podržavši 2017. Jankovićevu kandidaturu, ova partija je vjerovala da će 2018. na beogradske izbore izići kao stožer široke opozicione koalicije. To se nije desilo.

"Gradski izbori delovali su mi kao otvoreno prvenstvo Demokratske stranke", nastavlja Dušan. "Đilas, Šutanovac, Aleksandar Šapić, Vuk Jeremić, Zoran Živković, Boris Tadić, Borko Stefanović, pa čak i Janković, nekad su stajali jedni uz druge, a sada se u različitim kombinacijama otimaju za isto biračko telo. Većina naroda ne vidi gotovo nikakvu razliku između njih i sve ovo doživljava kao čisto zamajavanje."

Isključivo zajednička prošlost, lični animoziteti i interesi – a ne programske razlike – onemogućili su nastup u istoj koloni na izborima bivših lidera i pretendenata na nasljedstvo DS-a; u suprotnom, ne bi osnivali vlastite stranke.

Ovoj kakofoniji među oponentima režima poseban doprinos dao je pokret Dosta je bilo Saše Radulovića usmjeren, podjednako, protiv režima i opozicije sa ciljem da privlače razočarane glasače svih orijentacija.

"Njima niko ne valja i niko ništa ne zna osim njih samih", kaže Marko (37). "Kao, sve počinje od trenutka kada su osnovani, a Radulović je bio ministar kod Vučića. Ipak, moram im priznati borbenost."

Ionako nepopustljivi i posvađani sa svima, Radulović i njegov DJB na kraju su pronašli partnera u Dverima Boška Obradovića. Dijametralno različite a inzistirajući na principijelnosti, obje ove partije ubrzo su ušle u krizu kredibiliteta. S njim nije imala problema Inicijativa Ne da(vi)mo Beograd. Stekavši prepoznatljivost na demonstracijama protiv "Beograda na vodi" i rušenja u Hercegovačkoj ulici, ova organizacija je krenula u politiku zauzevši antipolitički stav otklona prema svim strankama.

"Kao čovek koji odavno o svim strankama misli samo najgore, podržao sam 'Patku'", kaže Marko. "Oni su za mene ono najbolje u Beogradu. Ipak, možda bi im bilo pametnije da su ostali nadstranačka organizacija. Pre ili posle, politika svakog uprlja."

Ugrubo, ovako nekako je izgledala situacija pred početak kampanje. SNS je učvršćivao svoju monolitnost i lojalnost satelita, a vođe opozicije nikako nisu mogle objasniti svojim biračima kako to planiraju suradnju u Gradskoj skupštini kada većina njih isključivo inzistira na uzajamnim razlikama. Kako se 4. mart približavao, rasla je i nervoza, vidljiva kroz veća ili manja uzajamna prepucavanja po receptu "udri prvog do sebe".

"Nisam mogao da se otresem gubitničke atmosfere pred ove izbore", priča Dušan. "Ako sam ja to osećao – a uvek sam i uvek ću glasati protiv Vučića, Dačića i Šešelja – sada se pitam kako li su sve to doživljavali toliki ljudi koji se kolebaju ili plaše."

A onda je počelo.

VELIKI MAJSTOR SVIH KAMPANJA

Kada je Vučić u pitanju, može se sumnjati u mnogo toga, ali ne i u njegovu trajnu i potpunu posvećenost kampanjama svih vrsta, naročito izbornim. Kao i u prethodnim, tako je i u ovoj upregao sve državne resurse, što nikog nije iznenadilo. Također, ni stavljanje Siniše Malog i Gorana Vesića u vrh liste, čime je učvrstio njihovu i lojalnost svih drugih većih ili manjih šrafova u stranci. Novost predstavlja samo to da je nepopularnost prvih naprednjaka grada maskirao fiktivnim kandidiranjem i paradiranjem poznatim ljudima iz zdravstva poput direktora dječje bolnice u Tiršovoj dr Zorana Radojičića, ljudi iz kulture kao što su

Rezultati izbora

Glasalo je 814.477 birača, što je 51,09 % od ukupnog broja upisanih.

broj liste	naziv liste	osvojeno glasova	%
1.	Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd!	366.461	44,99
11.	Dragan Đilas – Beograd odlučuje, ljudi pobeđuju!	154.147	18,93
5.	Aleksandar Šapić – gradonačelnik	73.425	9,01
3.	Ivica Dačić – SPS, Dragan Marković Palma – JS	49.895	6,13
7.	Dosta je bilo i Dveri – Da ovi odu, a da se oni ne vrate	31.682	3,89
12.	Inicijativa ne davimo Beograd – Žuta patka – Čiji grad	28.017	3,44
2.	Dr Vojislav Šešelj – Srpska radikalna stranka	19.094	2,34
24.	Ljubiša Preletačević Beli – Zato što volimo Belovgrad	19.013	2,33
4.	Da oslobodimo Beograd – DS, SDS, Nova i ZEP	18.286	2,25
8.	Dr Miloš Jovanović – Demokratska stranka Srbije	9804	1,12
10.	Beograd ima snage – Zavetnici	5301	0,65
14.	Predrag Marković – Pokret obnove Kraljevine Srbije	4291	0,53
6.	Šta radite bre – Marko Bastać	3604	0,44
9.	Zelena stranka Srbije	3349	0,41
13.	Ruska stranka – Mile Milošević	3040	0,37
16.	Zelena stranka - Kakav Beograd želiš? Misli	2695	0,33
23.	Liberalno demokratska partija – LDP – Čedomir Jovanović	1955	0,24
20.	Nijedan od ponuđenih odgovora	1498	0,18
21.	Građanska stranka Grka Srbije – Vasilios Provelegios	1493	0,18
15.	Dr Muamer Zukorlić – Stranka pravde i pomirenja	1402	0,17
22.	Dosta je bilo pljačke, korupcije i lopovluka – Radulović	1113	0,14
17.	Republikanska stranka – Repubikanus part – Nikola Sandulović	1108	0,14
19.	Za Beograd – Beogondola – Saobraćaj, urbanizam, turizam	823	0,1
18.	Jedinstvena stranka pravde (JSP)	385	0,05

IZVOR: GRADSKA IZBORNA KOMISIJA SA OBRAĐENIH 99,07% BIRAČKIH MESTA

Foto: Dragan Kujundžić /Tanjug

Foto: Stevan Ranković /Blic

Foto: Tanja Valič /Tanjug

OTVORENO PRVENSTVO DEMOKRATSKE STRANKE: D. Đilas sa koalicionim partnerima, A. Šapić, D. Šutanovac i koalicija oko DS-a

koreografkinja Aja Jung i glumac Branko Milićević Kockica, iz sporta – košarkaši Goran Grbović i Milan Gurović i tako dalje u istom pravcu; što god da su dobili zauzvrat – malo je. Konačno, na sve ovo – kao i ranije – Vučić je lično zauzeo svaki dostupan novinarski centimetar i televizijsku sekundu obećanjima, monodramskim nastupima, glumačkim izletima, invektivama, hvalisanjima, kukanjima, hiperemotivnim i ostalim reakcijama dobro poznatim svakome tko živi u Srbiji.

"Brate, pa zar nije rekao da se nema vremena za kampanju", smije se Slaviša. "Ja sam bar tako čuo... Šta li bi tek bilo da se izborima bavio *full time*?"

Da li se opozicija – siromašna i u zemlji bez slobodnog javnog mnijenja – mogla suprotstaviti funkcionerskoj kampanji i Vučićevoj apsolutnoj dominaciji u medijima, naprednjačkim utjerivačima sigurnih glasova po firmama i stanovima, atmosferi straha i pritiska? Jeste. Ali ne ovakva kakva je danas. Ako lideri opozicionih stranaka ne znaju što im je valjalo činiti, mogli su pogledati kako je radio Zoran Đinđić u koaliciji Zajedno, Savezu za promene, Demokratskoj opoziciji Srbije; primjena i osuvremenjivanje tog iskustva bili bi mu sigurno neupredivo draži spomenik od ovog koji namjeravaju postaviti na Studentskom trgu.

"Sada nas teše pričama da će se opozicija redefinisati i ukrupniti", kaže Dušan. "Dugo pratim politiku, čak sam bio i član jedne stranke, pa nešto ne vjerujem..."

Ova skepsa ima čvrstu podlogu. Mnogo je stranačkih i ličnih interesa u igri da bi se okrenuo novi list, povuklo u političku penziju ili započelo iznova. Zato je vjerojatnija mogućnost – kao i krajem devedesetih – ujedinjavanja opozicionih partija u zajednički front po liniji čistog samoodržanja; samo na taj način mogu okupiti kritičnu masu birača i povući za sobom dominantno javno mnijenje. U suprotnom će, kao i do sada, na izbore izlaziti odvojeno i propadati zajedno u borbi za cenzus.

"Deluje mi da će Vučić vladati zauvek", priznaje Gordana (36).

PIROVE POBEDE

Nakon beogradskih izbora, otrežnjenje i eventualni nov početak opozicije podrazumijeva spoznaju da je ne čine sveci, te da Vučić to neće pratiti skrštenih ruku. »

Poslednja Vučićeva pobeda – ostvarena u ključnom i najjačem uporištu opozicije – ima dalekosežne posledice. Osetiće je na svojoj koži, zajedno sa svima ostalima, i većina glasača Srpske napredne stranke. Reč je o tome da je režim u potpunosti legalizovao autoritarnost, bahatost i govor mržnje, okončao izjednačavanje vladajuće partije i njenih interesnih grupa sa državom, beznadežno podelio zemlju na "naše" i "neprijatelje", učvrstio vladavinu straha, podaništva, laži i opšte korupcije

Biće, dakle, svega. U tom smislu najveća očekivanja su od Dragana Đilasa.

"Zaista je bio odličan gradonačelnik", kaže Gordana. "Ne mislim samo na mostove, Bulevar kralja Aleksandra i slično što je iz njega ostalo. Bila sam trudna u vrijeme kada je vodio Beograd i pare od grada mnogo su mi značile. Današnja situacija svih trudnica neuporedivo se pogoršala."

GABA GABA HEJ: Postizborna proslava neulaska u gradsku skupštinu inicijative Ne davimo Beograd (3,44% glasova)
Foto: Uroš Arsić

Rezultati u obavljanju javne funkcije gradonačelnika omogućili su Đilasu uspješan povratak. Pored toga, četvorogodišnja politička ćutnja nakon smjene u stranci i Tadićev raskol u DS-u pred same izbore 2014, skinuli su mu s leđa dobar dio "žutog" balasta. Ovo nije mogao da promijeni ni "topli zec" po režimskim tabloidima kroz koji je Đilas po drugi put prošao. Važno je i još nešto. Podržavši ga, Janković i Jeremić pokazali su dobar politički instinkt i tako, zahvaljujući listi ne čijem je čelu stajao Đilas, em uveli svoje stranke u Gradsku skupštinu, em stvorili bazu za potencijalni široki opozicioni front.

"Žao mi je Demokratske stranke", kaže Dušan. "Kakvi god bili – a daleko da su najgori – nisu zaslužili dva odsto u Beogradu."

Na posljednjim izborima demokrate su konačno platile ceh dugogodišnje satanizacije i preokupiranosti samima sobom. No, neutemeljena su sva likovanja i proglašavanje Demokratske stranke za pokojnu. Paradoksalno je da je sada Šutanovcu jedina i najbolja šansa za oporavak svoje partije grupacija oko Đilasa, iako ga je optuživao za financijsku devastaciju stranke. Ali, ako je mogao Jeremić sa bivšim gradonačelnikom Beograda zbog koga je napustio DS, zašto ne bi mogao njen aktualni lider ili neki njegov nasljednik – kod "žutih" se to nikada ne zna.

Još jedan od dobitnika u ratu za nasljeđe Demokratske stranke je i Aleksandar Šapić.

"Sviđa mi se to što je napravio na Novom Beogradu, a relativno je i nov čovek u politici", kaže Milica (34).

Šapić je držeći se lokalnih tema, napadanjem Malog, Vesića i ostalih nepopularnih naprednjaka, te pazeći da ne uzme u usta megapopularnog Vučića uprkos svim njegovim napadima, uspio otkinuti dio glasača vladajućoj većini. No, tih 9 posto osvojenih glasova, kao i onih Đilasovih 19 posto, sem eventualnog startnog zaloga za budućnost, u osnovi čini Pirovu pobjedu. Za onu pravu, bilo je potrebno da u Skupštinu grada uđu još tri liste, a to se nikad nije desilo; obično ih ima četiri ili pet.

Politička kombinatorika i realnost ni prije ni poslije izbora nisu opterećivale Inicijativu Ne da(vi)mo Beograd: odbili su Đilasovu ponudu da im na svojoj listi dâ pet sigurnih odborničkih mjesta i odriješene ruke u potpuno samostalnoj kampanji. Dakle, bez ikakvog koristoljublja širili su svoje ideje tokom izbornog procesa – možda iz naivnosti, možda iz viška samopouzdanja. Ipak, nitko nema prava da se ljuti na njih zbog rasipanja glasova, a pogotovo ne iz tradicionalnih opozicionih partija; većina njih je prošla po zasluzi.

"SPS je neuništiv", konstatira Slaviša. "A i ja pričam gluposti – kako i da ne bude, kada je ta ekipa decenijama čvrsto uvezana."

Socijalisti Ivice Dačića, kao beskrajno lojalan i na sve spreman partner, prošli su cenzus okačeni za Vučića. No idilu kvari jedan detalj: na predsjedničkim izborima naprednjaci su zajedno sa SPS-om dobili isto onoliko glasova koliko su sada osvojili sami. Dačić se može kladiti u svoj pjevački glas da tih 6,1 posto, koliko njegova partija ima u Beogradu, Vučić nikad neće zaboraviti...

Sve u svemu, izbori su okončani katastrofalnom Vučićevom pobjedom. Malo je razloga za optimizam. Ipak, život ide dalje, a u politici nema vakuuma i mirovanja. Dakle, do novih izbora – pa kako nam bude. Sigurno je samo da neće biti bolje.

"Spadam u manjinu koja sada prolazi kroz svih sedam faza tugovanja: poricanje, emotivnost, depresivnost, žaljenje, prihvatanje, nadu, suočavanje", kaže Gordana. "A onda sve od početka. Valjda će se i većina kad-tad opametiti i osvestiti." ¶

FILIP ŠVARM

TEOFIL PANČIĆ

Pejzaž posle bitke

O onima koji su se veselili s razlogom ili bez njega, i onima koji znaju zašto su pokisli

U nedelju uveče nije padala kiša, ali svi su na ekranu delovali nekako pokislo. Uz dva upečatljiva izuzetka: Aleksandar "Udavimo Srbiju" Vučić bio je euforičan s dobrim razlogom, mada na svoj degutantni način najboljeg prijatelja kvartovskog siledžije, a Radomir "Ne davimo Beograd" Lazović bio je ekstatičan bez ikakvog razloga i smisla, sumanutim ajmo-ruke-gore nastupom podsećajući na provincijskog DJ-a na loše doziranim opijatima. Jedino se njemu i drugarima činilo da su postigli nekakav uspeh: svi drugi su znali da su usred brodoloma, pa i sopstvenog političkog parastosa. Možda neko obavesti i ne-davimo-beograđane da nisu uspeli, nego propali, kao i skoro svi drugi: kada učestvuješ u ritualu parlamentarne demokratije, ostanak ispod cenzusa je katastrofa, i basta. To se ne može relativizovati. Uprskao si, rasuo glasove u vetar, finito. Nisi se kvalifikovao za participaciju, nisi uradio ništa, nema te nigde, ne samo da nisi vlast nego, ako ćemo pravo, nisi ni opozicija. Samo si neko ko, u malenom serklu drugara, tripuje da javno postoji.

Naravno, propast NDBG je još i mila majka prema brodolomu nekada velike Demokratske stranke s okolinom, koja nije dobacila ni do *pola* cenzusa. Čuvši prve rezultate, neki đavolak u meni ih je objasnio ovako: nositeljka liste bila je prof. Vesna Rakić Vodinelić, svojevremena frontwoman "belih listića", za koje su nam kasnije objasnili da su odneli dva do dva i po odsto glasova; sada je isto toliko dobila u DS dresu – izgleda da je uvažena profesorka naprosto baždarena na toliko, i tu nema pomoći... Gorku šalu na stranu, o ovom fenomenu će se tek pisati.

Ostali opozicioni i paraopozicioni igrači "ispod crte" nisu ni dostojni osvrta. SRS je, hvala bogu, govnjiva prošlost. DSS se udavio u sopstvenim kontradikcijama. DJB-Dveri eksperiment je bio dizajniran da propadne, i zdravo je što je propao: takvo nešto ne treba da živi. Šta drugo uopšte ima? Sramna LDP rasprodaja/sahrana s "mladim licima" u ulogama manekenki što se čepe po haubama automobila?! Pompezni pajac Proka u konkubinatu s bivšim muftijom?! Hajte, molim vas.

Šta je, dakle, pouka? Da, naravno da je relevantna opozicija trebalo da izađe na jednoj listi. Znali smo to i pre izbora. Ali, oprez: iz toga ne sledi mehanički zaključak da je to trebalo da bude na "Đilasovoj" listi, pa su, eto, u pravu oni koji su se našli na njoj, a u krivu oni koji su ostali izvan nje. Da je to tako jednostavno, to bi se i dogodilo; postoje, ipak, ozbiljni razlozi zašto nije. Smatrao sam (i pisao) ranije, još sam uvereniji sada, da Dragan Đilas nije bio dobar kandidat ukoliko vam je namera i cilj nešto iole nalik na pobedu, i to bez obzira na njegove lične kvalitete i nesumnjiv napredak u veštini javnog komuniciranja (Đilas bi danas verovatno bio bolji gradonačelnik nego što je bio onda, samo što to, avaj, više uopšte nije bitno).

Nisam u pravu? Okej, onda bih želeo da čujem objašnjenje kako je moguće da iza Đilasa stanu Saša Janković i Vuk Jeremić, koji zajedno na predsedničkim izborima na teritoriji Beograda pre samo nepunih godinu dana odnesu preko trideset odsto glasova, da bi sada, sve sa "harizmatičnim" bivšim gradonačelnikom kao pojačanjem, spali na manje od devetnaest? Pa, kuda su nestali ti njihovi glasovi? Naravno, deo objašnjenja je u tome da je Janković mnogo "pao" od tada jer se nije baš snašao u praktičnoj politici, a Jeremić danas i nije više od hodajućeg avatara neuspelog pokušaja da se stvori nekakav novi DSS (tj. "demokratsko-nacionalno" drveno gvožđe) sa drugačijom fasadom. Ali, drugi se deo odgonetke mora tražiti u samom Đilasu. To jest, još više u činjenici da opozicija nije imala volje ili pameti ili čega već da režimskoj hobotnici, umesto čoveka koji je percipiran kao neko ko je iz samog srca političkog (obaška i finansijskog) establišmenta, suprotstavi neko politički sasvim neiskompromitovano, a svima poznato i mnogima omiljeno javno lice. Pa, zar misle da je Vučić lud što je posakrivao u duboku pozadinu sve svoje odbojne stranačke njuške i u prvi plan gurnuo tzv. ugledne javne ličnosti?!

Samim tim, treba reći da je Aleksandar Šapić jedini koji je postigao relativan uspeh; mada s njim, kao što je i sam rekao, ne može ništa. Utoliko, hm, ni to nije uspeh – samo puki opstanak. Uspeo je delimično baš po malopre opisanom receptu (popularno, politički neistrošeno lice), ali i zahvaljujući tome što se nikakvim "političkim" pitanjima u užem smislu reči nije ni bavio, a postoji jedan deo biračkog tela kojem se to dopada. E sad, tako se može postići takva vrsta relativnog uspeha (izbeći odstrel, dakle), ali se tako ne može pobediti. Što znači da ni Šapić nipošto nije deo rešenja, nego je sastavni deo problema: nepostojanja zajedničke opozicione platforme. Setite se, on je tu ideju od samog početka minirao barem koliko i drugi, zapravo i više. Evo mu sad njegovih "impresivnih", a opet savršeno jalovih devet odsto, neka se uslika s njima.

A što se tiče onog jedinog koji se s razlogom veselio u nedelju uveče, tajna njegovog uspeha je u savršenom korespondiranju s duhom vremena. A to je duh samozaljubljene praznine. Pošto u njemu nema ničega, možete u to prazno mesto da projektujete šta god želite, i da se nadate da će vam se želje ispuniti. Danas je to recept za uspeh pojedinca, i recept za truležno kvarenje i propadanje društva. ¶

Glasanje u atmosferi straha

Nije ni ovo ništa novo: takvu atmosferu mogao je da oseti svako ko se zadesio u Beogradu pred miting održan 2008. nakon proglašenja nezavisnosti Kosova ("Kosovo za patike"), ili svako ko je bio učesnik Parade ponosa 2010. godine: to je "njihova stvar" i proći će loše ko u tu njihovu stvar proba da se umeša. U ovom slučaju, "njihova stvar" je da po svaku cenu obezbede većinu na svim izborima koji postoje – od mesne zajednice do izbora za predsednika

"Srbija može da bude ponosna na stepen demokratije koji je dosegla i na sve demokratske tekovine koje su naši ljudi pokazali", rekao je ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović ubrzo po zatvaranju biračkih mesta na beogradskim izborima 4. marta. "Bio je ovo jedan dobar dan, u kome je bilo najmanje incidenata i u kome se poštovala demokratska procedura", dodao je on.

U toku dana se više puta oglašavala Gradska izborna komisija (GIK), čiji je predsednik Zoran Lukić u 18 časova konstatovao da nisu uočeni ozbiljniji problemi i da tokom dana "nisu zabeležene nepravilnosti koje mogu da bace sumnju na izbornu proceduru.

Konačno, dan nakon izbora, članica predsedništva SNS, izvršni direktor za privatne korisnike u kompaniji Telekom i članica GIK-a Jana Ljubičić trijumfalno je na sednici GIK izjavila: "Ponosna sam što sam članica GIK u vreme sprovođenja najdemokratičnijih izbora u poslednjih 20 godina."

Tako je, dakle, taj izborni dan izgledao u paralelnoj SNS realnosti, koja iz godine u godinu postaje zbilja sve većeg broja građana Srbije.

TAKO JE REČENO "ODOZGO"

A zapravo, tokom izbornog dana bilo je toliko nepravilnosti da ih je teško i pobrojati. Zakonom zabranjeno vođenje duplih spiskova na biračkom mestu – kako bi se evidentirali "pravoverni" glasači – postalo je "ko dobar dan". Kupovina glasova, organizovano dovođenje glasača, glasanje zelenim hemijskim olovkama kao dokaz o ispunjenoj pogodbi, glasanje bez dokumenata, samo su neke od uhodanih varijanti koje su mogle da se primete 4. marta.

A bilo je još mnogo, mnogo više nepravilnosti. Na primer, posmatrači izbora iz redova organizacije CRTA, osim već pomenutih, javili su i da na mnogo biračkih mesta nije garantovana tajnost glasanja. Kartonski paneli nisu bili postavljeni kako treba, tako da nije postojao ugao iz kog birač može da glasa a da neki član odbora ne vidi ko je bio zaokružen.

Takođe, poslanici i poslanice SNS su svojim primerom pokazali kako masovno treba kršiti Pravila o radu biračkih odbora: koristili su mobilne telefone na biračkom mestu i pokazali svoju pravovernost fotografišući listić sa zaokruženim brojem jedan i sopstvenom ličnom kartom. Čak ni broj lične karte nisu sakrili, sve je bilo transparentno okačeno na društvene mreže.

U mnogo slučajeva ovekovečeni su slučajevi plaćanja glasova – to su fotografisali ili snimali posmatrači, stranački aktivisti i građani. Na primer, u Ripnju su na 200 metara od biračkog mesta prodavani glasovi, što su zabeležili posmatrači izbora, kao i jedan član tog biračkog odbora. Taj član BO (iz redova DJB) pozvao je i policiju. "Policija je došla, videla situaciju i rekla da ne može ništa da uradi, da je tako rečeno 'odozgo'", kazaće on kasnije novinaru. Dok je davao izjavu, pomno ga je slušao čovek u crvenoj jakni. "To je glavni SNS-ovac ovde, nije u biračkom odboru, ali sve organizuje. Sluša šta pričam, misli da se ja njega bojim", kaže član DJB.

Kupoprodaja glasova je zabeležena i na mnogim drugim mestima u gradu – između ostalih, na Karaburmi, u Krnjači, Železniku i na Čukaričkoj padini. Jedan čovek – igrom slučaja kontrolor na mestu na kojem glasa – izjavio je za "Istinomer" (deo organizacije CRTA) da je u svom kućnom poštanskom sandučetu dobio poziv za čoveka koji nikada tu nije živeo. Ove "nove komšije" su pre izbornog dana prijavljivali mnogi građani. No, ovaj slučaj je specifičan, s obzirom da je ovaj kontrolor imao uvid u spisak građana koji su glasali, pa je video da je taj čovek, prijavljen na njegovoj adresi – i glasao.

IZBORNA PRATNJA

Da sve protekne "kako treba", pobrinule su se brojne ekipe ljudi koje su provele izborni dan sedeći u automobilima ispred biračkih mesta, a često su ti automobili dolazili iz drugih gradova. Tako, ispred samo dva biračka mesta – jednog u Umci, jednog u Ostružnici – novinar je primetio čak pet automobila sa novosadskim registarskim tablicama, u kojima su sedeli ljudi sa spiskovima. Dupli spiskovi su vođeni i u kafanama i trafikama u blizini birališta, koje, za taj dan i za tu priliku nisu radile – barem ne za građane koji nisu bili uključeni u "kombinaciju".

No, ovo su samo stvari koje su se mogle "kvantifikovati", sve dosad nabrojano bilo je vidljivo. Međutim, na mnogo biračkih mesta postojalo je ono što se ne može snimiti, zabeležiti ili fotografisati – atmosfera straha. Jednostavno, u vazduhu se osećalo da je to biračko mesto "zatvoreno", u potpunosti kontrolisano desetinama ljudi i da neće dobro proći onaj ko se usudi da poremeti ovakvo stanje.

Na primer, u Ostružnici novinaru i kamermanu nije dopušteno da uđu u školu

NA BIRAČKOM MESTU I ISPRED NJEGA: Ko čuva glasove

Fotografije: Tanjug

u kojoj se nalazilo nekoliko biračkih mesta. O tome da li novinari smeju ili ne smeju da uđu na biračko mesto diskreciono odlučuje predsednik biračkog odbora. Zato su novinari tražili da odu do predsednika BO, ali im je rečeno da je za sve nadležan čovek iz SNS-a, koji se u tom trenutku nalazio na 100 metara od škole.

Međutim, tom SNS "šefu" nije se dopala ova ideja, da mediji uđu na biračko mesto. Čovek do njega ga je pitao: "Da ih uvedem kod Rake, tu je najmanja gužva?", ali "šef" je odmahnuo glavom. Čovek do njega je onda rekao: "Kod Mire ne da ih vodim, sto posto", a "šef" je odmah prihvatio i doneo uredničku odluku: "Vi snimite ovaj ulaz, dovoljno vam je, to kako ulazi narod, a nemojte unutra, imate tamo gužvu, dosta i opozicije sedi, da ne bude posle 'ovi su snimali, ovi nisu', imali smo i neke probleme sa matičnim brojevima. Spolja možete, nije problem."

Međutim, taman su se kamerman i novinar postavili ispred škole, kada je jedan, koji je stajao pored automobila sa novosadskim tablicama, povikao, sa dosta pretnje u glasu: "Nemojte da snimate, to je kažnjivo. Osnovna škola će da vas tuži. Došli su i ovi iz Beograda, i oni su tu. Ja vam kažem za vaše dobro."

Takva je atmosfera bila i na lokalnim izborima u Pećincima, u decembru 2017: osećalo se da je celo mesto "njihovo" i "zatvoreno", i da su svi posmatrači i svedoci višak. Agresija se mogla opipati u vazduhu i posmatrači CRTE su već u 13 časova tog dana morali da se povuku iz Pećinaca, nakon što su ovi "spoljni kontrolori" počeli da im blokiraju put, da ih prate i fotografišu.

Nije ni ovo ništa novo: takvu atmosferu mogao je da oseti svako ko se zadesio u Beogradu pred miting održan 2008. nakon proglašenja nezavisnosti Kosova ("Kosovo za patike"), ili svako ko je bio učesnik Parade ponosa 2010. godine: to je "njihova stvar" i proći će loše ko u tu njihovu stvar proba da se umeša. U ovom slučaju, "njihova stvar" je da po svaku cenu obezbede većinu na svim izborima koji postoje – od mesne zajednice do izbora za predsednika.

MATEMATIKA KONTROLE IZBORA

Postavlja se onda pitanje: kako ovome stati na put? Jer, biće sve gore: podaci organizacije CRTA pokazuju da je na »

MNOGO MESTA, MALO KONTROLORA: Izbori u Srbiji
Foto: Tanjug

beogradskim izborima broj biračkih mesta sa ozbiljnim nepravilnostima udvostručen u odnosu na parlamentarne izbore 2016. godine (reprezentativni uzorak je u oba slučaja bio 450 biračkih mesta).

No, nije samo ni reč o kršenju zakona – stvari su otišle toliko daleko da nijedan zakon ne može da obuhvati sve zloupotrebe i sve uglove zbog kojih ni ovi izbori nisu bili ni fer, ni demokratski. Jer, ko može da zabrani ljudima da sede u zatvorenoj kafani? Da sede u kolima ispred biračkih mesta? Da prevoze do biračkog mesta ljude koji su dobrovoljno ušli u kombi ili autobus?

Takođe, kako sprečiti prodaju glasova kada ljudima koji ih prodaju mnogo više znači 1.000 ili 1.500 dinara, ili paket u kome su ulje, šećer i pašteta? To nemaju, a potrebno im je, glas imaju, a s njim ne mogu ništa – pa daj makar da ga unovče. Siromaštvo i uslovi u kojima ljudi žive u nekim naseljima van centra Beograda teško su pojmljivi za nekog ko ta mesta nije obišao. A kako li je tek u Srbiji? Kako li je tek bilo na izborima u Boru, na primer, dok je sav fokus bio usmeren na Beograd?

Nije samo reč o kršenju zakona – stvari su otišle toliko daleko da nijedan zakon ne može da obuhvati sve zloupotrebe i sve uglove zbog kojih ni ovi izbori nisu bili ni fer, ni demokratski. Jer, ko može da zabrani ljudima da sede u zatvorenoj kafani? Da sede u kolima ispred biračkih mesta? Da prevoze do biračkog mesta ljude koji su dobrovoljno ušli u kombi ili autobus

Za otežavanje ove "njihove stvari" potrebno je da krivična dela koja su se nesumnjivo odvijala tokom izbornog dana budu primećena u trenutku dok se događaju. S obzirom da nije moguće od institucija sistema, čak i da su u mnogo boljem stanju, tražiti da pokriju svaku kafanu i svaku "rizičnu" lokaciju i svako biračko mesto u radijusu od nekoliko stotina metara, to onda moraju da urade opozicione stranke i pokreti, odnosno njihovi aktivisti.

To znači sledeće: za samo jednu listu potrebna su dva kontrolora na biračkom mestu – da ne bi jedan proveo "u cugu" 16 sati, plus još dva puta po bar petoro ljudi koji će biti zaduženi za "okoliš" biračkog mesta. To je 12 ljudi po biračkom mestu, odnosno više od 14.000 ljudi za izborni dan, dobro obučenih ljudi, spremnih na sve, jer vlast sigurno neće ljubazno i mirno posmatrati mešanje u "njihovu stvar". Dakle, minimum 14.000 ljudi samo za jednu listu, i samo za Beograd.

Svedoci smo da je najveći broj lista ostao ispod tog broja birača na ovim izborima. Ako u ovu računicu ubacimo broj biračkih mesta u celoj Srbiji (blizu 8.400), postaje jasno da u zemlji ne postoji, niti će uskoro postojati ta potrebna armija ljudi koja bi mogla da se suprotstavi "njihovoj stvari" i njihovoj armiji. Ona broji ko zna koliko aktivista (procenjuje se da SNS ima 700.000 članova) – verujućih, ucenjenih, obećanih, ambicioznih – i ima svakovrsnu podršku, od političke, medijske, institucionalne, do neograničenih resursa.

Ovi resursi i moć se samo uvećavaju posle svakih izbora – zato su ti izbori toliko i česti, jer oni nisu opasnost za "njihovu stvar", već mogućnost i obaveza da zagrabe još više. Prema tome, još će dugo živeti ova "njihova stvar" i biće sve gore, a svaki novi izbori biće još jedan "praznik demokratije". ¶

RADMILO MARKOVIĆ

(Tekst je nastao u saradnji portala Istinomer i nedeljnika "Vreme")

Urlaj, Vesiću, urlaj

TONSKA ŽRTVA: Goran Vesić

Da u zemlji Srbiji postoji neko ko institucionalno prati i stručno nadzire da li mediji poštuju zakone, posle ovih izbora sigurno bismo imali raspravu o medijskim hajkama, funkcionerskoj kampanji i neravnopravnom i ostrašćenom izveštavanju u predizbornom periodu. No, pošto se ovde nadzorom i praćenjem medija bave samo nevladine organizacije, a sve druge uloge su pomešane – teme su sasvim drugačije

Kadgod ne zna šta će sa medijima i kako da odgovori na činjenicama potkrepljene tvrdnje da je u Srbiji sloboda govora i informisanja u predsmrtnom stanju, mašinerija Aleksandra Vučića upregne sve svoje snage i – smisli nešto toliko bizarno, glupavo, providno i besmisleno, da čovek ne zna da li da plače ili da se smeje. Nekad to bude teza o nepostojanju medijskog pluralizma ili istraživačkog novinarstva, nekad prezentacija fingiranih medijskih analiza u Briselu, a u izbornoj kampanji za beogradske izbore sve se svelo na jedan regler i dva decibela.

AFERA "REGLER"

Aferom "regler", koja se svodi na tvrdnju kako je gradskom naprednjačkom menadžeru Goranu Vesiću tokom emisije na RTS-u ton utišavan za "čak dva decibela", vlast je pokušala da dokaže kako su svi, pa i mediji, bili protiv njih. Istina je, naravno, sasvim drugačija, a ono što se na medijskom nebu događalo od 15. januara kada je kampanja počela, do izborne noći 4. marta – bilo je samo dalji razvoj onoga što se u medijima viđalo tokom prethodnih meseci, pa i prethodnih kampanja: suverena dominacija naprednjaka u svim medijima, celodnevno prisustvo Aleksandra Vučića u svim medijskim formatima i sistematsko čerečenje političkih protivnika i neistomišljenika vladajuće elite.

No, kako realnost i istina nisu faktori koji preterano potresaju politički vrh Srbije, "afera regler" nastavlja da se razvija i trenutno ima prilično predvidljiv kraj. Sve je počelo 2. marta uveče, nekoliko sati pre izborne tišine, u emisiji "Upitnik" na RTS-u, u kojoj su gostovali Dragan Đilas, Dragan Šutanovac, Čedomir Jovanović i Goran Vesić. Kao voditeljka ove TV debate, Olivera Jovićević pokazala je sad već poslovično nesnalaženje i pristrasnost, pa je vođenje emisije zapravo preuzeo Vesić: čovek praktično nije zatvorio usta od početka do kraja, onemogućavajući bilo kakav normalan dijalog. Vikao je, komentarisao dok su drugi govorili, upadao u reč tako i toliko, da je bila opravdana sumnja kako radi u korist štete naprednjaka.

Nepunih 48 sati kasnije, tek što su se stvari malo slegle, članica Saveta REM-a Olivera Zekić uputila je pismo direkto- »

ru RTS-a Draganu Bujoševiću optužujući javni servis da je u toj emisiji snizio ton "za čak dva decibela" Goranu Vesiću. Po njenom mišljenju, RTS je "pravljenjem ove namerne tehničke, tonske, a u stvari duboko političke greške, izrazito favorizovao predstavnika bivše vlasti Dragana Đilasa, kome je dopušteno da govori i debatuje, dok je predstavnik vladajuće koalicije, ovakvim igranjem sa zvukom, pokušan (?! – prim. T.S.) da bude predstavljen kao neko ko je nepristojan, ko dobacuje i kibicuje sa strane". Navela je Zekićeva, između ostalog, i da je razlog za to pismo njena ne "zgranutost", već "zgroženost"; da Bujošević gaji "očigledne simpatije prema jednoj strani"; da je on kao "arbitar koji lomi nogu jednom fudbaleru, da bi drugi mogao da postigne gol". Iako je reč o ličnom stavu, taj niz antologijskih konstatacija, metafora i teško prepričljivih pasaža poslat je sa službenog mejla REM-a, na zvaničnom memorandumu te institucije, a potpisan najpre nazivom institucije, a tek potom imenom i prezimenom potpisnice.

Od trenutka kada se pismo pojavilo, u nezavisnim medijima o njemu je objavljeno sigurno desetak tekstova, a svaki je bio unikat – ne zato što su autorike bili naročito inventivni, već zbog toga što je Olivera Zekić svojim dopisom dala dovoljno materijala da se stvar posmatra iz mnoštva perspektiva: prekršila je niz pisanih i nepisanih pravila, zloupotrebila javnu funkciju, uradila nešto što nikada nije ni jedan član Saveta REM-a, isprovocirala kršenje izborne tišine i, konačno i najvažnije, na nedostojan i do sada nezabeležen način degradirala i diskvalifikovala RTS.

Sasvim očekivano, RTS je spremno savio kičmu, pismo objavio u celosti, bez ikakve reakcije i komentara, uz naknadnu najavu Dragana Bujoševića da će odgovoriti nakon analize "naših i najpriznatijih stručnjaka u Srbiji". Kao da je ovde zaista bila reč o dva decibela (koje prosečno ljudsko uho ne može ni da zabeleži), a ne o ponižavanju javnog servisa, grubim kvalifikacijama i uvredama, pa praktično i o najavi smene rukovodstva u toj kući!

PREDSEDNIKOV LIČNI TONAC

Ova i inače otužna drama, postala je još tužnija nakon nastupa Aleksandra Vučića u jutarnjem programu TV Pink 5. marta. Iako je taj performans zapamćen po poetičnoj priči o punjenim lignjama koje mu je tog jutra doneo otac, a povodom rođendana pripremila majka, pažnju je privukla i nova epizoda afere "regler". Osvrćući se na tvrdnje da je Vesiću stišavan ton, Vučić je ocenio da je to "najdirektniji mogući" politički napad i "uplitanje u izborni proces, ali i najavio posledice: "Ja više nikada neću pristati da odem na javni servis dok ne potpišem ugovor da moj čovek može da bude u režiji i vidi da se ne diraju regleri za ton."

Ova najava ili pretnja sama po sebi nije dostojna funkcije predsednika Srbije – jer, teško da osoba koja obavlja predsedničku dužnost sebi dozvoljava da se na bilo koji način bavi reglerima na jednoj televiziji, ili da svoje gostovanje uslovljava potpisivanjem nekakvih ugovora. Najstrašnije je, međutim, što je u situaciji u kojoj se trenutno nalaze mediji, pa i na razne načine ucenjeni RTS, ona sasvim realno zamisliva. Nakon svega što mediji doživljavaju već godinama (i to ne samo za Vučićevog vakta), uopšte nije nemoguće da će u dogledno vreme biti organizovano potpisivanje ugovora s javnim servisom, a potom i ispraćaj predsednikovog tonca među tehničare RTS-a.

Osim tehničkim problemima, predsednik se bavio i kadrovskim rešenjima, opet koristeći obrnute teze, nepotpune informacije i svojevrsne pretnje. Ističući da RTS-u "želi mnogo sreće i dobrog rada", za sebe je konstatovao da je "najgluplji predstavnik vlasti" jer za pet godina vlasti nije promenio ni jednog urednika pošto "smatra da program treba da uređuju ljudi od profesije". Iako formalno nije kadrirao po javnom servisu poput svojih prethodnika, Vučić je u Takovsku 10 uveo strah – od telefonskog poziva (koji redovno stižu odakle treba), od opomene izrečene kao usput, cvrkutavim glasom (takođe redovno); strah od pozivanja gostiju koji će možda reći nešto što se "šefu" neće dopasti, od neizrečene zabrane da izveštavaš iz inostranstva, uređuješ vesti, pojavljuješ se pred kamerom i sl. Zahvaljujući svemu tome, on zaista nije ni morao da menja urednike i novinare. Umesto toga, onima koje je zatekao jednostavno je promenio ili svest ili status.

Rezultat je televizija koja se tokom kampanje nije primakla ostrašćenosti, primitivizmu i navijačkom duhu TV Pink ili Hepi, koja nije sprovodila hajke, ali na kojoj se – izuzev u duelima – nije mogla čuti reč kritike upućene režimu, na kojoj su se pojavljivali samo i isključivo sagovornici naklonjeni vlasti, na kojoj su se čitala samo saopštenja vladajućih stranaka (pa čak i tokom izborne tišine), na kojoj nije bilo nikakvih "iznenađenja". Ukratko, jedan kastrirani, sterilni medij nesposoban da digne glavu, postavi pitanja, razgovara s kime želi i tako omogući pravovremeno, potpuno i istinito informisanje građana.

Ali, ni tu nije bio kraj Vučićevoj jutar-

njoj misiji, jer je sledila nova zamena teza i promena teme. Predsednik je u istom gostovanju rekao da je upoznat s "komentarima nevladinih organizacija" povodom pisma Olivere Zekić, ali odmah potom i da se iste te organizacije "nisu oglasile kada pojedine liste nisu dozvolile TV Pink i nekim listovima da izveštavaju iz izbornih štabova opozicije". U pitanju je, dakle, klasično vučićevsko spinovanje u kojem jedna tema "zaokreće" ka drugoj, čime se izbegava konkretan odgovor, a razgovor usmerava na željenu stranu. Ovde, umesto nečega što jeste nadležnost države, što jeste pitanje od prvorazrednog javnog interesa (zloupotrebe institucije nadležne za elektronske medije, otvoreno politički nastup službenice tog tela), tema je postalo nešto što je – koliko god bilo pogrešno ili bar diskutabilno – lična odluka ovog ili onog političara.

ČOVEK IZ TV STUDIJA: Aleksandar Vučić na Hepiju i Pinku

ZABRANJEN ULAZ

I uspelo je: u trenutku pisanja ovog teksta (u utorak, 6. marta), dva dana posle izbora – tema više nije Olivera Zekić. Teme su decibeli i zabrana ulaska određenim medijima u štab Dragana Đilasa: jedna krajnje bizarna, namenski plasirana, verovatno s idejom smene rukovodstva RTS-a, a druga osakaćena nedostatkom informacija koje su neophodne kako bi se uopšte razumela.

Naime, nakon što je lista "Ne davimo Beograd" 3. marta odbila zahtev RTV Pink da izveštava iz njihovog izbornog štaba, isti potez povukao je i Dragan Đilas zabranivši ulazak ne samo Pinku, već i Studiju B, Informeru i Srpskom telegrafu, kao i listovima "Alo" i "Večernje novosti".

Pošto je Đilas istim redakcijama onemogućio da prate i njegovu konferenciju za novinare u utorak, 6. marta, nastalo je ozbiljno komešanje – posebno zbog Đilasove tvrdnje da će medijima koji su ostali ispred vrata biti omogućeno da izveštavaju kada se "budu ponašali kao mediji", da "negde treba da se podvuče crta" i da se "ne treba praviti da je sve u redu".

Najveće čudo koje se posle toga dogodilo jeste da se oglasilo Ministarstvo kulture i informisanja. Ista ona institucija koja se proglasila nenadležnom za napade na novinare i hajke koje protiv novinara sprovodi TV Pink, koja ni reč nije progovorila o sramotnom izveštavanju pojedinih medija (ne samo tokom kampanje), o ponašanju REM-a, o činjenici da je SNS tokom kampanje u medijima bio prisutniji tri do četiri puta više od svih ostalih stranaka zajedno... ta je institucija, dakle, sada uskliknula da je u "demokratskom društvu neprihvatljivo na takav način uskratiti građanima mogućnost da se informišu o događajima i zbivanjima za koje je u proteklom periodu postojao veliki interes". Akteri na političkoj sceni zato su pozvani da "svim medijima i novinarima omoguće osnovno pravo na rad i praćenje javnih skupova".

Osim ministarstva, oglasilo se i Udruženje novinara Srbije koje je od Đilasa dva puta zatražilo da svim medijima omogući izveštavanje "jer nije ovlašćen da odlučuje ko jeste, a ko nije novinar". To udruženje takođe podseća da "svako ima pravo da bude nezadovoljan radom novinara i da se zbog toga može obratiti samoregulatornim i regulatornim telima, kao i sudskim organima, ali da mora poštovati njihovo pravo da obavljaju svoj posao".

UNS je u pravu: Đilas zaista nije taj koji odlučuje o toj temi, a novinarima zaista jeste garantovano pravo da izveštavaju. Isto tako, činjenica je da se svako može obratiti samoregulatornom telu (Savet za štampu) i regulatornom telu (REM). Problem je, međutim, što je moć Saveta za štampu ograničena i što se mediji o kojima je reč na njegove odluke i inače ne obaziru, a što je REM telo takvo kakvo je – korumpirano, pod snažnim i direktnim političkim uticajem, nemo na očigledna kršenja zakona i više nego rado da zakone i samo prekrši.

I šta onda da radi neko ko "nije nadležan" da odlučuje ko je medij, a ko nije?

Tom nekom najpametnije bi i najpoštenije bilo da omogući rad svim redakcijama (tim pre što je i sam donekle zaslužan za zatečeno stanje u medijima), ali bi u ovim okolnostima trebalo makar razmotriti razloge zbog kojih Đilas postupa tako kako postupa, odnosno sve što je dovelo do takve situacije.

Da u zemlji Srbiji postoji neko ko institucionalno prati i stručno nadzire da li mediji poštuju zakone, tri dana posle izbora sigurno bismo imali raspravu o medijskim hajkama, funkcionerskoj kampanji i neravnopravnom i ostrašćenom izveštavanju u predizbornom periodu. No, pošto se ovde nadzorom i praćenjem medija bave samo nevladine organizacije, a sve druge uloge su pomešane – teme i akteri sasvim su drugačiji. Članica Saveta Regulatornog tela za elektronske medije bavi se pisanjem pisama, Ministarstvo kulture selektivno progovara, opozicioni lider pokušava da uvede red na medijsku scenu, predsednik države bavi se reglerima, a RTS se pravi lud.

I tako će to ići sve dok neko ne spusti regler i prekine ovu medijsko-političku predstavu koja ne vodi nikuda, osim u propast. Kako medija, tako i politike. ¶

TAMARA SKROZZA

Foto: pixel.com

Imamo li jedni druge

Pojam solidarnosti duboko je utkan u evropsko zakonodavstvo na osnovu više različitih sporazuma nastalih tokom decenija postojanja Evropske unije. Kakve su šanse da ovaj pojam uđe i u domaće zakonodavstvo, može li nas unapređenje vladavine prava dovesti do toga, tema je medijskog projekta "Država i solidarnost" kojim će se nedeljnik "Vreme" baviti u naredne tri godine

Ako o nečemu postoji društveni konsenzus u Srbiji, to je stav da nam nedostaje više solidarnosti. Oko ovoga se slažu svi slojevi društva, bez obzira na visinu primanja, životno doba i društveni položaj. Međutim, retko se pitamo šta je tačno solidarnost, da li ona može i treba da bude utkana i u zakonodavstvo jedne zemlje i kako dostići ovu društvenu vrednost. Za mnoge će zvučati iznenađujuće da je pojam solidarnosti duboko utkan u evropsko zakonodavstvo na osnovu više različitih sporazuma nastalih tokom decenija postojanja Evropske unije. Kakve su šanse da ovaj pojam uđe i u domaće zakonodavstvo, može li nas unapređenje vladavine prava dovesti do toga, tema je medijskog projekta "Država i solidarnost" kojim će se nedeljnik "Vreme" baviti u naredne tri godine.

U te tri godine, obuhvatićemo neke od ključnih oblasti i kategorija društva kojima je solidarnost neophodna i koje potpadaju pod pregovaračka poglavlja u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji. Kada je reč o oblastima kojima ćemo se baviti, tu je pre svega socijalna politika i zapošljavanje, odnosno, pregovaračko poglavlje 19. Položaj radnika u Srbiji nikako nije dobar, što nam pokazuju brojni primeri, počev od tragičnog prošlogodišnjeg samoubistva radnika Goše u Smederevskoj Palanci, preko glasina o mučilištima u Juri ili Geoksu, otpuštanja trudnica i porodilja u Air Srbiji i brojni drugi primeri. Osim radnika, bavićemo se i položajem drugih osetljivih grupa, naročito decom. Prema podacima Unicefa, svako osmo dete u Srbiji živi ispod granice siromaštva, a za dečje dodatke se izdvaja oko 0,6 odsto ukupnog bruto domaćeg proizvoda, za razliku od evropskog proseka

koji iznosi 1,2 odsto BDP-a. Prema procenama Unicefa, dečiji dodatak prima samo 40 odsto dece koja bi zakonski mogla da ostvare to pravo, a razlog je uglavnom neinformisanost roditelja i staratelja o tome koja su im prava na raspolaganju.

Dužnu pažnju posvetićemo i poglavlju 26, koje se odnosi na obrazovanje i kulturu, s tim što će naš akcenat biti na obrazovanju, odnosno jednakoj dostupnosti obrazovanja svim građanima. Već dugi niz godina, u okviru projekta Tempus rade se istraživanja društvene pokretljivosti unutar obrazovnog sistema. Istraživanje "Socijalna dimenzija studiranja u Srbiji" pokazuje da u našoj zemlji vlada ogromna nejednakost kada je reč o pristupu višem i visokom obrazovanju. Za razliku od situacije od pre 30 ili 40 godina, kada je ogromna većina dece čiji roditelji imaju završenu srednju školu, upisivala i završavala fakultete, danas je slika potpuno drugačija: deca niskokvalifikovanih roditelja najčešće i sama ostaju na tom nivou obrazovanja, dok fakultete upisuju u ogromnoj većini deca čiji roditelji takođe imaju završene fakultete. Uspon na društvenoj lestvici nije moguć ili je znatno otežan zahvaljujući nizu socijalnih i ekonomskih faktora.

Namera nam je i da se temeljno bavimo onim što pokriva poglavlje 28 – zaštita potrošača i zaštita zdravlja, sa akcentom na zdravlje, odnosno zdravstveni sistem i njegove nedostatke. Koliko ljudi u Srbiji ne ostvaruje pravo na osnovno zdravstveno osiguranje, kako se raspolaže posebnim fondovima poput onog za lečenje dece u inostranstvu, zašto imamo tako mnogo solidarnih akcija prikupljanja novca putem SMS-ova i šta je uzrok velikom broju afera u vezi sa takvim humanitarnim akcijama, samo su neka od pitanja na koja ćemo potražiti odgovore. Osim dostupnosti zdravstvene zaštite, pokrenućemo i niz drugih pitanja iz korpusa zdravlja, poput dostupnosti lekova, medicinskih pomagala i prevencije bolesti. Već je opšte poznato, na primer, da je postotak malignih oboljenja u Srbiji jednak evropskom proseku, ali da je smrtnost znatno veća. Da li je razlog tome odsustvo svesti o prevenciji ili slaba dostupnost dijagnostici i pravovremenom reagovanju, takođe spada u domen pitanja solidarnosti, jer i ovde postoje ozbiljni indikatori da je reč o nejednakoj dostupnosti za sve građane. U nekim oblastima, uočena je i diskriminacija na osnovu starosti, pa tako određeni lekovi koji su na pozitivnim listama nisu dostupni građanima starijim od 80 godina, već moraju da ih plate po punoj ceni, ili da ih nabavljaju u inostranstvu, sumnjivim kanalima, ako je reč o lekovima koji se ne mogu nabaviti bez recepta. Zabeležili smo i slučajeve u kojima pacijentima sa neurološkim oboljenjima komisije RFZO-a ne odobravaju troškove hodalica, jer lekari procenjuju da će u narednih nekoliko godina bolest napredovati toliko da će tim pacijentima biti potrebna invalidska kolica, te je odobravanje troškova za kupovinu hodalice – bacanje novca.

Pravosuđe i osnovna prava, te pravda, sloboda i bezbednost poznatija su kao famozna poglavlja 23 i 24. Srbija od 2002. godine pokušava da donese Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći i to joj punih 16 godina ne polazi za rukom. Iako pri pojedinim lokalnim samoupravama postoje centri zaduženi za besplatnu pravnu pomoć, taj broj nije dovoljan i ne može da podmiri potrebe građana. Samo jedna trećina lokalnih samouprava ima službe zadužene za besplatnu pravnu pomoć. Prema nalazima organizacije Sivil rajts difenders iz 2016. godine, zaposleni u službama za implementaciju pravne pomoći svoj položaj smatraju degradirajućim, doživljavaju ga kao nazadovanje u poslu i misle da nemaju mogućnost da odatle napreduju. To se doživljava kao profesionalni ćorsokak. Sa druge strane, u Srbiji postoji 700.000 ljudi kojima je potrebna pravna pomoć jer su socijalno ugroženi, odnosno nemaju novca da sebi priušte pravnog zastupnika. U tih 700.000 nisu ubrojani pripadnici LGBT populacije, Romi i žrtve partnerskog i porodičnog nasilja, što znači da je broj onih kojima je jednak pristup pravdi neophodan veći od zvaničnog kojim raspolažemo. Jednak pristup pravdi je samo jedan od segmenata poglavlja 23 i 24 kojima ćemo se baviti, jer su ova poglavlja, po ocenama svih aktera u pregovaračkom procesu najobimnija i, premda prva otvorena, biće zatvorena tek na kraju pregovora zato što obuhvataju praktično sve sektore funkcionisanja sistema. Kada je reč o pravosuđu, bavićemo se i položajem sudija, nezavisnošću sudstva od politike, ali i položajem žrtava i njihovim mogućnostima da ostvare pravo na odštetu. Takođe, važna tema je i mogućnost osnivanja solidarnih fondova za različite kategorije stanovništva, poput samohranih roditelja ili onih koji ne uspevaju da naplate alimentaciju od drugog roditelja.

Na kraju, nećemo zanemariti ni pregovaračko poglavlje 10 – informaciono društvo i mediji. Mediji u Srbiji su u drastično nejednakom položaju, nekoliko nezavisnih studija pokazuje da je prekarni rad osnovna karakteristika novinarske profesije, a veliki broj gradova u Srbiji gotovo da više nema medije, što znači da je ogroman broj novinara bez posla. Odnosi između najvećih medijskih udruženja u Srbiji su duboko poremećeni, a nekoliko novinarskih akcija poput "Novinari ne kleče" i Grupe za slobodu medija nastale posle gašenja "Vranjskih novina" naišle su na ozbiljna ograničenja i prepreke. Pitanje novinarske solidarnosti se često pokreće, bilo da je reč o solidarnosti unutar profesije ili solidarnosti na relaciji novinari – građani.

Svaku od nabrojanih oblasti posmatraćemo iz dva ugla: solidarnosti među građanima i solidarnosti države sa građanima. Cilj nam je da istražimo šta se od gorućih problema može rešiti sistemski, odnosno ugrađivanjem pojma solidarnosti u zakonodavstvo i javne politike. Takođe, veliki deo projekta posvetićemo različitim primerima neformalnog samoorganizovanja građana kako bi se nadomestili nedostaci institucija i državnog ili pravosudnog aparata. U prevodu: istraživaćemo koliko smo tu jedni za druge onda kada nam sistem okrene leđa. ¶

J. GLIGORIJEVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Kako su političari sebi iskopali jamu

“Ne treba zaboraviti da smo mi posle Drugog svetskog rata baštinili potpuno drugačiji koncept i pravosuđa i krivičnog postupka. Ono je bilo ustrojeno i zasnovano na sovjetskom modelu, a to je model jednog radikalno inkvizitorskog postupka gde su i tužilac i sud i policija, praktično, bili na jednoj strani. Generacije pravnika su stasavale u tom sistemu i tu ideju je veoma teško izmeniti preko noći. Naša posleratna ideja je pre bila bliže pretpostavci krivice nego pretpostavci nevinosti. Na papiru se to promeni brzo, ali u glavama ljudi to traje veoma dugo”

Sudija Apelacionog suda u Beogradu Miodrag Majić spremao se da ode sa posla u petak po podne 23. februara, kada su mu kolege javile da je Čedomir Backović, sa adresom Nemanjina 22-26 u Beogradu, po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja tražio izveštaje o njegovom radu u periodu od 2010. do danas. Kako piše Majić na svom blogu, nikome nije bilo jasno da li je te podatke tražio pomoćnik ministarke pravde ili neki drugi građanin istog imena i prezimena. Sudija Miodrag Majić je predsednik Upravnog odbora Centra za pravosudna istraživanja (CEPRIS) i dugogodišnji oštar kritičar stanja u srpskom pravosuđu. Za “Vreme”, Majić priča o najavljenoj promeni Ustava u oblasti pravosuđa i pravu javnosti da ima uvid u rad svih nosilaca vlasti.

“VREME”: Da li je Apelacioni sud postupio po zahtevu Čedomira Backovića u vezi sa izveštajem o vašem radu od 2010?

MIODRAG MAJIĆ: Jeste. Apelacioni sud je bio obavezan da to uradi. Pravo da zahteva izveštaj o radu bilo kojeg nosioca javne funkcije ima svaki građanin, pa čak i građanin Čedomir Backović, ako je to bio on. Tako stoji u zakonu. Najveću formalnu pažnju je pobudila činjenica da se lice koje je tražilo podatke tako predstavilo i to je mene, a verujem i Apelacioni sud, donekle ostavilo u nedoumici. Potpisan je Čedomir Backović kao privatno lice, bez funkcije koju obavlja i kojom se redovno u takvim komunikacijama predstavlja, a ispod potpisa je adresa Nemanjina 22-26, gde se nalazi zgrada državnih organa.

Jasno je da niko od građana ne živi na toj adresi. To je bilo čudno, ali ponavljam, građani, pa i oni koji su na funkciji, imaju pravo da traže izveštaj. Ako je zaista reč o pomoćniku ministarke pravde, onda imamo još jedan neobičan element jer su ti izveštaji i inače dostupni Ministarstvu pravde. To je jedna od adresa na koju se redovno šalju svi sudski izveštaji i pojedinačni izveštaji za svakog sudiju. Mi do danas, bar iz medija koji su se tim povodom obraćali Ministarstvu pravde, nismo saznali da li je to zaista gospodin Backović koji je pomoćnik ministarke ili se, možda, neko poslužio tim identitetom.

Ako je zaista u pitanju pomoćnik ministarke pravde, zašto bi on na taj način tražio podatke od Apelacionog suda?

Ako je to zaista on, onda pretpostavljam da je to pre jedna poruka da se malo nepoćudnije sudije dozovu pameti i da takve sudije moraju da znaju da će njihov rad biti cenjen drugačijim merilima od ostalih. Ja sam u svom blogu napisao da apsolutno nemam nikakav problem sa rezultatima svog rada, štaviše, pomogla mi je čitava ova neobična situacija i dala mi ideju da na blogu istaknem svoje kompletne rezultate. Tako da svako, pravi, lažni, zainteresovani, nezainteresovani građanin, može da vidi rezultate rada, ne mora uopšte da prolazi zvaničnu proceduru.

Fotografije: Marija Janković

Ukoliko se vi jeste kvalifikovali za nepoćudnijeg sudiju, šta mislite zašto je to tako?

Mislim da je to jasno. Zbog toga što već dugo otvoreno govorim o problemima u pravosuđu. Ne samo o onima koji dolaze iz sfere politike, već i o onima koji dolaze iz suda i od onih koji rade u pravosuđu. Svako ko čita moje blogove, prati neke od mojih nastupa, ko je imao prilike da sluša moja predavanja, zna da ja nisam od onih koji se žale samo na nekakve spoljne faktore štedeći stanje unutar pravosuđa. Naprotiv, govorim građanima baš o tome gde su stvarni problemi u pravosuđu, gde imamo probleme sa korupcijom, neznanjem, sa raznim aspektima.

Međutim, to je u ovom društvu posebno opasno kada dotiče politiku, izvršnu vlast i političare. Mislim da je prvenstveno to meni donelo oreol nepoćudnog sudije, da tako kažemo. S druge strane, ova kritika stanja među kolegama je manje opasna, ona ponekad dovodi do zategnutosti u odnosima, ali ovde je, nažalost, jedina prava vlast izvršna vlast.

Koji su, po vama, trenutno najveći problemi u pravosuđu?

To se, zapravo, vidi iz primedbi i izveštaja međunarodne zajednice – sve se svodi na manje-više jedan zajednički imenitelj, koji se zove ozbiljan i neprihvatljiv stepen političkog uticaja na sud. Kada to kažete i ponovite toliko puta, najčešće se sretnete sa lakonskom tvrdnjom koja, po pravilu, stiže iz sfere politike, koja kaže: "Pa, evo, kaži kad te je neko zvao da doneseš neku odluku?" Ako kažeš: "Pa, nije me zvao", oni vam kažu: "Ti onda ne govoriš istinu."

Politički uticaj apsolutno i najčešće nije direktno pozivanje telefonom. Verovatno da i toga ima, ali to su daleko manje česti načini uticaja. Sva naša realnost je u potpunosti ispunjena politikom i načinom na koji se u medijskom prostoru izveštava o svemu, u konkretnom slučaju o pravosuđu, stvarate sliku kojim putem pravosuđe treba da ide u određenim situacijama. Ako godinama i decenijama stvarate sliku da se o svakom važnijem slučaju prvo prođe kroz medije, da se o tome izjasne visoki predstavnici vlasti, koja god trenutno bila, ako unapred kažete ko je "kriminalac", a ko "policajac", vi ste, zapravo, unapred poručili kakvu odluku želite da vidite od pravosuđa. Čak i da ne uspete kao političar da realizujete tu poruku, vi ste momentalno javnost konfrontirali sa očekivanjima koja su stvorena.

Šta se događa ako nekoga političar koji predstavlja sve i svja, ili nekakva moćna politička opcija, unapred oglase krivim, a ispostavi se na sudu da to baš i nije tako? Kod velikog broja to može stvoriti samo jedan jedini zaključak – da je tamo neko uzeo pare ili da je možda pripadnik neke druge političke opcije. To su jako opasne stvari. Kada to ukomponujete sa, takođe nažalost, neretkim nastupima političara koji potpuno paušalno, bez dokaza, rukovodeći se nekakvim utiscima ili političkim agendama izađu i kažu: "Ko vas to plaća, sudije, šta radite?", a opet, izazvano nekom odlukom koja nije sa zadovoljstvom dočekana, vi stalno stvarate atmosferu u društvu da u pravosuđu radi sve sam go korumpiran sudija. Kakvu god odluku da donesu, sudije su izgubile – ako se poklopi sa očekivanjima političara koja su unapred najavljena, opravdano će građani verovati: "Pa, da. On je to uradio zato što se plaši političara." Ako se ne poklopi, onda imate dalju hajku od strane tih istih političara kako je uzeo pare. To je jedna, što kažu, *lose-lose* situacija za pravosuđe i građane. Jer pravosuđe tu, prosto, nestaje.

Mislite li pritom na izjave predsednika Aleksandra Vučića povodom presude Miroslavu Mišković i, pogotovo, izjave gradonačelnika Novog Sada Miloša Vučevića povodom presude Predragu Bubalu?

Ne samo na njihove. Ja stalno govorim da je opasno upasti u drugu vrstu zamke da se to prvi put sada dešava. Ako pogledate, način na koji se, uopšte, u našem društvu decenijama govori o pravosuđu, to je čist laičko-navijački način. Tu nikakve ozbiljne debate nema. Od smene do smene političke garniture dešava se hapšenje nekakvih političkih prethodnika. Nastavljaju se jednostrane debate sa pravosuđem kroz davanje uputstava »

u javnosti kako ono treba da postupa, i rezultat toga je pad poverenja građana u pravosuđe. U takvim uslovima, čak i da je pravosuđe fantastično, a nije, opet bi poverenje javnosti bilo nikakvo. Jer, permanentno šaljete poruku da je pravosuđe zapravo tu da štiti interese aktuelne političke garniture, a ne građana.

E sad, političari tu upadaju u jedan paradoks, u sopstvenu zamku – slabeći pravosuđe, zadajući mu zadatke za vreme dok su na vlasti, oni istovremeno zaboravljaju da će to isto pravosuđe sutra, kada oni više ne budu na vlasti, biti u takvom istom upregnuću od strane novih vladara. To je jama koju su sami iskopali. Nestručnost dolazi od političkog uticaja, nepravične presude takođe. Ovo na šta se Ministarstvo sada poziva, nekakav klijentelizam, to dolazi od političkog uticaja. Svi mi koji smo unutra znamo da su najlošije sudije uvek dolazile uz najveću političku podršku bilo koje od ovih vlasti.

Ja sam pisao tekstove kako su se neki bivši političari, koji su imali i te kako velike mogućnosti da pozitivno utiču na pravosuđe dok su bili na vlasti, pravosuđa i problema u njemu setili tek kad su bili uhapšeni i kada je protiv njih poveden postupak. I kako su tek onda počeli da pričaju kako mi imamo problem sa političkim pritiskom na pravosuđe, zaboravljajući da su taj isti pritisak i oni činili dok su bili na vlasti. I kako bi im sada, kao hleb, trebale sudije koje su nezavisne od političkog uticaja, kakvih je, nažalost, sve manje i manje.

Naši građani često imaju utisak da je neko automatski kriv ako je uhapšen, za razliku od nekih društava gde se stalno insistira na pretpostavci nevinosti. Neke vaše kolege kažu da policija smatra da je završila svoj posao kada tužilaštvu podnese krivičnu prijavu, i da tužilaštvo smatra da je završilo svoj posao kada podigne optužnicu. Na kraju, svi zajedno očekuju osuđujuću presudu. Slažete li se sa ovim konstatacijama?

To što su vam rekli je apsolutno tačno. Jedino se ne slažem sa konstatacijom da svi očekuju da okrivljeni mora da bude osuđen. Građane ne bi trebalo učiti da očekuju osuđujuću presudu. Građane bi trebalo vaspitavati da je smisao

suda da utvrdi, kad govorimo o krivičnom sudu, da li je tužilac uspeo ili nije da dokaže ono što tvrdi. I da konačno naučimo da nije sud tu da zajedno sa policijom i tužilaštvom tom okrivljenom odredi kaznu, nego da tom okrivljenom pruži šansu. Jer sutra svako može da bude optužen, osnovano ili neosnovano. Zato je pretpostavka nevinosti izuzetno važna, i ako tužilac uspe da izvan razumne sumnje dokaže krivicu, da sud izrekne pravičnu kaznu. To su dva podjednako važna dela medalje. Čak bih rekao da je možda važniji ovaj prvi deo, da vam pruži šansu da opstane pretpostavka nevinosti. Same teorija i praksa kažu da je bolje da stotinu krivaca ostane na slobodi nego da se jedan nevin osudi. Osuditi nevinog je najveće zlo i najveća kletva za svakog ko se ovim bavi.

Što se odgovornosti policije, tužilaštva i suda tiče to je veoma složeno pitanje i naš je veliki problem. Praktično, odvojeno se cene napori svakog od segmenata i svako popunjava neku svoju statistiku. Kao što ste rekli: policija kad pošalje krivičnu prijavu, tužilaštvo kad podnese optužnicu. Mnogo je razloga za to, a jedan od osnovnih je priroda našeg sistema, kako je građen. Ne treba zaboraviti da smo mi od posle Drugog svetskog rata baštinili potpuno drugačiji koncept i pravosuđa i krivičnog postupka. Ono je bilo ustrojeno i zasnovano na sovjetskom modelu, a to je model jednog radikalno inkvizitorskog postupka gde su i tužilac i sud i policija, praktično, bili na jednoj strani. Postojao je taj, mnogo puta pominjan sistem jedinstva vlasti gde niste imali odvojenu sudsku vlast. Generacije pravnika su stasavale u tom sistemu i tu ideju je veoma teško preko noći izmeniti.

Vi morate u narednom periodu osposobiti tužioce da zaista, u jednom dvoboju, dokazuju pred sudom. Osposobiti policiju da bude zaista pravi partner i pomoćnik tužioca, kao što je to svuda u čitavom razvijenom svetu u kojem poznaju krivično pravosuđe, a ne obrnuto. I morate potpuno osposobiti sudije da se ne priklanjaju jednoj ili drugoj strani; gde će sudije biti potpuno nezainteresovane da li će tužilac uspeti ili neće u svom postupku i gde će u punoj meri štititi pretpostavku nevinosti. Naša posleratna ideja je pre bila bliže pretpostavci krivice nego pretpostavci nevinosti. Na papiru se to promeni brzo, ali u glavama ljudi to traje veoma dugo.

Stručna javnost je iznela niz primedbi na račun radnog teksta amandmana na Ustav Republike Srbije koji je predstavilo Ministarstvo pravde. Problematični su sastavi pravosudnih saveta, način izbora njihovih članova u Narodnoj skupštini, šta znači termin "istaknuti pravnik", ovlašćenje ministru pravde da pokreće disciplinski postupak protiv sudija, ali šta ovaj tekst znači za nezavisnost nosilaca pravosudnih funkcija i, možda još važnije, njihovu nepremestivost?

“Građane bi trebalo vaspitavati da je smisao suda da utvrdi, kada govorimo o krivičnom sudu, da li je tužilac uspeo ili nije da dokaže ono što tvrdi. I da konačno naučimo da nije sud tu da zajedno sa policijom i tužilaštvom tom okrivljenom odredi kaznu, nego da tom okrivljenom pruži šansu. Jer sutra svako može da bude optužen, osnovano ili neosnovano”

Sve to govori o neozbiljnostima u tekstu. Mislim da se neće ponovo ići na reizbor jer je on suviše proskribovan i terminski i kao ideja, zbog onoga što se ranije desilo, a svi znamo kako je to izgledalo pre osam godina. Ali, apsolutno možemo očekivati da će pomoću odredbe koja značajno redefiniše mogućnosti, odnosno ublažava ograničenja za neželjeni premeštaj sudija u drugi sud, praviti rokade sudija koji iz određenih razloga ne odgovaraju političkom establišmentu. To je odredba koja kaže da sudija ne može biti protiv svoje volje premešten u drugi sud izuzev prilikom preuređenja sudskog sistema odlukom Visokog saveta sudstva (VSS). To preuređenje se ničim ne definiše, a to bi mogao biti čitav niz aktivnosti poput izmene imena sudova, makar i male. Dakle, to znači da ako sudije premestite iz Beograda u Lebane, na suptilan način stavljate im do znanja da bi trebalo sami da se udalje. Mislim da će to vrlo brzo uslediti, ako se ovakav tekst usvoji, i to će biti mehanizam da se nekolicina nepoćudnih sudija iz svih sredina sklone.

Hoćete da kažete da kad bi se samo promenilo ime Apelacionog suda u Beogradu u kojem radite, na vaše mesto bi mogao da dođe neko drugi, a vi biste bili premešteni u drugi grad?

Po ovim amandmanima nemate čak ni, nekada postojeću, garanciju da ako dolazi do nekog premeštaja možete biti poslati samo u sud istog ili višeg ranga. To više nemate, i to je jedna od veoma opasnih normi, a ima ih još. Recimo, odredba da je sudijska funkcija nespojiva sa privatnom, što niko ne zna šta znači. Mislim da se iza toga nalazi namera da se počiste strukovna udruženja i da se kroz tumačenja te odredbe kaže da, primera radi, ja kao predsednik UO CEPRIS-a moram da se odreknem jedne funkcije.

Strukovna udruženja nisu mnogo oduševljena idejom da u Ustavu stoji da za pravosudne funkcije u prvostepenim sudovima i najnižim javnim tužilaštvima može biti birano “samo lice koje je okončalo posebnu obuku u instituciji za obuku u pravosuđu osnovanoj zakonom”. Ova formulacija navodi na zaključak da je to Pravosudna akademija (PA). Šta je toliki problem u vezi sa ovom institucijom?

Osnovni problem je što ta institucija nema nikakvu garanciju nezavisnosti, a ovde joj se, praktično, daje uloga filtera za izbor sudija. Ako se taj predlog usvoji, Pravosudna akademija će predstavljati jedina ulazna vrata u srpsko pravosuđe za nove sudije i tužioce. Onaj koga postavite na ta vrata kontrolisaće ko ulazi. Prema sadašnjem rešenju, to uopšte nije nezavisna persona. Da se razumemo, za ulaz u PA ne postoje nekakvi jasni kriterijumi kojima bismo mogli zameniti izbore za sudije. Jer vi ste, zapravo, sve ostale isključili iz igre.

Ali, kažu da oni imaju veoma težak prijemni ispit za PA?

Mogu i da poverujem. Neka imaju. Ali, to i dalje nije selekcija koja je javnosti u potpunosti dostupna. I dalje je vrlo opasno uslovljena politikom. Ako pogledate sastav Upravnog odbora PA, videćete članove direktno birane od Vlade. Što znači da se tu jedan proces izbora iz VSS pomera u stranu i do VSS će dolaziti isključivo sudije koje su već predselektovane. A to je vrlo opasno.

Upravo je argument Alumni kluba PA protiv ovoga što govorite da u UO PA sede dve trećine sudija.

Zar ne vidite ceo taj krug kako se vrti? Tačno je da tamo sede dve trećine sudija. Zamislite sad, u telu u kome je trećinu direktno izabrala Vlada, koliko će te sudije u postojećim uslovima biti nezavisne? Ali, ne samo to. Koliko ćemo mi, uopšte, videti taj proces? To nije proces pred VSS, to nisu javne sednice na kojima ćete vi, kao građanin, videti o čemu se radi. Drugi aspekt, ne manje važan, jeste što ta institucija, na moju veliku žalost, iako sam i ja bio vrlo jak zagovornik osnivanja PA, za sve ove godine nije uspela da izraste u kredibilnu instituciju. Realno, nije. Njihovi programi su *ad hoc* sklepane stvari. Mene su nedavno ponovo pozvali Američka ambasada i USAID da predajem na jednom programu za sudije i tužioce koji su oni potpuno osmislili, a na koji je PA samo stavila svoj pečat, kao što radi sa većinom svojih programa. Oni nemaju ozbiljan kurikulum, a nemaju ga, otvoreno ću reći, zato što nemaju ozbiljnu ekipu ljudi.

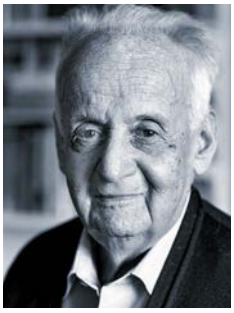
Na kraju, ako ovi amandmani budu usvojeni, da li će aktuelna vlast uspeti da zatvori Poglavlje 23 koje se tiče pravosuđa?

To je već nešto gde moja ekspertiza prestaje, a prestaje zato što se tu zalazi u domen politike. Nisam siguran da znam kakve sve političke igre postoje danas na relaciji Evropa – Srbija. Nisam potpuno siguran da se neće praviti neki međusobni ustupci. Nažalost, uvek treba podsetiti na gorku činjenicu kada je na konstataciju Ficroja Meklejna da je Tito izigrao dogovor i pravi komunističku Jugoslaviju, Vinston Čerčil odgovorio: “Da li ti planiraš da se posle rata preseliš u Jugoslaviju i živiš tamo? E, vidiš, ni ja to ne nameravam.” ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Zrenjanin treba da se preimenuje u Bečkerek

Ja se osećam Bečkerečaninom, razumem da se generacije rođene u Zrenjaninu osećaju Zrenjanincima, ali ne prihvatam nakaradnu antikomunističku argumentaciju da se grad preimenuje u Petrovgrad. Tako se u čitavoj svojoj, najmanje sedam vekova dugoj istoriji, zvao samo šest godina

Piše: **Ivan Ivanji**

Foto: Marko Rupena

Moj otac se 1899. godine rodio u gradu koji se zvao *Nagybecskerek*. Ja sam na svet došao 1929. u Velikom Bečkereku, ali sam šest godina kasnije u školu pošao u Petrovgradu. Ponovo je prošlo šest godina, mene su prebacili u Novi Sad, a moje roditelje su iz grada pod nazivom *Grossbetschkerek* šlepovima niz Begej, Tisu i Dunav odveli u Beograd i u smrt. Iz koncentracionih logora sam se septembra 1945. godine ponovo vratio u Petrovgrad. Kada sam kasnije posećivao svoj rodni grad, išao sam u Zrenjanin.

Mene niko ne može da nazove anti-antifašistom i ne moram to da dokazujem. Ipak, po pitanju inicijative za preimenovanje Zrenjanina u Petrovgrad moram da razočaram svoje drugove i istomišljenike iz mog rodnog grada, jer ja nikada nisam mogao da se srodim sa nazivom Zrenjanin, a još manje sa imenom Petrovgrad. Ja bih voleo da se vrati ime Bečkerek. Osećam se Bečkerečaninom, što valjda znači da pripadam vrsti koja tek što nije izumrla. Pritom, naravno, razumem da se generacije rođene u Zrenjaninu osećaju Zrenjanincima i da ne žele da se menja ime našeg grada. Ne prihvatam, međutim, nakaradnu antikomunističku argumentaciju da se Zrenjanin preimenuje u Petrovgrad.

MOJ GRAD

Pre desetak dana sam u Gradskoj narodnoj biblioteci "Žarko Zrenjanin" u Zrenjaninu učestvovao u promociji nove knjige Tibora Varadija "Put u juče". Kad nas dvojica "starih Bečkerečana" razgovaramo ili se dopisujemo, nazivamo grad Bečkerekom.

Zastao sam tom prilikom na čas ispred biblioteke. U zgradi u kojoj se nalazi, pre rata je bila gostionica "Šoljom" u koju je često navraćao moj deda. Desno je katolička crkva, iza nje kuća u kojoj je stanovao njen kantor Imre Lang, kod koga sam učio da sviram violinu. Dalje desno je gradska većnica, a još malo dalje, poludesno, zgrada u kojoj sam pohađao četiri razreda osnovne škole. Tačno preko puta je zgrada Narodnog pozorišta u kojoj sam video prve predstave sa Milanom Ajvazom, Rahelom Ferari, Tomislavom Tanhoferom. Levo od nje je zgrada koja je danas banka, a nekada su u njoj bili hotel, kafana i bioskop koji su se do 1918. godine zvali "Roža" (mađarska reč za ružu). Posle Prvog, a i posle Drugog svetskog rata zvanično ime bilo je "Vojvodina", ali mi dinosaurusi uporno smo govorili "Roža". Kad sam se posle rata (kad kažem rat mislim na Drugi svetski rat) dogovarao sa Todorom Manojlovićem gde ćemo da se sretnemo, rekli bismo – u "Roži".

Polulevo se nalazi zgrada u kojoj sam krenuo u gimnaziju. Levo se otvara ulica koja vodi do zgrade u kojoj sam odrastao, kojom sam išao u školu i vraćao se iz nje svakog dana, odlazio u parkove sa one strane Begeja da se igram ili prosto vozio bicikl. Ovo je moj grad.

Mom gradu može da se menja ime, ali nemoguće je promeniti moje osećanje prema njemu i to sve manje, što sam stariji. To je moj zavičaj. Otadžbina može da se promeni, može da se dobije novi pasoš, novo državljanstvo, ali nikada novi identitet, nikada novi zavičaj.

MUKA SA SPOMENICIMA

Voleo bih da se Žarku Zrenjaninu u gradu koji sada nosi njegovo ime podigne novi spomenik. Ovaj postojeći podignut je 1952. godine na centralnom trgu, ali je premešten već 1962. na drugo mesto. Muka je sa spomenicima. Početkom prošlog veka tu je bio spomenik ustaničkom mađarskom generalu Erneu Kišu. On je uklonjen da bi se na istom mestu postavio konjanički spomenik kralju Petru Karađorđeviću koji je srušila nemačka okupaciona vlast. Posle rata spomenik Žarku Zrenjaninu tu je stajao samo deset godina, da bi sada ponovo stajao kralj Petar.

Spomenik Žarku Zrenjaninu visok je tri metra i predstavlja ga kao heroja. Ja bih voleo da je napravljen realistički, u prirodnoj veličini, da Žarka prepoznajemo kao učitelja, čoveka kakav je bio. Moja sestra od ujaka Beba (doktorka Milana Stajić) upoznala ga je kao dete kada je u Vršcu posećivao svoju sestru koja iznajmila sobu u kući Bebinog dede.

Žarko je bio samo godinu dana mlađi od moje majke, tri godine mlađi od mog oca. Gotovo da bih mogao da ga zamišljam kao rođaka, svakako mislim o njemu kao običnom čoveku od

TRADICIJA: Gradska kuća Foto: Tanjug

koga je splet okolnosti napravio heroja, a ne kao o nekoj mitskoj, nadnaravnoj ličnosti. Ja ne bih naručio spomenik koji bi ga prikazao sa puškom ili bombom u ruci, nego kao zamišljenog čoveka, učitelja koji je osnovao narodni univerzitet u rodnom Izbištu kraj Vršca, otvarao biblioteke i čitaonice po selima, sarađivao sa pedagoškim časopisima i toliko čvrsto verovao u svoje ideale da je dao život za njih. A to jeste herojstvo.

Najradije bih spomenik Žarku Zrenjaninu video u parku koji smo mi zvali Čokliget (na mađarskom "gaj poljubaca"), gde bi njegov lik stajao među mladim ljudima, kakvi su bili njegovi skojevci.

Međutim, ja ne insistiram na tome da moj rodni grad zadrži njegovo ime jer sam načelno protiv toga da gradovi nose imena ljudi. Na prste se mogu nabrojati ozbiljni gradovi u ozbiljnim državama koji nose imena po nekim ljudima, kao što je slučaj sa Vašingtonom. Da li je to u protivrečnosti sa mojim uverenjima osvedočenog titoiste koji taj svoj stav nije izmenio? Nije. Meni se nisu sviđala imena gradova kao Kardeljevo, Rankovićevo, Titograd, Titovo Užice.

POREKLO IMENA BEČKEREK

Ja sam za Bečkerek, iako znam da je to beznadežno, ali valjda smem da kažem.

Ne mora da bude Veliki Bečkerek, iako zaista postoji i Mali Bečkerek, selo u Rumuniji sa oko 2.360 stanovnika čije se ime na rumunskom piše *Becicherecu Mic*, što tamošnji Srbi prevode sa Mali Bečkerek. Da bismo se razlikovali od njega, možemo da izostavimo da je naš Bečkerek veliki. Baš tako velik i nije.

Ime Bečkerek se prvi put u nekom dokumentu pominje 1326. godine, ali je sigurno mnogo starije. Proveravati nešto u nezaobilaznom guglu dovodi do nepouzdanih, ali ponekad zabavnih podataka. Najviše mi se sviđa što je Evlija Čelebija u svom slavnom putopisu 1651. godine zabeležio da ime grada Bečkerek znači "pet dinja". Bostana je u ovim našim krajevima sigurno bilo u to vreme, ima ga i sada, ali zašto baš pet? Ja mislim da reč Bečkerek dolazi od dve avarske reči, "kamen" i "bogomolja".

Avari su u VI veku, kad su vladali našim krajevima, bili mnogobošci. U ranom srednjem veku gospodarili su carstvom koje se protezalo ne samo na severni deo Balkana, nego i na čitavu Slovačku, Češku, Hrvatsku, Austriju i deo Poljske. Posle Avara, ali uz njihovu podršku, došli su Sloveni. Avari su se povukli, danas ih ima blizu 600.000 uglavnom u ruskoj oblasti Dagestan, govore svoj, avarski jezik, ali to više nije naša tema.

Hteo sam reći da je Bečkerek kao ime ovog našeg grada star najmanje 700, a možda celih 1.500 godina. Zrenjanin do sada 72 godine, Petrovgrad je bio samo šest godina. (Peterburg je star 315, Vašington 228 godina). Naravno, te brojke ništa ne znače, ali Bečkerek je daleko najstariji od svih navedenih gradova. Neko će reći: pa šta? Pa ništa, tek da se zna.

Možda sam se sad zamerio i onima koji se vatreno zalažu da se ime grada Zrenjanin ne menja, i onima koji bi da vrate ime Petrovgrad. Da navedem reči Martina Lutera kako ih često citiraju, iako ih nije baš tako izgovorio: "Stojim tu, drugačije ne mogu, neka mi Bog pomogne, amen." ¶

Mučenje kroz gusto tkanje

Uslovi rada i zarade u industriji tekstila i obuće u Srbiji su sve osim humanih, pokazalo je istraživanje globalne kampanje Clean Cloth (CCC). Većinu zaposlenih čine žene koje za minimalnu platu rade prekovremeno i vikendima, u halama bez grejanja ili klime. Za to vreme Privredna komora žali što nemamo još jeftiniju radnu snagu, a radnicama u ovoj industriji leđa okreću i sindikati

Oko 100.000 ljudi u Srbiji radi za mesečnu platu od približno 200 evra. Većina njih štedi čak i na hrani, a obično ne znaju da procene koliko bi koštao odlazak na godišnji odmor. Često rade duple smene, to jest 16 sati u kontinuitetu, šest dana u nedelji. Reč je o radnicima, preciznije radnicama u industriji tekstila i obuće, jer u ovoj industrijskoj grani ogromnu većinu zaposlenih čine upravo žene. Navedeni podaci potiču iz istraživanja međunarodne organizacije "Clean Cloths Campaign" (CCC), odnosno "Kampanje za čistu odeću". CCC je posvećena poboljšanju uslova rada i osnaživanju radnika u industriji odeće i obuće. Širom sveta, ova organizacija radi na edukaciji potrošača, lobi grupa i vlada, te nudi direktnu podršku radnicima u borbi za njihova prava i bolje uslove rada.

Jedna od zemalja u kojoj je rađeno istraživanje o uslovima rada u industriji odeće i obuće je i Srbija, a nalazi su istovremeno očekivani i šokantni. Počnimo od finansijskih činjenica: prema procenama iz 2016. godine, prag siromaštva u Srbiji iznosi 256 evra za četvoročlanu porodicu, a 2017. prosečna neto zarada radnika u proizvodnji odeće bila je 218 evra, odnosno 227 u industriji kože i cipela. Minimalna potrošačka korpa za domaćinstvo u 2016. iznosila je 278 evra. Računica je očigledna: najveći broj radnika u industriji tekstila i obuće živi na ivici bede.

Sa druge strane, imamo statistiku koja, premda tačna, sakriva pravu sliku o položaju radnika: u Srbiji oko 1800 firmi radi u industriji odeće i obuće, a neki od čuvenih svetskih brendova za koje, prema pisanju medija, ove firme rade uključuju Armani, Barberi, Kalcedoniju, Dekatlon, Dolče i Gabanu, Luj Viton, Maks Maru, Guči, Versaće... Ako fabrike u Srbiji zaista proizvode za ove brendove, onda ispada da radnica u tekstilnoj industriji mesec dana radi za jednu versaće maramu (cene se kreću od 165 do 350 evra) ili za jednu četvrtinu najjeftinije tašne Luj Viton (od 800 evra pa do u nebesa). O barberi ešarpama koje su u prodavnici ovog brenda u centru Beograda, dok je još postojala, koštale 40.000 dinara, da ne govorimo.

SLUČAJ GEOX

Geox je verovatno najpoznatiji brend obuće koji se proizvodi u Vranju. Cipele ove marke koštaju u beogradskim prodavnicama između 5.000 i 20.000 dinara. O preporukama menadžmenta da radnici tokom radnog vremena nose pelene za odrasle kako bi uštedeli vreme na odlascima u toalet, mediji su prvi put izvestili u leto 2016. Međutim, istraživanje kampanje CCC otkrilo je još zabrinjavajućih informacija. Prvo, zanimljivo je da je Geox jedina fabrika čije se ime pominje u istraživanju – radnici drugih kompanija nisu pristali da javno kažu gde rade zbog straha od gubitka posla. Iako se Geox pominje, sve radnice su ostale anonimne.

U aprilu 2017. situacija sa kojom se suočavaju radnice i radnici srpskog proizvodnog pogona GEOX (koji otprilike zapošljava 1.400 ljudi) prvi put je predstavljena izvan Srbije kampanjom Campagna Abiti Puliti (italijanska sekcija Clean Clothes Campaign), kao i u kratkom dokumentarnom filmu koji je dostupan na Jutjubu (Working for GEOX in the 21 century – The case of Serbia). Intervjuisane radnice i radnici su CCC istraživačima u Srbiji naveli neto zarade (uključujući prekovremeni rad i naknade) u rasponu od 25.000 do 36.000 dinara. Intervjui ukazuju na prekovremeni mesečni rad od 32 sata (zakonski maksimum nedeljno je osam sati, plus 26 odsto uvećane zarade za prekovremeni rad). Kada se računa 32 sata prekovremenog rada mesečno, ne uzimajući u obzir troškove obroka ili prevoza, osnovna neto zarada za redovno radno vreme bez prekovremenog rada otprilike iznosi 24.408 dinara. Drugim rečima, sa prosečnom zaradom intervjuisanih od otprilike 30.000 RSD koja uključuje 32 sata prekovremenog rada, radnice zarađuju 24.408 dinara za redovnih 40 radnih sati nedeljno. Istraživači CCC kampanje iz ovoga su zaključili da radnice (žene čine većinu zaposlenih u proizvodnji ove kompanije) uspevaju da dostignu zaradu od 25.000 dinara tek uz 32 sata prekovremenog rada i uz dodatke za prevoz i obroke. Za uobičajeni rad od 40 sati nedeljno one uspevaju da zarade tek oko 20.000 dinara, što je ispod zakonskog minimuma. Dakle, jedan deo radnica zarađuje znatno manje od zakonom propisanog minimalca, koji iznosi 22.880 dinara.

Dalje, ugovorom Vlade Srbije i Geoxa predviđeno je da minimalna neto zarada radnika Geoxa u Vranju bude 120 odsto zakonskog minimalca, odnosno 27.456 dinara. Međutim, kao što već rekosmo, istraživači CCC kampanje su došli do nalaza da se za uobičajenih 40 radnih sati mesečno u Geoxu može zaraditi tek 24.408 dinara. U prevodu: intervjuisane radnice zarađuju 89 odsto minimalnog iznosa koji je kompanija obavezna da im plati po ugovoru sa Vladom Srbije.

Iznenađujuće ili ne, tek, u Geoxu nije najgore. U kompaniji koja je zvanični dobavljač Benetona neto zarade iznose oko 25.000 dinara, ali samo uz 22 prekovremena sata mesečno. Kada se prekovremeni rad oduzme, radnici primaju manje od zakonskog minimalca. Još jedna kompanija, dobavljač za Esprit, Vero Modu i druge globalne brendove od radnika zahteva i do 60 sati prekovremenog rada mesečno, često i vikendom. Kada se

DRŽAVA SE PRAVI DA NE VIDI LOŠ POLOŽAJ RADNICA U TEKSTILNOJ INDUSTRIJI: Premijerka Brnabić sa ministarskom svitom u poseti Jumku u Vranju
Foto: Tanjug

oduzme prekovremeni rad, zarada je – opet – manja od zakonskog minimuma. Najmanje su plaćene krojačice, koje su tretirane kao nekvalifikovane radnice. Jedna od njih posvedočila je da materijali stižu prepuni – buva: "Imam na desetine ujeda u jednom danu."

NI ZA OSNOVNE POTREBE

Prema nalazima CCC kampanje, čak i oni koji u Geoxu, zahvaljujući prekovremenom radu i dodacima, uspeju da "namaknu" 30.000 dinara mesečno, i dalje zarađuju 85 odsto zvaničnog minimuma za preživljavanje. Prema računici Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija iz 2016, za minimum opstanka u Srbiji neophodno je 35.094 dinara. Što će reći, čak i onima koji u Geoxu rade duple smene i vikende, nedostaje 5.000 dinara za najosnovnije potrebe.

Na predstavljanju istraživanja CCC jedan od istraživača, Stefan Aleksić, rekao je da su radnici prinuđeni na dopunski rad i da tokom intervjua nisu znali da izračunaju koliko je novca potrebno za odmor ili za kulturu, a potcenjuju troškove ishrane. Prema Aleksićevim rečima, radnici iz fabrika odeće i obuće u Vranju i okolini vikendom odlaze na Kosovo gde je roba jeftinija i tako smanjuju troškove preživljavanja.

Kako i koliko radnici u industriji obuće i odeće potcenjuju troškove ishrane, vidi se iz istraživanja CCC. Intervjuisani radnici su procenili da za ishranu svojih porodica mesečno u proseku izdvoje 18.628 dinara. Međutim, stvarni proračun kaže da je za ishranu samo jedne osobe u Srbiji, sa prosečnim unosom od 2.400 kalorija dnevno, neophodno oko 13.000 dinara. Ovi ljudi uspevaju da prehrane čitave porodice sa iznosom većim za samo 5.000 dinara. Dodajmo tome i podatak da je minimalna potrošačka korpa za 2017. iznosila 36.090 dinara, gotovo duplo više od onoga što radnici daju na ishranu.

Nakon pisanja medija, pre svih sada već ugašenih "Vranjskih" o uslovima rada u Geoxu, situacija se donekle popravila. Međutim, CCC istraživanje je sprovedeno godinu dana nakon što je afera isplivala u javnost, a intervjuisani radnici i dalje su govorili o tretmanu bez poštovanja, zastrašivanju i pritisku od strane nadzornika i upravnika. Neki su naveli da je korišćenje toaleta i dalje predmet spora, kao i da je higijena postojećih toaleta loša. Generalno, postoji atmosfera straha utemeljena u paroli "zavadi pa vladaj", pritiska i stalne pretnje od otpuštanja i premeštanja.

PO VRUĆINI I MRAZU

Još jedna sporna stvar, nepostojeća klimatizacija i rad na temperaturi višoj od 30 ili nižoj od deset stepeni, izazvala je 2016. bes javnosti. U istraživanju CCC radnice su navele da sistemi za klimatizaciju i za odvođenje dimnih plinova i dalje ne funkcionišu. Tokom dve nedelje juna i jula 2017, prema tvrdnjama intervjuisanih, onesvestilo se više od 20 radnika. Zaposlenima je ponekad bilo zabranjeno da pozovu službu za hitnu pomoć kada su se njihove kolege onesvestile. Zahvaljujući pritiscima nacionalnih i internacionalnih aktera za radna prava, od kraja jula klima uređaji su u funkciji, ali u septembru 2017. sistemi za odvođenje dimnih plinova i dalje nisu radili. Za razliku od situacije u 2016, kada su se mnogi žalili na nedostatak ugovora o zaposlenju, čini se da sada svi radnici imaju potpisan ugovor. Ipak, jedna petina intervjuisanih je u vreme intervjua imala kratkoročne ugovore. Konsekutivni kratkoročni ugovori mogu trajati najviše dve godine. Štaviše, intervjui otkrivaju dalje nepravilnosti u pogledu prekovremenog rada, godišnjeg odmora, bolovanja i rada tokom državnih praznika. Subote se i dalje smatraju "normalnim" radnim danima. »

Foto: pixel.org

Najmanje su plaćene krojačice, koje su tretirane kao nekvalifikovane radnice. Jedna od njih posvedočila je da materijali stižu prepuni – buva: "Imam na desetine ujeda u jednom danu"

Problemi sa klimatizacijom nisu specifični samo za Geox. Isto je i u drugim kompanijama obuhvaćenim istraživanjem. U jednoj od njih, prema tvrdnjama intervjuisanih, od radnika je traženo da sakupe novac za merač pritiska. Ovaj aparat rukovodstvo je imalo nameru da koristi samoinicijativno: ideja je bila da nadzornici mere pritisak radnicima na mašinama i sami procenjuju da li im je i koliko loše. Jedan intervjuisani prepričao je svoje iskustvo rada na visokoj temperaturi. Požalio se nadzornici da ne može da diše pored mašine jer je u fabrici već više od 30 stepeni, a pored mašine je još toplije. Nadzornica je prišla, uzela izduvnu cev i uperila mu je ka licu, uz reči: "Pomirite se sa tim, jer mnogo je onih koji čekaju da vas zamene." Generalno, svi intervjuisani radnici kao najčešći oblik pritiska navode stalno podsećanje da su lako zamenljivi i citiraju reči nadređenih poput "vrata su vam tamo".

Na predstavljanju CCC istraživanja prisutnima se obratila i jedna od bivših radnica tekstilne industrije iz Niša. Sve što su pominjali intervjuisani radnici i ona je iskusila na svojoj koži. Navela je i to da je zimi rad gotovo nemoguć zbog niskih temperatura, da uprava šivačicama ne dozvoljava da obuku jakne, ali i da "u jakni ne možete ni da radite na mašini za šivenje". Prema njenim rečima, ni leti nije ništa bolje jer se, da bi se uštedelo na energentima, klima uključuje tek oko 13.30 kad je već uveliko pretoplo.

PREPUŠTENI SAMI SEBI

Jedna od autorki istraživanja, Bojana Tamindžija, istakla je da položaj radnika ne može da se popravi bez samoorganizovanja, ali i da tamo gde su radnici, ili mahom radnice zastrašene i premorene, ne može ni da dođe do bilo kakvog oblika pobune. Ona kaže da je jedan od uzroka za ovakvo stanje i to što Vlada Srbije problem nezaposlenosti rešava pozivom stranim investitorima da otvore takve fabrike, a pritom ih čašćava subvencijama i po 10.000 evra za radno mesto, dok istovremeno lokalne samouprave uz to dodeljuju i besplatno zemljište i druge ustupke.

Radnicima se pretnjama onemogućava da osnuju sindikat, a poslovodstvo u nekim fabrikama samo osniva sopstveni sindikat da bi fingirali socijalni dijalog i držali ga pod kontrolom. To potvrđuje i praksa: dve radnice Geoxa koje su pokušale da pokrenu sindikalno organizovanje dobile su otkaz, što su njihove koleginice propratile u potpunoj tišini. Ovo je razljutilo predsednika Udruženih sindikata Srbije "Sloga" Željka Veselinovića, koji je na predstavljanju istraživanja poručio da mu se nikada više ne obrati niko od radnica Geoxa. Kao primer dobre prakse, u sličnim uslovima rada, Veselinović je naveo italijansku fabriku obuće Falc East u Knjaževcu, koju je u januaru obišao i susreo se sa direktorom. U Falc East-u, nakon niza nesporazuma sa rukovodstvom, formiran je sindikat i potpisan je kolektivni ugovor. Na pitanje "Vremena" da li ima razlike u polnoj strukturi u tretmanu zaposlenih u Falc Eastu i Geoxu, Veselinović je rekao da su plate jednako male i da većinu zaposlenih u obe fabrike čine žene. Nešto kasnije, međutim, sam je rekao da za razliku od Geoxa, u Falc Eastu nikada nije bilo mobinga ni propisane norme, da su toaleti lako dostupni i da se ne insistira na prekovremenom radu. Na pitanje "Vremena" kako mobing, premor i pretnje utiču na samopoštovanje radnika, samim tim i na mogućnost pobune, niko nije imao odgovor.

U međuvremenu, novi način na koji Zavod za statistiku obračunava prosečne plate u Srbiji dokazao je ono na šta se odavno sumnja: žene zaista zarađuju manje nego muškarci. U industriji obuće i tekstila, oko 90 odsto zaposlenih su upravo žene.

U čitavoj priči o položaju radnika u industriji odeće i obuće dodatnu dozu ironije unose i izjave koje godinama stižu iz Privredne komore Srbije: pretraga novinskih arhiva pokazuje da ova organizacija od 2013. do danas zapomaže kako Srbiji hronično nedostaju šivačice, a poslednjih godina se to koristi kao dodatni argument za neophodnost dualnog obrazovanja. Devojke ne žele da se školuju za ovaj obrazovni profil i to je, po PKS, problem. Zaista, neverovatno je da niko neće da se osposobi za profesiju u kojoj će biti potplaćen, izmučen, gladan i u pelenama. Da od zla ima gore, opet nas uči PKS čiji je predsednik Marko Čadež više puta javno zažalio što Srbija ne može da spusti cenu radne snage, jer u tome (jeftinoći radnika) ne može da konkuriše zemljama poput Bangladeša i Pakistana. Da, istog onog Bangladeša u kome je samo u poslednjih pet godina u požarima u fabrikama tekstila povređeno više od 5.000 ljudi i gde požari u tkanicama i predionicama izbijaju jednom mesečno, a samo u jednom, 2013. godine, poginulo je 1.100 radnika. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

NE PROPUSTITE NOVU EPIZODU "ZUMIRANJA"

POLITIČKE EMISIJE U PRODUKCIJI NEDELJNIKA "VREME"

ČETVRTKOM U 18H UŽIVO NA
WWW.VREME.COM
I NA YOUTUBE I FACEBOOK
KANALIMA "VREMENA"

EMITUJE SE I NA
OVIM LOKALNIM
TV STANICAMA:

- TV ŠABAC
- TV SANDŽAK
- T1 ZAJEČAR
- TELEMARK ČAČAK
- TELEVIZIJA VALJEVO PLUS
- KRALJEVAČKA TELEVIZIJA KATV
- TV FORUM PRIJEPOLJE

I NA PORTALIMA JUŽNE VESTI I UŽIČKA NEDELJA

Budućnost računa na nas

Istorijski gledano, u Srbiji nikad nije bila bolja politička situacija za pronalaženje rešenja problema Kosova nego što je to slučaj danas: Vlada je stabilna sa značajnom podrškom u biračkom telu, a opozicija (uglavnom) najavljuje podršku kompromisnom rešenju

Piše: **Dragiša Mijačić**

Direktor Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj – InTER

Foto: Medija centar

Kosovo je naša sudbina! Toliko je godina prošlo od bombardovanja, šizela, potpisivanja Kumanovskog sporazuma, pada Miloševića, ubistva Đinđića, martovskog pogroma, od standarda pre statusa, Ahtisarija i Beča, proglašenja nezavisnosti Kosova, "Kosova za patike" i zapaljenih ambasada, od barikada i Briselskog sporazuma do voza, parka mira i zida na mostu u Kosovskoj Mitrovici. Brzo će proći i godine od Oliverovog ubistva. Duboko su nam urezane u sećanje i godine albanskog bojkota i paralelnih institucija, pojave terorizma i državne represije, Rambujea, ratnih zločina, kidnapovanja i trgovine organima, masovnog iseljavanja stanovništva, prvo jednog a onda i drugog.

Još više vremena je prošlo, ali i dalje dobro pamtimo promene Ustava iz 1974. godine, demonstracije iz 1981, kolektivno iseljavanje kosovskih Srba, masovno trovanje kosovskih Albanaca, osmu sednicu CK SK Srbije, Gazimestan, promene Ustava Srbije i ukidanje autonomije Kosova i Metohije, i četrnaesti kongres SKJ na kome se Jugoslavija raspala. Često govorimo i o represijama na Kosovu tokom komunizma, zabrani povratka srpskih izbeglica na Kosovo i prihvatanju albanskih izbeglica iz Albanije, zločinima iz Drugog svetskog rata; vremenu između dva rata, Vasi Čubriloviću i Dimitriju Tucoviću, Velikom i balkanskim ratovima. Sećamo se i Lava Trockog koji 1912. godine piše o Kosovu kao mlinskom kamenu na vratu prosperiteta Srbije. I Prizrenske lige, i oslobađanja Toplice i ostalih delova Srbije južno od Niša.

Svi se svega sećamo. Puno godina, mnogo istorije, previše mitova, a i dalje smo na početku... Na početku shvatanja da nas godine nisu učinile mudrijim da razumemo da naša sećanja i traume ne treba da prenesemo generacijama koje dolaze, kao što su ih naši preci ostavili nama.

KO ĆE POJESTI ČORBU

Međutim, kakvo god da nam je sećanje i čitanje istorije, realnost je išla svojim tokom – nekad sa nama, a često bez nas. Generacijama unazad političari u Srbiji nisu imali dovoljno hrabrosti za rešavanje problema na Kosovu ili su ih rešavali na način da su izazivali još više problema. Sve su probali, od ignorisanja manjinskih prava kosovskih Albanaca, preko kolonizacije, represije do masovnog proterivanja i ratnih zločina. Po pravilu, uvek su nalazili pogrešna rešenja u odnosu na istorijski trenutak. Sve su probali, osim da demokratizuju društvo, i srpsko i albansko, da jačaju institucije i instrumente za zaštitu ljudskih prava, kako individualnih tako i kolektivnih. Mnogi bi rekli da je to razumljivo, jer je demokratija endemska biljka koja se slabo prima na njivama brdovitog Balkana. Nama to nije neka uteha.

Na Kosovu smo dobili ono što smo sami skuvali. Bilo je tu i drugih kuvara, mnogi su tu čorbu solili i presoljavali, ali mi smo ložili vatru i pustili je da zagori. I sad je pitanje ko će da pojede tu zagoretinu. Mnogi bi ponovo da je kuvaju, mešaju i podele u dve ili više posuda, a neki čekaju da se ugasi šporet i da se dobro ohladi. Međutim, sva je prilika da je čorba skoro gotova i da će nam je uskoro servirati, a mi ćemo morati da je pojedemo pa makar nas na silu hranili.

Ako smo Srbiju izgradili na kosovskom mitu, da li ćemo dozvoliti da nam država propadne držeći se istih mitskih principa? Ili nas uskoro čekaju godine raspleta, kao što nam predsednik Vučić od početka svog mandata najavljuje, u kojima moramo da se pogledamo u ogledalo i rešimo kosovski Gordijev čvor, tako da ne ostavimo teret budućim generacijama.

DIJALOG BEZ RAZGOVORA

Svojim inauguracionim govorom predsednik Vučić je pokrenuo proces vođenja unutrašnjeg dijaloga, sa ciljem dobijanja različitih ideja koje će dati osnov za donošenje predloga rešenja za Kosovo, koji se očekuje u aprilu ove godine. Dijalog je zvanično počeo susretom dekana i profesora pravnih fakulteta krajem oktobra prošle godine i do sada je organizovano nešto manje od desetak skupova, na kojima su diskutovali pripadnici različitih društveno-političkih grupa, od naučno-istraživačkih radnika, preko bezbednosnih struktura i lokalnih samouprava, sportskih klubova i zdravstvenih radnika, do privrednika i pojedinih crkvenih velikodostojnika. Predstavnici opozije su listom odbili učešće u unutrašnjem dijalogu, zahtevajući da se dijalog može voditi jedino u Skupštini Srbije, sa legitimno izabranim predstavnicima naroda.

Kuriozitet leži u tome da su se na tim skupovima učesnici uglavnom bavili mitomanijom i rešenjima koja nemaju značajnije utemeljenje u realnosti, što je upravo suprotno početnim premisama koje je odredio inicijator unutrašnjeg dijaloga, predsednik Vučić. Paralelno sa zvaničnim događaji-

KOSOVSKI JURIŠNI ODRED: Marko Đurić, Ivica Dačić; Aleksandar Vulin
Fotografije: Tanjug

ma organizovanim u okviru unutrašnjeg dijaloga, organizuju se i javne tribine i TV debate od strane nekoliko nevladinih organizacija i nezavisnih medija na kojima se mogu čuti nešto liberalnije i kreativnije ideje za rešavanje kosovskog problema, ali na ovim skupovima, po pravilu, ne učestvuju predstavnici vlasti.

Kvalitet debata u okviru unutrašnjeg dijaloga navodi nas na pitanje da li državne institucije nisu u mogućnosti da isporuče ono što je predsednik Vučić od njih očekivao, bilo zbog namerne opstrukcije određenih delova državnog aparata ili zbog nedostatka kapaciteta i iskustva u vođenju smislenog dijaloga? Ili je možda u pitanju strateški pristup u kojem predsednik priča jedno, a ostali nosioci javnih funkcija i učesnici unutrašnjeg dijaloga drugo?! Ovo poslednje se ogleda u dihotomiji vladajuće strukture u Srbiji na način da više puta javno iznesene stavove predsednika Vučića o potrebi za realnim, racionalnim i ozbiljnim razgovorom sa kosovskim Albancima, bez praznih reči i političkog marketinga, niko drugi iz državnog rukovodstva nikada nije ponovio, niti se ponašao u skladu sa ovim principima. Simptomatično je i to da kako se unutrašnji dijalog približava kraju, kosovski jurišni odred Vlade Srbije u sastavu Ivica Dačić, Aleksandar Vulin i Marko Đurić svojim izjavama začinjava političku scenu u Srbiji i na Kosovu, načinom koji ne doprinosi postizanju društveno-prihvatljivog konsenzusa za bilo koje rešenje.

KLJUČNA GODINA ZA SPORAZUM

Kad predsednik Vučić govori o protivnicima iznalaženja konačnog rešenja za Kosovo, da li misli na otpor koji dolazi iz njemu sopstvenih redova? Jer otpora sigurno nema kod opozicije koja je već duži niz godina u totalnom rasulu, i koja bez ikakve inicijative čeka na konačni rasplet kosovske krize. Otpora nema ni kod kosovskih Srba koji su ga sa većinom glasova podržali u svim izbornim ciklusima od 2012. godine, kao ni kod (marginalizovanih) desničarskih pokreta, koji su više puta pokazali nemogućnost mobilizacije naroda povodom pitanja vezanih za Kosovo. Značajniji otpor nije realno očekivati ni od crkve čiji se poglavar zahvaljuje Gospodu što nam je podario Vučića za predsednika, kao ni od Srpske akademije nauka i umetnosti koja se već duži niz godina nije odredila ni prema jednom društveno-političkom fenomenu u Srbiji. Drugim rečima, nije realno očekivati političku nestabilnost i bezbednosne izazove povodom iznalaženja rešenja za Kosovo, osim ukoliko ona nije izazvana od subverzivnih elemenata unutar državnog aparata ili kroz delovanje stranih službi.

Sve je više pokazatelja koji ukazuju na to da će ovo biti ključna godina u rešavanju kosovskog problema. Nedavno usvajanje Strategije proširenja za Zapadni Balkan otvara mogućnost Srbiji da se pridruži porodici zemalja Evropske unije do 2025. godine. Na tom putu se od Srbije očekuje potpisivanje (i primena) pravno-obavezujućeg sporazuma o normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova, bez koga evropske integracije Srbije neće biti. Pojačanu diplomatsku aktivnost predsednika Vučića u poslednjih mesec dana takođe možemo tumačiti u kontekstu priprema za novi format pregovora, koji će voditi ka izradi pomenutog sporazuma.

Imajući u vidu kompleksnost odnosa Srbije i Kosova, česte izborne cikluse i (ne)predviđene situacije kojima se vrši opstrukcija pregovaračkog procesa, može se zaključiti da je za postizanje "istorijskog" dogovora između Beograda i Prištine ostalo malo vremena na raspolaganju. Opšti je utisak da se više neće tolerisati odlaganje rada na sporazumu, što je verovatno i saopšteno predsedniku Vučiću tokom nedavnih susreta sa evropskim, a naročito sa nemačkim zvaničnicima. U prilog tome ide i činjenica da ubistvo Olivera Ivanovića nije dovelo do značajnijeg odlaganja pregovora, i pored izjave Marka Đurića da nema dijaloga dok Srbija od Kosova ne dobije odgovore o tom ubistvu.

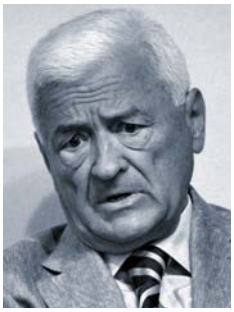
Srbija se još jednom našla na istorijskoj prekretnici. Pametnom politikom može se postaviti dobra osnova za rešavanje situacije na Kosovu i pristupiti Evropskoj uniji. Gledajući unazad, kad god bismo se nalazili u sličnoj situaciji, naša politička elita nije bila u stanju da razume geopolitički kontekst i istorijsku važnost trenutka, niti je imala političke hrabrosti za prihvatanje kompromisnih rešenja. Posledice ovakvog delovanja vidljive su kako u Srbiji tako i na Kosovu, a naročito su pogubne po populaciju kosovskih Srba. Istorijski gledano, u Srbiji nikad nije bila bolja politička situacija za pronalaženje rešenja problema Kosova nego što je to slučaj danas: Vlada je stabilna sa značajnom podrškom u biračkom telu, a opozicija (uglavnom) najavljuje podršku kompromisnom rešenju. Taj proces svakako neće biti jednostavan i bezbolan, ali nemamo pravo da i ovu priliku propustimo kao sve prethodne. Budućnost računa na nas! ¶

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Projekat "Srbija i Kosovo – 2018. godina raspleta" je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.
Izneti stavovi pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju stav FOD Srbija.

“Crvena linija” kompromisa

Neki smatraju da bi evropski put Srbije bio znatno skraćen priznanjem Kosova. Moj stav o tome je sledeći: ako bi Srbija priznala Kosovo, onda ne bi zaslužila da postane članica Evropske unije jer se nijedna od 27 država nije odrekla dela svoje teritorije radi članstva u njoj; ako Evropska unija prijem Srbije uslovi priznanjem Kosova, onda ona ne bi bila dostojna srpskog članstva

Piše: **Zoran Ivošević**

Bivši sudija Vrhovnog suda Srbije i univerzitetski profesor u penziji

Foto: FoNet

Ključna reč Aleksandra Vučića, dirigenta dnevne politike u rešavanju kosmetskog problema, jeste “kompromis”. Pošto dirigent upravlja po tuđoj partituri, ne možemo znati da li kosmetski kompromis dopušta improvizaciju ili se note partiture moraju striktno poštovati.

Političke partiture dopuštaju slobodu interpretiranja, ali u granicama Ustava i drugih propisa. Kad je reč o Kosmetu, te granice su već prekoračene: državni organi Srbije imaju ustavnu obavezu (predviđenu preambulom) da zastupaju i štite interese Srbije na Kosovu i Metohiji u svim unutrašnjim i spoljnim političkim odnosima, ali je Vlada Briselskim sporazumom od 20. aprila 2013. godine pristala da se lokalna samouprava, izbori za organe vlasti u njima, policija, javno tužilaštvo i sudstvo u južnoj srpskoj pokrajini uređuju zakonima samoproklamovane države Kosovo, iako Ustav Srbije predviđa da se sva ta pitanja uređuju zakonima Srbije. Predsednik Republike zanemario je da je Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija u sastavu Srbije kada je polovinom prošle godine otvorio “unutrašnji dijalog o Kosovu”, ne podrazumevajući da je i Briselski dijalog sa kosmetskim Albancima – unutrašnji. Južna srpska pokrajina se i u kolokvijalnom govoru, sve češće, izgovara kao “Kosovo”, a ta reč bez Metohije označava upravo samoproklamovanu državu koju Srbija ne priznaje.

ŠTA KAŽE REZOLUCIJA 1244

Da bismo se mogli baviti “budućnošću odnosa Srbije i Kosova” (ni u nazivu ove teme nema Metohije!), moramo se vratiti Ustavu ako hoćemo da do Evropske unije stignemo putevima vladavine prava. A to možemo učiniti raskidom Briselskog sporazuma zbog neizvršenja obaveze formiranja zajednice srpskih opština na Kosmetu, koje traje gotovo pet godina.

Pošto nakon raskida Briselskog sporazuma Srbija vrati “Kosovo” – Kosovu i Metohiji, moraće da postavi “crvenu liniju” ispod koje kompromisa sa kosmetskim Albancima ne može biti. Tu liniju trebalo bi da povuku: Rezolucija Saveta bezbednosti UN 1244, Ustav Srbije i ustavni zakon o Kosovu i Metohiji kao suštinskoj autonomiji, sa čijim donošenjem Srbija nerazumno dugo kasni.

Rezolucija Saveta bezbednosti UN 1244 od 10. juna 1999. godine južnu srpsku pokrajinu tretira kao protektorat Ujedinjenih nacija, zalažući se za to: da se privremenim okvirnim sporazumom na njenoj teritoriji uspostave značajna autonomija i znatna samouprava, uz puno poštovanje Sporazuma iz Rambujea i načela suvereniteta SR Jugoslavije (odnosno Republike Srbije kao sukcesora); da se, u dogovornom broju, na tu teritoriju vrati srpsko vojno i policijsko osoblje, radi obezbeđivanja srpskih istorijskih lokaliteta i ključnih graničnih prelaza, uz razgraničenje njihovih geografskih područja i delovanja; da se osigura bezbedan i slobodan povratak izbeglica i raseljenih lica, pod nadzorom Kancelarije Visokog komesara UN za izbeglice, kao i neometan pristup organizacijama za humanitarnu pomoć; da se sprovede demilitarizacija Oslobodilačke vojske Kosova (OVK). Ove ciljeve trebalo je da obezbede međunarodne civilne i bezbednosne snage “pod okriljem Ujedinjenih nacija”, što znači da je i osoblje Euleksa u misiji ostvarivanja Rezolucije 1244.

S obzirom na rečeno, sa kosmetskim Albancima, dok traje protektorat, možemo dogovarati samo ono što obezbeđuje stabilnu normalizaciju odnosa bez koje ne možemo okončati evropski put. To u ime Srbije može da čini Vlada koja, po članu 123 tačka 1 Ustava, utvrđuje i vodi politiku zemlje. Otuda, aktuelni predsednik Republike, najavljujući da će izaći u javnost s vlastitim predlogom kompromisnog rešenja kosmetskog problema, može to da učini u sklopu “unutrašnjeg dijaloga” koji je sâm inicirao, ali ne i samovlasnim prisvajanjem ustavnih ovlašćenja Vlade, kako bi plasirao vlastiti stav koji se zasniva i na nekakvim “našim mitovima o Kosovu”.

ODRŽIVOST PRAVNO-OBAVEZUJUĆEG SPORAZUMA

Pošto utvrdi politiku prema Kosmetu, Vlada bi trebalo u saradnji sa kosmetskim Srbima i drugim nealbancima da pristupi pregovorima sa kosmetskim Albancima radi zaključenja pravno-obavezujućeg sporazuma, kojim bi se premostila sadašnja konfuzna situacija i buduće trajno stanje zasnovano na međunarodnom pravu. Pregovori bi trebalo da se odvijaju pod mentorskom brigom Ujedinjenih nacija i Evropske unije, a pre potpisivanja sporazuma o njemu bi trebalo da se izjasne i građani na referendumu.

BRISEL 2013: Predstavnici Srbije sa predstavnicima "Kosova" ili KiM.
Foto: FonNet

Da bi pravno-obavezujući sporazum o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova bio održiv, neophodno je da Evropska unija saopšti šta pod tim sporazumom podrazumeva. To do sada nije učinila, a sve dok ćuti pregovori o ovom ključnom uslovu ne mogu biti delotvorni.

Postupak konačnog rešavanja "kosmetskog čvora" mogao bi otpočeti tek pošto Srbija postane članica Evropske unije. U tom postupku bi, pored predstavnika Srbije i samoproklamovane države Kosovo, trebalo da učestvuju predstavnici Saveta bezbednosti UN, Evropske unije, a eventualno SAD i Rusija (prva – zato što zbog vojne baze Bondstil podržava Kosovo; druga – zato što zbog tradicionalnog prijateljstva podržava Srbiju). Konačno rešenje bi se moralo zasnivati na međunarodnom pravu, a završni akt bi morao biti verifikovan u parlamentima obeju strana u sporu.

Govori se da bi kompromis sa kosmetskim Albancima mogao biti i takav da Srbija ne prizna Kosovo, a da pristane na njegovo članstvo u Ujedinjenim nacijama. Na drugu soluciju smo se tačkom 14. Briselskog sporazuma gotovo obavezali, pristajući da ne blokiramo Kosovo na njegovom evropskom putu, jer bi se protivljenje njegovom članstvu u UN moglo kvalifikovati i kao kršenje tog sporazuma, budući da država bez tog članstva nema kapacitet za pristupanje Evropskoj uniji. Raskid pomenutog sporazuma zbog neispunjenja dogovorenih obaveza, lišio bi nas tog rizika.

Neki smatraju da bi evropski put Srbije bio znatno skraćen priznanjem Kosova. Moj stav o tom priznanju je sledeći: ako bi Srbija priznala Kosovo, onda ne bi zaslužila da postane članica Evropske unije jer se nijedna od 27 država nije odrekla dela svoje teritorije radi članstva u njoj; ako Evropska unija prijem Srbije uslovi priznanjem Kosova, onda ona ne bi bila dostojna srpskog članstva. ¶

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Projekat "Srbija i Kosovo – 2018. godina raspleta" je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.
Izneti stavovi pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju stav FOD Srbija.

Danas izaberite

YUHOR

www.yuhor.rs

YUHOR

Još od 1902.

Posvećen dobrom ukusu!

LJUBOMIR ŽIVKOV

Djevojka viče s visoka brda

U starim bosanskim pesmama bezmalo svi prizori su lepi: jedni odražavaju lepotu stvarnog, u drugima se peva o tome koliko bi svet mogao i morao da bude lep

Petog marta sam nakon prvog gutljaja kafe poželeo da sviram, kao da i ne postoji kleti internet – šta da tražim tamo? Svaki četvrti moj sugrađanin glasao je za vlast, toliko je doduše i onih koji su ispoljili izvesno nezadovoljstvo, ali me ubi onaj svaki drugi stanovnik prestonice koji je otmeno iskulirao glasanje. Ne znam ni zašto sam sinoć pratio trijumf pobednika, uglavnom mi sad treba pošteda, day takoreći off...

Mnogom je čitaocu "Vremena" evolucija (koja nikad ne spava) poklonila, verujem, novi organ da ga čuva od nesnosnog gradiva koje neumorno ponavlja naš najbolji sin, tako sam i ja više gledao svitu kako se shodno zakonima naprednjačke metafizike sortira oko Njegovog vladarskog visočanstva, nego što sam slušao šta pobednik nad pobednicima u svojoj prozi nad prozama opet besedi.

Da li ste imali generalnu probu ovoga, kao što u američkim filmovima gledamo generalnu probu venčanja? Kako ste se tako nepogrešivo poređali? Kao što se pre partije šaha tačno zna gde koja figura stoji? Pa da! Jedino među onima koji najmanje vrede vlada jednakost: egalite, fraternite, za pione, za redove, za bezimene članove partije nije više važno ko je na kom polju, ali u onom redu gde stoji kraljica, tačno se zna gde stoje topovi, gde konji, gde lovci, a gde tromi, jedva pomični njen bračni drug. Tako i ovde: Ana, desna ruka, maestro Tasovac blizu doktora Stefanovića, ali jednu kvartu iza, tu je i doktor Mali, pa doktorka Aja, doktor Vesić, ali i meni nepoznat doktor nauka u civilu, u kariranoj košulji i mislim farmerkama, to je ceremonijal majstor; vladar je sa ovim doktorom ugostiteljstva naravno na "ti", rutinirano, kano kralj kome je urođeno da sa lakoćom i prirodnošću izdaje svakojaka, pa i posve bedasta naređenja, podseća vladalac slugu da će šampanjac uskoro biti potreban, ovaj kao u pozorištu poskoči: "Od-ma!" Podsetio me na udarničku koračnicu sa omladinskih radnih akcija: "Druže Tito, samo reci / Letećemo kao meci!", špalir se pred njim razmaknu kao Crveno ili koje beše more pred Mojsijem, iščeze karirani da dobavi refreshment, donese ga radosnim, paradnim korakom, stade da petlja oko zapušača, jednim okom motri na čep, drugim peca mig sa najvišeg mesta, jer šampanjac mora da se otvori u trenutku punog govorničkog trijumfa, kao što muzičar na periferiji orkestra ima onim talandarama da zazveči samo jednom. Prilaze mu drugi poznavaoci i lični znanci Dom Perinjona i društvanceta koje će da pije, čačkaju oko zapušača, vladar napokon odobri svečano otvaranje, Držalac boce (Petepre je bio Nosilac lepeze kod faraona) tada muški i u nekoj obesnoj razdraganosti promućka bocu, pa skloni palac sa grlića... Da je vladarska komanda bila "švenkuj po publici", bilo bi mokrih slavljenika, ali je, naoborot, rečeno: "Nemoj da prskaš ljude", nakon čega su i sam pjenušavac i Držalac polako splasnuli...

Moglo je ispasti i posve drukčije, da je čep izvađen bez ikakvog šuma, ili uz neko jadno i kratko "puk". Da Držalac nije buteljku prodrmao, šampanjac bi ispao kao "Banatski rizling", i tom bi trenutku vladar mogao da se našali: "Protresi tu bocu! Valjda si gledao Formulu! Ovo je naša Formula, trka koju smo em dobili, em smo postavili novi rekord staze i rekord sezone. Isprskaj prvog mene, pa onda i sve naše mile i drage koji su ti u prskometu!"

Bi mi to malo pa sam gledao i umalo ne rekoh drugoplasiranu momčad, slobadiju pod upravleniem Dačić kapetana, nisu drugoplasirani, ali jedini će se priključiti pobedničkoj armadi i sasluživaće kako bog miluje. Oko Dačića se isto stvorio rasad gde se svakoj biljci znade mesto, i kad sam mislio da je hor postrojen, učinilo mi se da radnici kojima ne vidim lica unose naknadno plakat nalik onima gde su bili Marks i Engels, avaj, nije bilo to, bio je to Predrag Marković, live, ne onaj sa bradom (koji sada živi još jedino za to da se kralju vrati oteto), nego pobednik kviza u SFRJ, istoričar i potpredsednik SPS-a, koji je svojim zakasnelim anfasom popunio prethodnu prazninu iza predsednika SPS-a, ušao je porebarke, pa mi je zato izgledalo da aktivisti unose portret ideologa; stajao je ponad svog šefa ako ne baš kano klisurina, ono kao Senta iza Slobe: večeras ću da delujem zamišljeno, ja sam mislilac iz senke, ja sam svoje enormno znanje dokazano u kvizu stavio na raspolaganje SPS-u, magistra vitae pomogla je da naša partija pređe blagosloveni cenzus; poput drugih velikana i ja sam skroman, ozbiljan, i bezmalo tužan, jer usled moje naobrazbe znadem unapred šta će biti, pa mi bude i dosadno, dok se oni kojima je istorija nejasna čude i raduju.

Dobro, šta bi sa naslovnom pesmom?

Bežeći od stvarnosti snimio sam kao instrumental "Bere cura plavi jorgovan", pesmu koja po moemu i ne mora nikud dalje, sve je tu već lepo i dovoljno, isto kao i kad je reč o osobi iz naslova: "Djevojka viče s visoka brda / Djevojka viče s visoka brda / S visoka brda, aman, aman / Iz tanka grla..." Sam svoj Gete, mali Gete, a?! Divim se narodnom geniju, pa jeste to to (samo što se ja ne bih vozio kočijama da gledam rat): mogla je i starija građanka punijeg stasa i promuklog, umornog alta da obznani isto što i devojka, mogla je da se prodere iz jaruge, iz dolje, ili iz kakve vrtače, ali Bosanci nisu to dopustili. ¶

Intervju: Vida Ognjenović

Atrakcija

“Prva strana ciljano iznosi teško verovatne, ali vešto šaržirane pretpostavke, a druga, u samoodbrani, ogoljene dokaze. I, nažalost, iz iskustva znamo kako se taj sukob završava”

Najnoviji roman Vide Ognjenović *Maksimum* (Arhipelag) priča o, naravno izmišljenom, javnom napadu na svetski priznatog stručnjaka za umetnost Vajnera Maksimuma. Proglašen je falsifikatorom i prevarantom, zato što je navodno svoje slike pod imenom misteriozne umetnice podmetnuo na tržište naivne umetnosti. Prijatelji ga napuštaju, kolege napadaju, mediji stvaraju slučaj, a javnost temu.

Vida Ognjenović piše romane, pripovetke, drame i eseje. Nedavno je objavljena studija *Begunci iz beznađa* Miroslava Radonjića o njenom celokupnom dramskom stvaralaštvu. Vida Ognjenović je jedan od naših najvažnijih pozorišnih reditelja, predsednica je Srpskog PEN centra i potpredsednica Međunarodnog PEN-a, bila je potpredsednica Demokratske stranke, ambasadorka, osnovala je i vodi međunarodni festival “Novi tvrđava teatar”, predaje glumu...

“VREME”: Koja je krivica Maksimilijana Vajnera Maksimuma, šta je zgrešio? Jedan od likova vašeg romana kaže “time što je daleko isprednjačio”, ali odmah posumnja u tu svoju misao zbog nelogičnosti da su to “tek sad primetili”.

VIDA OGNJENOVIĆ: U njegovom slučaju reč krivica zahteva znake navoda, jer je isfabrikovana. U stvari, pre bi se reklo grubo sklepana na brzinu, ali ta se grubost ovde smatra hrabrošću. Junak mog romana Maks Vajner napadnut je zato što se uspešno odupirao banalnosti društvenih kladionica na brz uspeh, a one rade na sva goriva. Nije igrao uz njihovu svirku, već je delovao izvan njihovog kladioničarskog pogona. I jasno, u tim se dobro razrađenim kladionicama retko klade protiv opravdano sumnjivih, ili očigledno krivih, jer znaju po tome kako njihov sistem deluje, da je tu mali dobitak. Naprotiv, izazov je u iznenađenju, dakle, treba se obrušiti na one na koje se najmanje sumnja. Oprobani trik iz krimi romana. Znate već, prasak takvog napada treba da odjekom razbije i pokoleba svaki razuman otpor. Pa, ako mrlje kod napadnutog nema, valja je izmisliti, da parafraziram čuvenog filosofa. Zvuči poznato, zar ne?

Negde u početku prvog dela romana, jedan od svedoka u, nazovimo ga, slučaju profesora Vajnera, kaže da ako “dva-tri poznata kritičara tvrde da je to što mu pripisuju ozbiljnu prevaru i navode neke važne stvari kao dokaze”, biće da onda Vajner jeste kriv. Zašto se više veru-

nabildovane laži

Fotografije: Marija Janković

je rečima nekog ko je autoritet zbog položaja na kome se nalazi nego nečijim delima?

Pa, to je deo našeg nasleđa, jedna od stvari koje smo sačuvali iz doba usmene tvorbe javnog mnjenja. To večno nadgornjavanje između lepo sročenog mita i jednostavne i jasne činjenice nikad ovde nije sasvim potisnuto ni logikom, ni moralnom normom. Prva strana ciljano iznosi teško verovatne, ali vešto šaržirane pretpostavke, a druga, u samoodbrani, ogoljene dokaze. I, nažalost, iz iskustva znamo kako se taj sukob završava. Atrakcija nabildovane laži, prijemčivim šarenilom zatrpa dokaz. I u ovom slučaju se to događa. Tri poznata kritičara, kao što kažete, znaju da njihova trojka ima više šanse nego jedan kojeg sumnjiče, bez obzira što je on široko priznat stručnjak u svojoj oblasti. Napadači su osokoljeni iskustvom da se kod nas, u javnoj areni, lov na greške onih koji ni po čemu ne slove kao grešnici prati i prima rado i s velikom znatiželjom. Prvo kao zabavna ujdurma u jednoličnoj svakodnevici, a drugo kao osveta sredine koju je ulovljeni u svom usponu suviše potcenio. Svesni da će lovci uvek naći više navijača od progonjenog, ne ustežu se ni od najprljavijih podmetanja. Iako znaju da će biti i onih koji će braniti napadnutog, to ih ne koleba, jer smatraju da će se završiti kao benigno sažaljenje. Sigurni su da se većina neće poistovećivati s njim, nego sa "hrabrim" goniteljima, koji tim progonom učvršćuju autoritet sile i zloupotrebljavaju ga.

Zloupotreba autoriteta, konkretno: tvrdnje protiv suparnika bez dokaza, postale su folklor u predizbornim kampanjama. Kad i kako laž postane istina?

Nikad. Pretpostavka da više puta ponovljena laž postaje istina ne treba da nas zavarava. To što se naviknemo na neku obmanu ne znači da smo je prihvatili kao istinitu, već da je nismo do kraja proverili. I to što te ponavljane pretpostavke opstojavaju najviše govori samo o tome koliko je laž prijemčiva, naročito ako je prijatnija od istine, a to je čest slučaj.

A najmanje šanse istina ima u izvornom folkloru predizbornih baraža. Te ostrvljene paljbe iz svih oruđa i oružja, gde škripe očnjaci kao šrafovi haubica, odvijaju se kao turniri psovki i uvreda. U stvari, erupcije govora ubilačke mržnje kojima se biračima nameće opredeljenje, u suštini same sebe poriču. Da je sve tako crno kao što oni urlaju, pa zar to ne bi bilo vidljivo i golim okom. Zar je u otvorenom društvu u kom su slobodni mediji potrebna tolika dreka da se ukaže na tako strašne devijacije. Ti kampanjski urlatori kojima taj način govora pređe u naviku, pa se tako posle ponašaju i u parlamentu, u stvari se grdno varaju. Previđaju da birač ne glasa tu, na licu mesta, gde je izložen tako pregrejanoj paljbi, već upravo u bekstvu od nje. U tišini, pošto je razmislio i odmorio se od zaglušujuće kampanjske buke. Oni čiji izbor podstiče takva kanonada ružnih reči, glasali bi za tu stranu i bez dodatnog goriva, a one koji se iz nekih svojih razloga dvoume, te kanonade zasigurno neće pridobiti za svoju opciju. »

"Nisu oni lovci na greške nego na glave", kaže jedna junakinja. Šta je danas javna kritika?

Stručne, analitičke kritike sve manje ima. Na primer, za umetničku kritiku je vidno sužen prostor. Svega nekoliko novina i nedeljnika imaju redovne rubrike za valjane rasprave o pozorištu, slikarstvu, muzici i igri. Književna kritika jedva da se može naći u dnevnoj i periodičnoj štampi, a literarnih časopisa je sve manje, tako da je taj književni rod sveden na prikaze, najave, obrazloženja za nagrade, ili namenske tekstove u antologijama i ponovljenim izdanjima. Javna kritika društvenog ili političkog života je na jednoj strani uredno politički korektna, u našem slučaju podobna, a površna, a na drugoj s pravom ozlojađena, pa zbog toga možda malo previše rigidno samoživa. Kritičko mišljenje je, naravno, nasušno potrebna energija socijalnog, političkog i kulturnog pulsa. Trebalo bi da je to permanentna slobodna rasprava, ukrštanje mišljenja i stavova, sistem poređenja i uspostvaljanja merila, a ne političke sačekuše, intelektualne zasede i užarene negacije svakog drugačijeg mišljenja.

Predstava Narodnog pozorišta *Kanjoš Macedonović*, jedna od vaših poznatih režija, jeste o verovanju u samoproklamovani autoritet. Kako se ovde, danas, postaje autoritet u javnosti? Kad bi moglo da se izmeri, šta mislite, koji bi preduslovi da se postane autoritet dominirali: popularnost ili dela dokazane vrednosti?

Pa najpre da zapazimo da je samoproklamovani autoritet sam po sebi ili nasilje ili samoobmana. U oba slučaja je ograničen nedostatkom fundirane podrške. Pravi autoritet se u javnosti potvrđuje izrazitom i odgovornom kompetencijom u određenim stvarima i sposobnošću da je uspešno primenjuje. Smatram da popularnost nije gradivni element autoriteta. No izgleda da autoriteti u potaji čeznu za popularnošću kao potvrdom da su opšteprihvaćeni. To se naročito vidi kod političara koji i inače mešaju dužnost i mesijanstvo, mešaju moć i autoritet, a najvećma mešaju popularnost i stvarni uticaj. Njih aplauz prosto opija. To se vidi po tome što svoje postupke i govorne nastupe kad god mogu podešavaju tako da izazovu aplauz. U stvari, time pokazuju koliko je njihov autoritet nesiguran. A nisu ni svesni toga kako je krhko i kratko oduševljenje ispoljeno aplauzom, nego njime mere svoj uspeh. Umetnici najbolje znaju da su aplauzi dobra i, naravno, poželjna komunikacija koja afirmiše i podiže tonus za taj trenutak, ali isto tako dobro znaju da je to izraz trenutnog raspoloženja, ili učtiva konvencija, ili prosto kolektivna navika, ali sasvim naivan i nesiguran kriterijum popularnosti, a još manje izraz neke trajnije podrške.

U stvari, na vaše pitanje šta je dominantan preduslov za autoritet u javnosti, popularnost ili dela dokazane vrednosti, rekla bih da to umnogome zavisi od toga da li je javnost dovoljno razvijena da je u stanju da dvoji popularnost, što je stvar raspoloženja i drugih promenljivih okolnosti, od autoriteta koji se stiče i dokazuje otporom na površne izazove.

Ocenjuje se da je opozicija u Srbiji sama kriva za svoj status i nedopustiv rezultat na upravo održanim lokalnim izborima, najviše zbog nejedinstvenosti. Kakav je vaš komentar?

Da, kod nas u političkom vazduhu stalno lebdi jedna sasvim fantomska formula koja glasi: ujedinjenje ili smrt, kao spasonosna mantra za sve nevolje demokratskog preporoda koji je ovde spor i težak. Međutim, opozicija najpre treba da se sporazume oko osnovnih političkih ideja koje će biti temelj za širi opozicioni pokret. Zasad je to malo previše disparatno. Pa ipak smatram da bi ideja izgradnje društva na proverenim demokratskim načelima mogla da bude dovoljan faktor-ujedinitelj bar u izbornom procesu. Trebalo bi imati razboritosti za procenu sopstvene snage i snage da se prevaziđe strah od gubljenja političkog identiteta, koji je u ovom slučaju zasnovan na narcisoidnom naduvavanju malih razlika.

U julu će peti festival Novi tvrđava teatar. Da li je rano za najavu teme ovogodišnjeg programa, i nekog učesnika?

Nije rano da razgovaramo o tome, jer mi već uveliko radimo na sastavljanju repertoara. Gledamo predstave, pratimo pripreme novih premijera, konsultujemo se sa kolegama iz Asocijacije teatarskih festivala koju smo pre dve godine osnovali i koja deluje u okviru našeg festivala. Mislim da ćemo uspeti da sastavimo zanimljiv program, dinamičan i raznovrstan. Neke predstave su već na našoj repertoarskoj listi, ali ćemo sa saopštenjem sačekati dok se izbor završi. U svakom slučaju, rezervišite vreme od 3. do 10. jula, nećete pogrešiti ako ga provedete na festivalu Novi tvrđava teatar.

Naslov vašeg romana, kod onih koji ne znaju da je nazvan po glavnom junaku, može da izazove razne asocijacije.

Naslovi su inače, verujte mi, sasvim jedna zametna stvar, zadaju nam muke. Ovoga puta se nisam mnogo premišljala. Smatrala sam da je Maksimum nekako kratak, jednostavan i znakovit naslov. Testirala sam jednog prijatelja kako mu se dopada, a on mi je odgovorio: super naslov, zvuči pitomo, jer je maksimalno nabijen slovima "m". Eto, kod jednog, benevolentnog čitaoca uspela sam bar u naslovu. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Klasika je u modi

Fotografije: Marko Đoković

Rasprodati koncerti Beogradske filharmonije, nova publika, programi o kojima se priča – koji je recept za popularnost i kvalitet ove institucije

Beogradska filharmonija je sinonim za vrhunski kul u klasičnom umetničkom izražavanju i slušalačkom doživljaju. Njeni koncerti su prepuni ne samo muzičkih posvećenika već i neočekivano mnogo mlade publike, ne nužno vezane za studije muzike. Jedan glamurozni, zavodljivi dodir klasičnog zvuka, koji je Filharmonija počela da pruža na svojim posebno osmišljenim nastupima, od mnogo kojeg neopredeljenog posetioca momentalno je učinio sledbenika.

Pa tako, ako ste tek u 2018. kročili prvi put na neki od koncerata Beogradske filharmonije, već ste mogli da doživite i te kakvu uzbudljivu muzičku avanturu. Recimo, da ovog januara premijerno u Beogradu čujete Šostakovičevu Četvrtu simfoniju, koja je i u Moskvi izvedena 25 godina posle nastanka 1936. Ili, da pre neki dan prisustvujete balkanskoj premijeri apsolutno čudesne Treće simfonije Rajnholda Glijera, poznatijoj po imenu "Ilja Muromec". Ili, da učestvujete u dva "Muzička razgovora" sa šefom-dirigentom Beogradske filharmonije, maestrom Gabrijelom Felcom, o čemu će biti reči kasnije u tekstu. Sve su ovo razlozi za duboku emociju i odanost Filharmoniji.

Direktor Beogradske filharmonije Ivan Tasovac, umetnik je koji je na startu novog milenijuma zaista osmislio budućnost orkestra 21. veka i tu zamisao bez sumnje sproveo u delo. Ogromni koraci učinjeni su u pravcu osavremenjivanja i podmlađivanja ansambla, repertoara, publike, sale Filharmonije, te uvođenja inovativnih projekata iz zajedničke mašte združenih umetnosti, poput muzike i pozorišta na primer. Poverenje, lojalnost, ljubav – ali i kvalitet koji ih podstiče, zadržava pažnju i stvara snažne emotivne veze između izvanrednih muzičara, čuvenih muzičkih prijatelja poput Zubina »

POSLE LEPOG RAZGOVORA: Gabrijel Felc i Nenad Janković

Mehte, divnih filharmonijskih pretplatnika i sopstvenog kreativnog tima, kako sam često pominje – čine ga privilegovanim i srećnim. Međutim, svestan je da svaka nova rasprodata sezona sledeće godine kreće od samog početka, bez obzira na uspeh one koja joj je prethodila.

Uz redovan večernji koncertni repertoar svakog petka (setimo se i koncerta na otvorenom za čak 25.000 ljudi u junu 2017. na mestu gde bi trebalo da nikne nova koncertna dvorana Filharmonije), maestro Gabrijel Felc je na svoj način istakao toplinu međusobnog odnosa sa muzičarima i saradnicima, pokrećući male, kamerne susrete sa pojedinim umetnicima iz orkestra kojima on pruža klavirsku podršku i tom prilikom, usput, u sali Filharmonije, pred mnoštvom okupljene publike, na najneposredniji način i na već veoma dobrom srpskom jeziku, sa muzičkim partnerima razgovara o njihovom životu muzičara, delima koja zajedno izvode, instrumentu koji sviraju.

Na pitanje o aktuelnom ciklusu kamernih koncerata na kojima se pojavljuje u ulozi pijaniste-saradnika i specijalnog voditelja, Gabrijel Felc odgovara: "Moj posao je da obezbedim kvalitet večernjeg koncerta, koji treba da bude najbolji mogući. To je prvo i osnovno i prezadovoljan sam uspehom koji postižemo. Ali, odmah zatim, smatram takođe svojom dužnošću da učestvujem i iniciram bliže upoznavanje i druženje sa publikom, kao što to činimo kroz 'Muzičke razgovore'. Na prvim 'Muzičkim razgovorima' sam sa fagotistom Nenadom Jankovićem pričao o njegovom detinjstvu i odabiru fagota, a sa violinistkinjom Mirjanom Nešković sam otišao korak dalje u razgovoru o funkcijama i dužnostima muzičara u orkestru, kako bi publika mogla što bolje da razume ono što čuje na koncertima. Takođe, učenje srpskog jezika je upravo jedan od načina kojim želim da se približim ljudima i srpskoj kulturi. Veoma mi je važan dvosmeran odnos sa publikom, zato posle koncerata često organizujemo mala druženja, potpisivanje diskova, nedavno sam upoznao najstariju pretplatnicu Filharmonije, koja je jedna fascinantna osoba, a želim da upoznam i najmlađu. Pored zajedničkog kreiranja svakog koncerta sa urednicama programa koje to perfektno rade, veoma me raduju i ispunjavaju sve ove aktivnosti na kojima imam priliku da se direktno povežem sa publikom."

Urednice programa Asja Radonjić i Danica Maksimović objašnjavaju da se u slučaju najnovijeg buma Beogradske filharmonije zapravo uopšte ne radi o podilaženju slušaocima biranjem takozvanih popularnih koncertnih programa. "Naš princip je prevashodno izrastao iz želje da publici predstavimo muziku koja je vrhunska po svom kvalitetu, i kao takva priznata u stručnim krugovima, ali je istovremeno muzika koju bismo i mi same slušale kod kuće ili volele da čujemo na koncertnom podijumu. Mnoga od dela koja smo otkrile tokom studija, i kasnije tokom profesionalne karijere, nismo nikada imale priliku da čujemo na srpskim scenama, pa smo tako sebi i postavile zadatak da takva ostvarenja predstavimo Srbiji. Nikada se nismo rukovodile standardizovanim, šablonskim konceptima i koncertnim programima koji su uobičajeni i za najveće svetske orkestre, već smo od samog starta imale neku svoju priču, i uz odrešene ruke, dovoljno entuzijazma i hrabrosti da se razmašemo sa idejama i skočimo u nepoznato. Tu je, uz veliki i predan rad, često potrebno dosta mašte, mnogo improvizacije, puno kreativnosti i pregršt živaca. I dobrih kolega i saradnika."

TIM: Jelena Milašinović, Danica Maksimović, Ivan Tasovac i Asja Radonjić

Komentarišući stalno prepunu dvoranu Kolarca, kako za redovne koncerte Beogradske filharmonije svakog petka, tako i za sve one specijalne filharmonijske projekte, Asja Radonjić i Danica Maksimović dodaju: "Ako pogledate programe nekih orkestara, posebno u Americi, primetićete da se uglavnom drže dobro poznatih dela Čajkovskog, Rahmanjinova, Betovena i drugih, sa kojima misle da neće imati problem da prodaju karte. I to su isti provereni šabloni koji se koriste decenijama. Mala nezgoda u toj igri na sigurno jeste što uz iste programe ide i ista publika, pa se zato svet u današnje vreme suočava sa ozbiljnim problemom izumiranja publike. Ali, kada to shvatite, obično već bude kasno, i zbog toga imamo masovno gašenje orkestara i zatvaranje operskih kuća. Zahvaljujući pristupu koji praktikujemo već više od jedne decenije, došli smo u potpuno specifičnu i nesvakidašnju poziciju da sebi možemo da dozvolimo da na program stavimo ostvarenja savremenih kompozitora ili potpuno nepoznata dela, na prvi pogled ne toliko popularna i prijemčiva, i da nemamo poteškoće sa nedostatkom publike. Zanimljivo nam je da su se tokom godina, zahvaljujući tome što su verovali našim predlozima, tako razvile različite grupe obožavalaca određenih kompozitora ili škola, koji pasionirano prate naš rad."

Za jedan orkestar u konstantnom usponu, kakav je Beogradska filharmonija, svakako je od velike važnosti kako će biti predstavljen u javnosti. PR menadžer Beogradske filharmonije, obrazovana muzičarka Jelena Milašinović kaže da je ključna stvar u uzajamnom poverenju unutar trougla orkestar, muzika, publika: "Kada imate kvalitetan i maštovito osmišljen program i orkestar neverovatne snage i entuzijazma, pred vama je prava artiljerija za komuniciranje koja, uz dobro rukovanje i precizan fokus, ima sve šanse da pogodi ciljeve koje želite. Stručno poznavanje klasične muzike mi je svakako omogućilo da prepoznam ono što je drugačije i što odstupa od uobičajenih standarda, pa da se to, uz korišćenje pravih komunikacijskih alata, prenese široj publici na što neposredniji način. Da biste bili most između dva sveta, potrebno je da dobro poznajete i razumete oba, a veština je u balansu i odabiru načina na koji ćete ih približavati. Ali, nema tih PR ili marketinških bravura koje vam mogu osigurati dugoročan uspeh ukoliko ono što komunicirate nije dovoljno kvalitetno." Jedan od ključnih razloga za uspeh koji Beogradska filharmonija ima kod publike je "u riziku i hrabrosti da pokušavamo i isprobavamo nešto novo, svako od nas u svom segmentu. Tako i kroz komunikacije pomeramo granice u traganju za najboljim načinom da dopremo i podstaknemo radoznalost publike i održavamo balans između starih znanaca, koji su nam verni i posvećeni, i onih novih – koji treba da se osete dobrodošlim. To je taj krug poverenja koji se kontinuirano širi. I kad sam već nekim čudom počela u militarističkoj retorici: Beogradska filharmonija je kao vojska; dok svira za vas, ona vas štiti od svega što ste ostavili spolja, bar na ta dva sata za vreme koncerta. Publika to prepoznaje i ceni, i na najdirljivije načine ume da nam pokaže zahvalnost."

U našoj svakodnevici sve jeftinijeg konzumerizma, okrepljujuće je pomisliti da postoji i nešto umetnički skupoceno, a da mi na to i te kako imamo prava. I da nam se ništa ne traži zauzvrat, sem da uživamo u istinskom kvalitetu. Neverovatno, zar ne. ¶

ZORICA KOJIĆ

Spomenici i politika

Foto: Wikipedia

Nestanak biste Ive Lole Ribara u Zagrebu i prilagođavanje aktuelnim političkim potrebama spomenika NEWBORN u Prištini, dokazuju da od aktuelnih prilika društva koje ih je podiglo zavise vrednosti zbog kojih se spomenici smatraju dokumentom jednog vremena

Prošlog meseca, između dva slova spomenika NEWBORN u centru Prištine ubačen je broj 10, s namerom da označi desetogodišnjicu jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova, a pre pet dana u Zagrebu skinuta je bista narodnog heroja Ive Lole Ribara. To otvara temu statusa spomenika u zavisnosti od društvenih i političkih prilika, i pitanje šta se dešava sa životom spomenika onog trenutka kada vrednosti koje oni opredmećuju postanu ideološki istrošene i zamenjene nekim drugim.

Ova, više nego aktuelna tema, vezana je za sudbinu socijalističkog spomeničkog nasleđa u svim republikama bivše Jugoslavije. Biste narodnih heroja završavaju kao sekundarne sirovine na otpadu, a brojni spomenici su izmešteni iz javnog prostora, kao što je slučaj sa bistama narodnih heroja iz Kragujevačkog parka ili Spomenikom Josipu Brozu Titu koji je svojevremeno sa Trga partizana u Užicu premešten u dvorište Narodnog muzeja. Najnoviji primer je nestanak biste Ive Lole Ribara u Zagrebu pre pet dana (vidi okvir). Prekrivanje grafitima i najrazličitijim porukama, od ljubavnih do političkih, postalo je gotovo uobičajena praksa. Često te poruke nisu politički motivisane, već im je vandalizam jedini cilj. Ovakav odnos prema spomeničkom nasleđu skrnavi njegovo istorijsko svedočanstvo, a narušavanjem autentičnog izgleda jednog spomenika, uplitanjem prirodnih sila ili ljudske ruke nestaju one vrednosti zbog kojih se on smatra dokumentom jednog vremena.

Zajedničke vrednosti i ideje koje su okupljale narode bivših jugoslovenskih republika uprkos njihovim različitostima, danas se posmatraju kao nepoželjan deo kolektivne memorije, a selektivnim pristupom ličnostima i događajima dolazi do udaljavanja od njihovog izvornog i širег istorijskog značenja. Ideja antifašizma se neretko nacionalizuje i relativizuje, što je u suprotnosti sa njenim nadnacionalnim i natkonfesionalnim karakterom.

Jedan od primera koji svedoči o promenama nastalim u kulturi sećanja jeste i *Spomenik Narodnooslobodilačke borbe naroda Kosova i Metohije*, poznat kao Spomenik bratstva i jedinstva. Rad vajara Miodraga Živkovića, podignut je 1961. godine u centru Prištine i u više navrata bio je izložen različitim oblicima destrukcije. Posle 1999. godine postojao je pokušaj da se razruši dinamitom, a zatim i da se izmesti sa trga. U jednom trenutku, deo spomenika – poluapstraktna figuralna kompozicija koja predstavlja partizane – "presvučen" je motivima zastava zapadnih zemalja koje su podržale (samo) proglašenu nezavisnost Kosova. Ovim činom jedan sloj značenja prekriven je drugim bez nasilnog rušenja, ali uz nasilnu promenu konteksta. Narušen je izvorni izgled spomenika, a njegov smisao pervertiran do te mere da primarni kontekst gotovo i ne postoji. Preko njega su upisana nova značenja i poruke koje upućuju pre svega na borbu za nezavisnost i brisanje tragova koji svedoče o vrednostima koje su ujedinjavale Srbe i Albance na ovom prostoru. Time što nije uništen ili uklonjen već rekontekstualizovan, on potcrtava novu poruku koju nosi, kao i istrošenost, nevaženje i nepriznavanje ideje i poruke prethodno upisane u njega. Kreiranje sadašnjosti i budućnosti simbolično se vrši na jednom spomeniku iz prošlosti.

Spomenik NEWBORN u Prištini, u ne-

Foto: Jelena Pavličić

DETALJI IZ PRIŠTINE: NEWBORN i Spomenik bratstva i jedinstva

posrednoj blizini Spomenika bratstva i jedinstva, dodatno menja kontekst iščitavanja aktuelnog identiteta socijalističkog spomenika. Postavljen je 2008. godine, a njegov autor je Fisnik Ismaili. Sastoji se od sedam velikih slova koja stoje u njegovom nazivu, prvobitno je bio obojen u žuto, a sama reč ukazuje na nultu tačku, početak, rađanje, odnosno stvaranje nove države. U noći njegovog otkrivanja, 17. februara 2008. godine, tadašnji predsednik Fatmir Sejdiu i premijer Hašim Tači pozvani su da napišu svoja imena na spomeniku. Od tog trenutka na dalje, ista mogućnost pružila se i ostalim građanima. Prema rečima autora, zamisao od prvog dana je da na spomeniku budu dozvoljene različite intervencije koje će menjati njegov vizuelni identitet – spomenućemo neke od njih. Do obeležavanja petogodišnjice od proglašenja nezavisnosti, potpisi su gotovo u celosti prekrivali originalno žutu površinu. Zatim je 2013. godine Ismaili okupio volontere koji su spomenik oslikali zastavama država koje su priznale nezavisnost Kosova. Naredne godine, organizovana je akcija bojenja spomenika u vojničke uniforme zemalja NATO-a i OVK. Poslednje promene na spomeniku, kao što je već rečeno, u februaru ove godine, u formalnom i semantičkom smislu otvaraju brojna pitanja. Da li se radi o spomeniku, skulpturi, umetničkoj instalaciji u javnom prostoru, ili o angažovanom umetničkom delu?

Za spomenike se neretko smatra da predstavljaju formu nametnutog sećanja i da smo mi samo pasivni primaoci njihovih poruka, bez mogućnosti da učestvujemo u njihovom kreiranju. U slučaju spomenika NEWBORN vidimo kako se njegovo značenje menja i razvija uz aktivnu participaciju građana koji se sa njim identifikuju. To je mesto gde se održavaju koncerti, okupljaju mladi, čime se intenzivno generiše njegov simbolički i svedočanstveni potencijal. Međutim, suživot ova dva spomenika stvara tenziju između njih i podstiče konkurentska sećanja. Uprkos određenim izmenama u značenju starijeg spomenika, njihove poruke ostaju antagonističke.

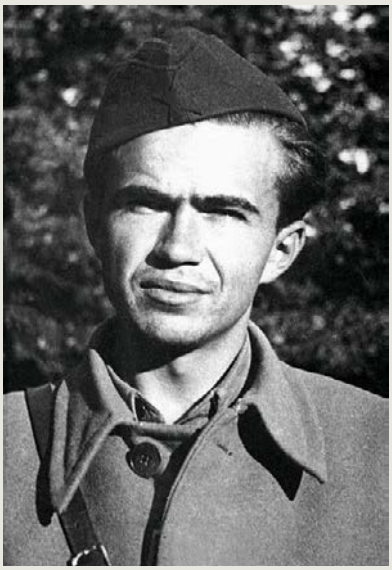
Danas se u svim zemljama bivše SFRJ, manjim ili većim intenzitetom, razvijaju nacionalistički diskursi koji kreiraju atmosferu u kojoj odrastaju nove generacije, što potvrđuju i novi spomenici, kao i novi odnos prema starim spomenicima. To znači da jedan događaj ne mora biti podjednako važan za više generacija. Slično je i sa idejom bratstva i jedinstva koja pripada prošlosti, bez utemeljenja u društvenoj i političkoj stvarnosti, ili grupi koja bi se sa njom identifikovala. Tako i novi spomenici postaju posrednici u građenju novog identiteta, sadašnjosti, budućnosti, pamćenjem onih događaja, ličnosti i simbola koji legitimišu poželjne političke i društvene vrednosti. ¶

JASMINA NOVAKOVIĆ

Ivo Lola

Bista narodnog heroja Ive Lole Ribara, vajara Koste Angelija Radovanija, ukradena je s postolja u nedelju 3. marta ujutro, iz parka u Prilazu baruna Filipovića u Zagrebu. Oktobra prošle godine, bistu je na tom mestu otkrio gradonačelnik Zagreba Milan Bandić, nakon što je s tog istog mesta 1991. godine skinuta. Ubrzo nakon njenog ponovnog postavljanja pokrenuta je inicijativa Kluba zastupnika Neovisni za Hrvatsku za uklanjanje biste. Gradonačelnik Bandić je amandmanom pristao na preispitivanje procedure o postavljanju biste, ali su početkom decembra zastupnici zagrebačke Gradske skupštine inicijativu odbili. Od oktobra, bista je dva puta išarana sprejom, ali je i očišćena.

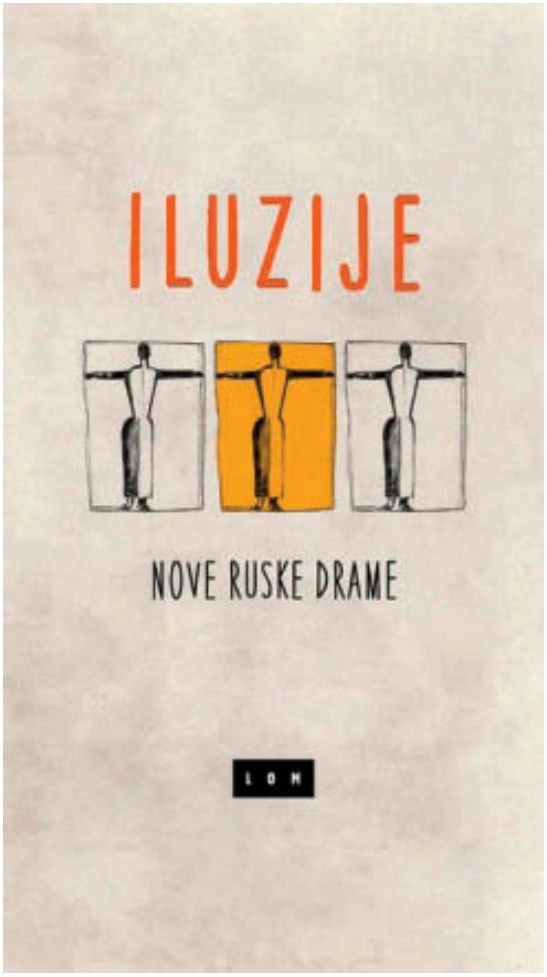
Podsetimo, Ivo Lola Ribar je rođen u Zagrebu 1916. godine, a poginuo je na Glamočkom polju u BiH 1943. godine. Bio je sekretar Centralnog komiteta SKOJ-a.

Pijanstvo u tekstu

Sedmoro autora, osim Viripajeva kod nas nepoznatih, dokazuje neverovatnu vitalnost i raskoš nove ruske dramske književnosti

Knjige dramskih tekstova, pojedinačnih ili izabranih/sabranih, od jednog autora ili više njih, antologijske ili panoramske, odavno nisu u žiži javne pažnje, čak ni unutar sve manjeg ostrvceta tzv. kulturne javnosti: dramska književnost kao da je sve manje prepoznavana kao književnost, a sve više kao puki, u svakom smislu neobavezujući verbalni predložak za stvaraoce pozorišnih iluzija. Verovati u to da je dobar dramski tekst pre svega dobra literatura, to jest da ono što ne funkcioniše "na papiru" po svoj prilici neće mnogo bolje delovati ni na sceni, kanda je danas staromodno. Pa ipak, estetske i intelektualne mode i trendovi su jedno, "bazična" realnost je drugo. To jest: nema danas manje dobre dramske književnosti nego ranije – samo je možda manje u centru pažnje. I nije danas manje smisleno čitati dobru dramsku literaturu nezavisno (dakle: pre, posle, umesto etc.) od pozorišne realizacije nego što je to bilo ikada ranije.

"Nova" ruska dramaturgija, ona iz postsovjetskog perioda, recimo, oduševljava, zapanjuje nas i na najbolji mogući način oneobičava naše čitalačko iskustvo – i sve to ništa manje nego nova ruska proza, nego svi ti Peljevini, Sorokini, Jarkeviči, Stogovi... Prevodilac Novica Antić, okreni-obrni, ima velike zasluge za to što je nova ruska drama i ovde pozorišno vrlo prisutna, jer je svojim dvema antologijama, "Gvozdeni vek" i "Vreme kiseonika", objavljenim u Zepter book worldu, sjajno predstavio nove naraštaje ruskih dramskih pisaca, od kojih su mnogi postali nezaobilazni "začin" srpskih repertoara: Nikolaj Koljada, Ksenija Dragunska, braća Presnjakov, Vasilij Sigarjev...

Sada je na red došao treći tom ovog kontinuiranog prevodilačko-antologičarskog poduhvata, a s njim, dakako, i the next generation: knjiga *Iluzije – nove ruske drame* (L.O.M. Beograd 2017), sa jedanaest komada sedmoro autora, od kojih je šestoro – slobodno se može reći – sasvim ili gotovo sasvim nepoznato našoj publici. Knjigu otvaraju tri drame Ivana Viripajeva, i on je svojevrsni "link" s prethodnim tomovima, garant kontinuiteta koliko i evolucije: u ovom je nizu već bio zastupljen, a i vrlo je igran na ovdašnjim scenama, kroz komade *Kiseonik* i *Život br. 2*. Štaviše, ovaj je put pozorište prestiglo knjigu, jer su Viripajevljevi komadi *Pijani* i *Iluzije* već neko vreme na beogradskom repertoaru, s mnogo uspeha, naročito *Pijani*, koji su ovenčani i glavnom nagradom Sterijinog pozorja (u poslednjoj godini pre nego što je trust palanačkih genija uspeo da istera svoj vlažni san o "festivalu domaćeg teksta" kao (o)tužnoj merici ključnog, uz Bitef, srpskog pozorišnog festivala). O *Pijanima* je, povodom premijere, naš pozorišni kritičar rekao i ovo: "*Pijane* je Viripajev napisao po narudžbi pozorišta Schauspielhaus iz Diseldorfa, imena likova su nekako neodređeno 'zapadna', baš kao i mesto radnje, nedefinisana (hiper)urbana sredina kojom glavinjaju japiji i oni koji bi rado da to budu, umetnici i oni kojima se čini da to jesu, sumnjivi i privremeni dobitnici i nesumnjivi i trajni gubitnici životne lutrije (novčane, ljubavne, zdravstvene). Vreme je sadašnje, (pre)zreli kapitalizam u jednoj od svojih upečatljivijih kriza, ali Viripajev to više rubno konstatuje, ne zanima ga da drvi po toj ziheraškoj temi, nego se, naizgled onako 'stereotipno ruski', okreće stanovitom metafiziciranju koje bi možda bilo i prenaglašeno da ga je pisac stavio u matični, ruski kontekst, jer bi, lako je moguće, delovalo *prenagaženo*. Ovako, baš ta lociranost u epicentar jednog navodno vrlo racionalnog sveta, uz istovremenu, makar vrlo privremenu, izmeštenost doslovno svih protagonista iz sveta treznih i trezvenih ljudi koji pokorno slede svoje tvrdo ušančene životne agende, jedan je od 'začudnih' efekata

koji rade za komad." O *Iluzijama*, takođe povodom beogradske premijere, naš je teatarski kritičar – oprostiće(te) mi, nadam se, što ga izobilno citiram – primetio i ovo: "Sižejno, *Iluzije* su milion puta viđena stvar, ili tačnije – takve bi bile da ih ne piše neko kao Viripaev. Dva ostarela bračna para na izmaku života, samrtne ispovesti i priznavanja sopstvenih neverstava i ostalih prestupa, preispitivanja vlastitih života i zabluda, makar i po cenu da se u konačnoj reviziji ispostavi da su život i zabluda (ili iluzija) – jedno te isto. Par 1 i Par 2 bili su odani jedno drugom, a međusobno su bili prijatelji, ali – je li sve to bilo baš tako? Ko je koga varao a ko se samo naknadno dosetio da izmisli sopstveni prestup u partnerovim očima, spasavajući svoj ponos, ili ko zna šta? Bez tog dodatnog zavrtnja u 'iluzionizmu', bez toga da ne samo fasada monogamnog braka, nego i njegova suprotnost, može biti čista iluzija, to bi više bio herc roman nego Viripaev, a ovako, to je prigoda za lucidno, pitko, no ne i plitko razmatranje o čemu govorimo kad govorimo o ljubavi." Naposletku, u knjizi je i Viripajevljeva duodrama *Sunčana linija*, ne naročito ambiciozno, kamoli inventivno, ali elokventno, vešto, razigrano zalud-raspetljavanje ljubavnobračnih zavrzlama (supružnici se zovu Barbara i Verner: još jedan "simptom" internacionalizacije ovog dramskog opusa), koje lako možete zamisliti kao dugovečni hit na našim scenama, uz odgovarajući glumački par i diskretnu režiju... Bajdvej, to što se pisac ovde pojavljuje čas kao Viripajev, a čas kao Viripaev, otuda je što je i u samim prevodima, ili u teatarskim programima, to "j" nepostojano, izniče i uvire po nekom nama nespoznatljivom redu.

Žanar Kuseinova (Kazahstan 1982) zastupljena je dvama komadima, poetskom radio dramom *Ptica u džepu*, brutalnom i nežnom, fragmentarnom ali besprekorno vođenom, o odrastanju u svetu u kojem ništa "normalno" nije normalno, i lirskom minijaturom *Jednom*, u kojoj se pojavljuje isti glavni ženski lik poznat nam iz prethodne drame. *Jezero* Mihaila Durnjenkova niz je mračnih slika iz sadašnjice ruske "međuklase" posttranzicijskog doba. *Samo dobro* Ženje Kokšarove duhovit je, lucidan i vrlo "postavljiv" (auto)portret umetnice u mladosti, pod stalnom pretnjom utapanja u moru tople, domaćinske malograđanštine, najčešće iskazane kroz zagušljivu ljubav bližnjih, koji, dakako, imaju svoje kolekcije *tajni i laži*... *Galateja* Irine Vaskovske je distopija – recimo, u dalekom srodstvu sa Sorokinovom *Manaragom* – smeštena u Rusiju u kakvoj bi sve ono što današnje rusko društvo inače krasi bilo dovedeno do krajnjih logičkih konsekvenci; *Ruska smrt* iste autorke perfektno je razrađen trio likova s one strane očaja, mada sve mikofo, uz kolače i samovar – jedan od vrhunaca ovog izbora. *Spojleri* Marije Ognjeve – dramsko žensko pismo udobno i kreativno smešteno u vreme internetske (para)komunikacije. Na kraju, *Bez traga nestao* Jaroslave Pulinovič, možda je i najdragocenije otkriće ovog izbora, potresni, brutalni izveštaj iz pakla, koji pak mnogo liči na ruski, ali ne samo ruski savremeni život. Koliko je samo Dostojevski *prevaziđen* s onom o dečjim suzama: ne, ova deca neće više ni plakati, njihova je izgubljenost otišla mnogo dalje, mnogo dublje od toga.

Iluzije su svakako među dragocenijim knjigama koje su se prošle godine pojavile kod nas. Četiri stotine i pedesetak strana, sedmoro sjajnih autora u naponu kreativne snage; i gle, osim Viripajeva još samo jedan muškarac. To nije rđavo, naprotiv: ruska je kultura na svoj način vrlo mačistička, ali ove autorke za to ne mare, niti kukaju uprazno, već uspostavljaju novu, po svojim pravilima. Valjda će naši pozorišni upravnici i upravnice nastaviti s dobrom tradicijom promovisanja u zvezde autora koje izabere Novica Antić? Hajde da ih ohrabrim odagnavajući njihov najveći strah: bez brige, braćo i sestre, slobodno navalite, nema tu ništa protiv Vučića. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Mali drveni rezač

Pred izložbu *Tragom malih otkrića* Aleksandra Zografa u Kulturnom centru Beograda

Printovi strip tabli i objekti koji su tematski sadržaj tih stripova izloženi su od danas, četvrtak, na izložbi *Tragom malih otkrića* Aleksandra Zografa u Likovnoj galeriji Kulturnog centra Beograda. Namera izložbe je, prema rečima kustoskinje Aleksandre Estele Bjelice, da se demistifikuje postojanje koncepta. Ona navodi Zografovu poruku publici: "Nemojte da verujete umetnicima koji vam, kiselog lica, obrazlažu nekakve teoreme" i objašnjava da je *Tragom malih otkrića* izložba doživljaja, a ne apstraktnih artefakata.

"Tokom godina bavljenja stripom", kaže Zograf, "shvatio sam da postoje događaji koji pokreću moju imaginaciju, tačnije, da priče koje sam želeo da ispričam često nisu uopšte bile deo mog mozganja i intelektualne kalkulacije. Ne! Češće je to bilo nešto sa čim sam se susretao, što sam pronalazio. Bio sam vrlo inspirisan slučajnim pronalascima, u kojekakvim starinarnicama, ili na ulici, ili još pre na buvljim pijacama. Posebno zadovoljstvo bio je sam proces traganja, radosnog otkrivanja. U tome je sadržana neizvesnost koja mami i oduševljenje kada do otkrića konačno dođe. Kao dete, uživao sam da gledam TV reportaže o istraživačima koji su se zaputili nekuda, bilo u prašumu da bi otkrili staništa neke retke zverke, ili možda na Mesec, da odatle donesu parče kamena. Oduševljavala me je ta posvećenost cilju, kao i zamisao da me ništa ne sprečava da to primenim u vlastitoj svakodnevici, tragajući za nekim možda ne tako bitnim, ali intrigantnim detaljima, koje bih zatim uobličavao u stripove. Tokom vremena, bio sam sve više uveren da su mala otkrića ponekad vrlo potentna, čak da mogu da budu od šire društvene važnosti. Kada sam na buvljoj pijaci u Pančevu pronašao fotografije iz aprila 1941, nastale tokom nacističkih egzekucija nad slučajno odabranim taocima, shvatio sam da je moguće nabasati i na istinska istorijska svedočanstva, dokumenta nad kojim se mogu zamisliti čak i ozbiljni učenjaci. Dok sam te nalaze proučavao, nastajali su stripovi koji su me vodili pravo u centar priče, među okolnosti koje je trebalo razumeti, domisliti. S druge strane, pokazalo se da nebitni predmeti kao što je *mali drveni rezač* mogu biti potencijalni izvor estetskog ushićenja, čak iako to nazovete oduševljavanjem nad nevažnim kič proizvodom.

Pripremajući izložbu *Tragom malih otkrića*, imao sam na pameti i činjenicu da su povodi ili pronalasci na osnovu kojih sam kreirao priče, ti predmeti nađeni na ulici ili u prašini srpskih (i inostranih!) buvljih pijaca, zapravo jednako važni i da ih treba prezentovati uz same stripove. Ipak, za mene je to izložba *doživljaja*, a ne apstraktnih artefakata. Način na koji sam do njih došao, proces kojim sam ih dokučivao, pa čak i sam rad na strip storiji koja ih je ovekovečila (što je često iziskivalo dodatno istraživanje), za mene je pre svega bio doživljaj. Želeo bih da neko ko posmatra te... nazovi eksponate, bude svestan njihove emocionalne vrednosti." ¶

R. K.

DRAGAN ILIĆ

Pinkova kladionica

Čemu tajnost glasanja ako se baš sve unapred zna i imamo li pravo da promenimo mišljenje, jer u politici ništa nije večito i sigurno, nije li to lekcija koju je bolno naučila Demokratska stranka na ovim izborima

Na kraju lokalnih izbora u Beogradu, Boru, Aranđelovcu i Sevojnu poznat je i očekivan pobednik – apsolutni pobednik je lista na čijem čelu je Aleksandar Vučić. Ovi lokalni izbori su u medijima ponovo prikazani kao istorijski, pucalo se po protivnicima iz teške artiljerije, a svaka ideja o kulturi dijaloga se gotovo potpuno izgubila.

U nekoliko nedelja je na lokalnim izborima uništena demokratska tradicija od prvih višestranačkih izbora do danas. Vlast je koristila privatne medije, posebno TV stanice za sistematsku kampanju protiv opozicije sa osnovnom premisom da su SNS i Aleksandar Vučić, uprkos činjenici da imaju apsolutnu vlast, žrtve surove propagande opozicije, koju finansiraju tajkuni. Paradoksalno, pošto nisam aktivan na društvenim mrežama, a televiziju pratim kao TV Manijak, na osnovu broja emitovanih spotova opozicije, nisam baš stekao utisak da je SNS progonjena strana.

No, ovi izbori su osim neverovatne nekulture, koja je zarazna poput gripa, pa ni opozicija nije imuna na nju, imali nekoliko medijskih specifičnosti.

Vaskrsnut ili probuđen je REM koji se tokom kampanje oglasio u čak dva navrata. Prvi put je skinut spot Vučićeve liste u kojem se direktno prozivaju i pojavljuju Đilas i Šapić, dakle, protivkandidati. Vlast je tako dobila oreol žrtve upotrebivši najstariji urednički štos od kada postoji cenzura. Ukoliko želite da pošaljete jednu poruku, dodaćete i četiri psovke i uvrede, pa će nakon cenzure ostati ono što ste i zamislili jer deluje benigno.

Drugi put je Olivera Zekić tokom izborne tišine opomenula RTS da je u predizbornoj polemici tendenciozno "stišavao Gorana Vesića za dva decibela"! Mučeni Vesić je takođe ružno snimljen, pa će od sada Vučić tokom svakog gostovanja na RTS-u imati čoveka koji će nadgledati "reglere". Ovog puta sveznajući Predsednik je pokazao potrebu da zablista i u mojoj struci; eto, tim radio i TV decibelima bavim se ceo život. Znači od danas, svaki političar koji drži do sebe mora da ima administratore društvenih mreža, one što brišu digitalne tragove iz devedesetih i kontrolišu stanje reglera. Svakako, tu su i nastavnik govora, medijski savetnik i reditelj koji će vas savršeno kadrirati. To vam je *must have*, kao što svaka zvezda Pinka ili Granda ima svog šminkera, stilistu i frizera. Decibeli, bato!

Nije ni opozicija bila bez autogolova jer se desilo da je gospodin Đilas tokom izborne noći pravio selekciju među novinarima. Ma kako bili instrumentalizovani, ma kako bili instruirani, neprijatni ili bezobrazni, novinari moraju imati priliku da izveštavaju. Tu ne može biti arbitriranja.

Televizije su tako izbornu noć osmislile prema sopstvenim potrebama. RTS je, možda zastrašen opomenom REM-a, odlučio da bude jednoličan, monoton sa što više gostiju milih vlasti. Pun pogodak! Hepi nije ni konstatovao izbore, cepali su Parovi, ali je zato onima koji su želeli da obave svoju građansku dužnost i glasaju to bilo omogućeno. Starlete su rekle svoje!

Na O2, gde je nekada stanovao B92, išle su TV Čorba, Lude vožnje i Pevaj, brate; malko mi mučno i neobično, priznajem. Ta vrsta bola pojavljuje se kod ljudi kojima je amputiran deo tela, a oni ipak osećaju fantomski bol u ruci ili nozi koju više nemaju. Možda je najbolja terapija za te gledaoce bio program N1.

TV Prva je lepo iskoristila Izbornu noć da promoviše novi voditeljski par – Jovanu i Srđana. Mnogo gostiju, političara i analitičara, verovatno najbolje baždarena objektivnost u našim uslovima i jedna opuštena atmosfera. Političari sa mobilnim u rukama, a posebno se istakao Čeda koji je iz mobilnog izvukao statistiku i spojlovao rezultate. Tri puta je svoje rečenice počinjao rečcom tjah, dobio sam utisak više sfere shvatanja izbornog procesa.

Pink je studio sa Sarapom i Deom pretvorio u izborni štab SNS, što je, možda, otvorena neobjektivnost, ali što se mene tiče – cenim iskrenost pristrasnosti. Takođe, premijera info Nine Radulović u virtuelnom studiju gde bivši muž u koaliciji DS-a nije prešao cenzus. Ipak je hit noći Pinkova kladionica gde je džek pot bio milion dinara. Te pare, umotane u celofan cele noći su stajale na stolu pred Sarapom i njegovim gostima. Milionče je na kraju dobio izvesni Vladimir Danilović, koji je najtačnije pogodio konačne rezultate. Kladža na Pinku, bez poreza, isplata ful u kešu, pa reci, brate, Vučić iz keca u kec, a nije Đilas!

Na kraju, malko me uhvatila zebnja posle prvog obraćanja ministra Stefanovića tokom izborne noći u svojstvu Vučićevog omiljenog ministra i šefa izbornog štaba. Čovek je prvi put priznao korišćenje niza postupaka partijskih aktivista u prikupljanju, evidenciji, praćenju i osiguravanju takozvanih sigurnih glasova. Kada vam ministar policije kaže da je normalno da vas neko kome ste, možda da ga skinete s vrata ili iz straha rekli da ćete glasati za njihovu listu, posle zivka, dolazi na vrata ili prati do biračkog mesta. Oni vas, kako ministar reče, "mole" da izađete i date svoj siguran glas. Imate li pravo da se predomislite ili odbijete? Gde prestaje moljenje i počinje smaranje ili plašenje? Čemu tajnost glasanja ako se baš sve unapred zna i imamo li pravo da promenimo mišljenje, jer u politici ništa nije večito i sigurno, nije li to lekcija koju je bolno naučila Demokratska stranka na ovim izborima... ¶

POBEDA PROTIV I

Antisistemske, antievroske, populističke partije odnele su pobedu na parlamentarnim izborim. Time se obistinio najveći strah Brisela

Za "Vreme" iz Rima

Alpi nisu zaustavili populistički vetar koji duva zapadnom Evropom. Naprotiv.

Za vladajuću koaliciju, a posebno za Demokratsku partiju koju predvodi Mateo Renci, poraz nije mogao da bude gori. Prema zvaničnim podacima, partija je osvojila samo 18,7 odsto glasova, najmanje do sada. Sekretar partije Renci objavio je da će se povući kada bude sazvana nova vlada.

Veliki pobednik ovih izbora je Liga – nekadašnja Severna liga – koja je osvojila skoro 17,5 odsto glasova, a najveći pobednik je Pokret sa pet zvezdica, koji je dobio 32,6 odsto, mnogo više nego što je bilo koji posmatrač ili analitičar predvideo.

Pokret sa pet zvezdica (M5S) je politička partija koja je nastala pre nekoliko godina kao šala komičara Bepa Grila, koji je prerastao u političkog lidera i 2013. osvojio 25 odsto glasova. Sam Grilo se nije kandidovao za premijera, kandidat na tu funkciju je Luiđi di Majo (31) čije se političko iskustvo svodi na poslednjih pet godina u nacionalnom Parlamentu. M5S ima odlučan antisistemski stav i mnoge njihove ideje i obećanja predstavljaju čudan spoj populističkih tvrdnji i "osvete" običnih građana prema svemu onome što se smatra "političkom elitom".

JAČANJE DESNICE

Ligu predvodi Mateo Salvini. Pod njegovim vođstvom partija je od skromna četiri procenta pre pet godina stigla do jučerašnje pobede koristeći sva sredstva evropskog desničarskog populizma. Salvini je obećao da će "rešiti" problem imigranata u Italiji tako što će "vratiti" pola miliona ilegalnih migranata. Takođe je obećao da će izvesti Italiju iz evrozone, ili da u najmanju ruku organizuje referendum o tom pitanju. Jedna od osoba koja je čestitala Salviniju na njegovom uspehu na izborima je Marin le Pen. Salvini je Ligu kao lokalnu partiju, koja je želela da se Sever odvoji od Rima i juga Italije, transformisao u nacionalnu "suverenu" partiju po uzoru na UKIP u Velikoj Britaniji ili Slobodarsku partiju u Austriji, partije sa kojima Liga održava veoma dobre odnose.

Na ovim izborima postoji još jedan veliki gubitnik, a to je Silvio Berluskoni. Iako je u koaliciji sa Salvinijem, Berluskoni se nadao da će njegova partija Forca Italija imati bolju prolaznost nego Liga. To se nije dogodilo. Berluskonijeva partija osvojila je 14 procenata. Vodeću ulogu u koaliciji desnog centra tako je preuzela Liga, a treća partija unutar ove koalicije Frateli d'Italija (ukorenjena u tradicionalnom, postfašističkom desničarskom opredeljenju) osvojila je tek nešto više od

DESNO I ANTISISTEMSKI:
Mateo Salvini, Silvio Berluskoni i Luiđi di Majo
Fotografije: AP Photo

EVROPSKE UNIJE

četiri odsto glasova. Sve u svemu, "plava" desničarska koalicija ukupno je osvojila malo više od 35 procenata, što nije dovoljno da osigura većinu u Parlamentu.

Od 46 miliona glasača pozvanih da glasaju na izborima u nedelju 4. marta, odazvalo se 73 procenta, slično kao na parlamentarnim izborima 2013. godine.

SLOMLJENA LEVICA

Levica je slomljena u paramparčad. Demokratska partija osvojila je 18,7 odsto; jedna novoformirana partija nije prešla cenzus, a partija Slobodni i jednaki (LeU), koja se nadala da će osvojiti oko pet procenata, dobila je samo 3,4 i šačicu poslanika u novom sazivu Parlamenta.

Među "velikim imenima" koja nisu dobila poslanička mesta su Masimo d'Alema, bivši lider Demokratske partije. D'Alema je bio na čelu vlade 1999, kada je Italija odlučila da pruži podršku NATO bombardovanju Srbije. Ovog puta osvojio je najmanje glasova u Apuliji, njegovoj matičnoj regiji u jugoistočnoj Italiji, što je za D'Alemu lični poraz koji obeležava kraj njegove duge i kontroverzne političke karijere. Isto se dogodilo mnogim ministrima iz poslednjeg saziva vlade. Trenutni premijer Paolo Đentiloni je ipak pošteđen ovakve sudbine i dobio je svoje mesto u novom parlamentu.

Na drugoj strani političke slike su dve neofašističke partije: Kaza paund i Forca nova, koje su nakon veoma agresivne kampanje osvojile manje od 1 odsto zajedno i manje od 0,4 odsto zasebno.

I u Donjem domu i u Senatu novog parlamenta dominiraće desni centar i M5S. Do koje mere? To tek treba da se vidi. Alhemijske formule novog izbornog zakona, usvojenog svega nekoliko meseci pre izbora, još uvek ne daju jasnu sliku. Konačna raspodela poslaničkih mesta biće zvanično objavljena najverovatnije u utorak po podne.

Ipak, evidentno je da nema jasne većine u Parlamentu. Italijanski Ustav predviđa da predsednik države bira partijskog lidera koji ima najbolje šanse da formira vladu. On (nikada do sada to nije bila ona) zatim treba da predstavi spisak potencijalnih ministara i obezbedi većinu. Kako postoje dva očigledna pobednika, Di Majo i Salvini, predsednik Matarela mogao bi da dâ mandat nekom od njih da pokuša da formira vladu.

A možda nijednom od njih dvojice.

Salvini je na konferenciji posle izbora rekao da "oseća dužnost i pravo da vlada državom zajedno sa koalicijom desnog centra". Di Majo, lider M5S, rekao je da je "spreman na razgovor sa svim akterima". Matematika kaže da postoji samo nekoliko potencijalnih scenarija: 1) M5S bi mogao da odabere da formira vladu sa onim što je ostalo od Demokratske partije, ukoliko se pojavi novi lider pomenute stranke koji bi imao podršku LeU; 2) M5S bi mogao da uđe u koaliciju sa Ligom i na taj način formira neopopulistički savez, što je scenario kojeg se evropski saveznici i Brisel najviše pribojavaju; 3) kratkoročna vlada "za jednokratnu upotrebu", koja bi vodila zemlju dok Parlament ne usvoji novi izborni zakon i onda ponovo pozove na glasanje za nekoliko meseci.

Nijedan od ovih scenarija nije lako predvideti ni izneti. Novi parlament će početi sa radom 23. marta, a u međuvremenu, predsednik Serđo Matarela će odlučiti kome će biti dodeljen ne baš lak zadatak da vodi Italiju tokom narednih pet godina. Ili onoliko koliko uspe da se održi. ¶

ENZO MANGINI

Drugarica kancelarka

O političkoj sudbini demohrišćanske kancelarke Angele Merkel na kraju je odlučivalo članstvo Socijaldemokratske partije. Drugovi i drugarice su dvotrećinskom većinom podržali ulazak svoje partije u još jednu veliku koaliciju

Za "Vreme" iz Bona

Posle parlamentarnih izbora 24. septembra prošle godine dva su puta vodila iz kabineta kancelarke Angele Merkel. Jedan, kojim je po svaku cenu htela da krene – ka istorijskim udžbenicima i četvrtom mandatu, kojim bi po dužini vladavine dostigla svog političkog oca Helmuta Kola. I drugi, ka prevremenoj političkoj penziji, pečenju božićnih kolačića i šetnjama šumama koje toliko voli. Pokazalo se da velikim političarima stvari polaze za rukom sve dok imaju gvozdenu volju i nešto taktičke umešnosti, a da je "večita kancelarka" prvakinja tih disciplina, čak i u situaciji u kojoj je o njenoj sudbini na kraju odlučivalo članstvo Socijaldemokratske partije (SPD).

Gotovo polugodišnja dilema i neizvesnost nakon parlamentarnih izbora razrešena je konačno prošle nedelje nešto posle devet sati. Pred novinare je u Kući Vilija Branta, sedištu socijaldemokrata, izašao blagajnik stranke Ditmar Nitan da saopšti ishod partijskog referenduma o koaliciji sa Hrišćansko-demokratskom unijom Angele Merkel i bavarskom Hrišćansko-socijalnom unijom. Pre toga je poneki nestrpljivi stranački prvak izbrbljao medijima ishod, ali su tek tačni podaci koje je pročitao Nitan pokazali koliko je podrška Velikoj koaliciji ubedljiva.

Od 463.722 člana SPD-a – i dalje najmasovnije nemačke stranke – tehnički pravilne glasove pismom je dostavilo njih 363.494, što odgovara izlaznosti od 78,39 odsto. Od toga je za još jedan ulazak u zagrljaj kancelarke bilo 66,02 odsto članova.

To je dvotrećinska podrška, a nju nisu očekivali ni najveći optimisti u vrhu SPD-a, koji se zalagao za ulazak u vladu, jer su delegati stranke u januaru na kongresu u Bonu sa svega 56 odsto uopšte podržali početak koalicionih pregovora. S obzirom na slobodni pad koji nekadašnji crveni džin beleži u nedavnim anketama, izgleda da se članstvo uplašilo da bi odlazak u opoziciju još više srozao partiju. Već je i 20,5 odsto glasova na septembarskim izborima bio najgori rezultat u posleratnoj istoriji, a u međuvremenu SPD uživa podršku tek 15 do 18 odsto građana. Jedna anketa ih je čak videla iza desničarske Alternative za Nemačku (AfD).

Predsednik Savezne Republike Nemačke Frank-Valter Štajnmajer tako je Angelu Merkel predložio za kancelarku nove Vlade. O tome će se Bundestag izjasniti u sredu 14. marta i tog će dana otpočeti mandat četvrtog kabineta Angele Merkel, njene ukupno treće Velike koalicije, a druge uzastopno.

EVAKUACIJA U VLAST

"Kritike na račun Velike koalicije ostaju", rekao je šef socijaldemokratskog podmlatka, nesvršeni student Kevin Kinert. Prema toj logici, koalicije sa demohrišćanima izobličuju SPD do neprepoznatljivosti i stranka više nije u stanju da, osim par kozmetičkih intervencija, ponudi autentičnu levu politiku. Ugledni "Zidojče cajtung" je naslovio jednu analizu "Drugarica kancelarka", aludirajući na to da socijaldemokrate – koje se još uvek oslovljavaju sa "ti" i "drugarice i drugovi" – ponovo omogućavaju većinu za Merkelovu.

"SPD se evakuisao u vlast", piše "Frankfurter rundšau". "Članove stranke je na ovakvu odluku naterao, može se pretpostaviti, puki strah od propadanja u beznačajnost. (...) Ali, problemi nisu rešeni. U delovima istočne Nemačke je AfD pretekao SPD, u delovima zapadne Nemačke poput Bavarske i Baden-Virtemberga SPD je daleko od toga da bude narodna partija. Posle iskustava poslednje dve Velike koalicije pod vođstvom Angele Merkel teško se može očekivati da se SPD na vlasti toliko osveži, da za tri i po godine može da računa da će imati kancelara ili kancelarku. Sunovrat partije nije sprečen, samo je odložen."

Cinici bi rekli da je establišmentu SPD-a to baš potaman, samo dok je u vlasti. Velika prošlogodišnja nada socijaldemokrata Martin Šulc već je prežaljen, nateran je na ostavku nakon što je tražio da bude šef diplomatije. Nova nada, jednako kao i Šulc, starosedelac je u partijskom rukovodstvu – doskorašnja ministarka rada Andrea Nales. Ona bi na čelo stranke trebalo da dođe u aprilu, do tada je vršilac dužnosti Olaf Šolc, dugogodišnji gradonačelnik grada-pokrajine Hamburga. Taj pripadnik najkonzervativnijeg kružoka SPD-a verovatno je sledeći ministar finansija.

Batrganje SPD-a da očuva status takozvane "narodne stranke" – a to u nemačkom vokabularu označava partiju centra koja pokriva dobar deo biračkog spektra i nijedan deo birača ne zapostavlja – možda je uzaludno. Mnogi posmatrači ukazuju na to da od četiri "male" partije nijedna nema problema sa cenzusom: među njima najjača je AfD, Levica i Liberali se već duže vreme kotiraju između 8 i 12 odsto. Prethodnih šest meseci propalih pregovora, intriga i prepucavanja poslovično disciplinovani Nemac nazvao bi "haosom" – ali taj haos je nova normalnost na političkoj sceni.

NASLEDNICA

U jednom trenutku je delovalo da bi talasanje moglo da ugrozi čak i poziciju nedodirljive kancelarke. Njeni kritičari iz stranke odreda dolaze zdesna, a najglasniji je bio Jens Špan (39), deklarisani homoseksualac i protivnik izbegličke politike prethodne vlade. Špana su smirili nameštenjem u novom kabinetu Angele Merkel gde će voditi resor zdravstva.

Šest ministarstava koje joj sleduju

Foto: AP Photo

kancelarka je iskoristila da namiri nezadovoljnike u sopstvenim redovima, ali i da pokaže da ljudi od poverenja i dalje mogu da računaju na nju. Na svojoj poziciji ostaje ministarka odbrane Ursula fon der Lajen, dosadašnji ministar Kancelarskog ureda Peter Altmajer vodiće resor privrede, a na njegovo mesto dolazi Helge Braun, dok će se poljoprivredom baviti Julija Klekner, a obrazovanje voditi široj javnosti nepoznata Anja Karliček.

Posebnu pažnju zaslužuje druga personalna odluka kancelarke. Premijerka malene Sarske oblasti Anegret Kramp-Karenbauer postala je generalna sekretarka CDU-a. To ne bi bilo previše važno i spektakularno da se u tome jasno ne naslućuje da je u pitanju žena u kojoj Merkelova vidi svoju naslednicu. Jer, premijeri pokrajina obično ne napuštaju funkciju da bi otišli u partijsku centralu. Smatra se da je Merkelova tako prvi put ukazala na to koga će podržati u sledećoj kancelarskoj trci. Anegret Kramp-Karenbauer (55) je konzervativnija od nje, veoma iskusna, ali mlađa taman koliko treba.

Angelu Merkel bije glas da je stranku odvukla ulevo, da je od nje načinila glasačku mašinu koja mora da aminuje svaki njen manevar, da je više htela da ostane na vlasti, nego da uradi nešto veliko. Nedostaje joj, piše se često, *ein großer Wurf* – neko remek delo po kojem bi ostala zapamćena. Vili Brant je klekao u Varšavskom getu i gurao novu istočnu politiku, Helmut Kol je kancelar-ujedinitelj, Gerhardu Šrederu konzervativci i liberali u remek delo broje Agendu 2010, reformu tržišta rada i socijalnog sistema koju levičari vide kao uslugu krupnom kapitalu.

POTRAGA ZA REMEK-DELOM

Jedan dobro obavešteni novinar konzervativnog "Velta" je u knjizi o izbegličkoj krizi otkrio da je u avgustu 2015, dok su hiljade nevoljnika nadirale Balkanom, bila spremna odluka o zatvaranju granica. Navodno, niko u Vladi nije smeo da preuzme odgovornost jer se očekivalo da Ustavni sud obori takvu odluku. Tada je Angela Merkel izgovorila: "Možemo mi to" i taj će je citat doveka pratiti. Nemci su se neko vreme divili sopstvenoj humanosti, u čijoj je senci rasla Alternativa za Nemačku, stranka koja okuplja i islamofobe i antisemite i loše prikrivene naciste, ali pre svega ume da iskoristi narodno nezadovoljstvo.

"Nekada velike stranke danas jednostavno ne pronalaze koncept da odgovore na strahove mnogih Nemaca koji su nesigurni i preopterećeni, jer primećuju kako polako nestaju njihovi ustaljeni životni uslovi", piše u jednom komentaru Ines Pol, glavna urednica "Dojče velea". "Velike stranke takođe nemaju odgovor ni na pitanje kako pod jednu kapu staviti globalizaciju, integracije i identitet. I na spoljnopolitičkom planu nejasno je koju bi ulogu Nemačka u ovom Donald-Tramp-Si-Đingping-svetu trebalo da igra. I, na kraju krajeva, šta to uopšte znači kada se kaže da bi Nemačka trebalo da preuzme veću odgovornost u spoljnoj i odbrambenoj politici Evropske unije?"

Merkelovu neće mimoići ni velike priče o reformi Evropske unije, sada više nego ikad razapete između stare nemačke vizije o "Sjedinjenim Evropskim Državama" i realnosti koja govori o raslojavanju EU. Sa Bregzitom za vratom i ambicioznim Emanuelom Makronom koji neće biti savitljiv partner kao Sarkozi ili Oland, posle parlamentarnih izbora u Italiji na kojima su dominirale evroskeptične partije, mnogi u reformi kojom bi se održivo ojačala EU vide poslednju priliku da Merkelova ostvari svoje remek-delo. Onda bi mogla mirno da peče božićne kolačiće i šeta se do mile volje. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Stop dizelašima

Uskoro bi mogao da svane dan sa gustom rosuljom, maglovit i vlažan, kada će od Rajne do Odre dvanaest miliona nemačkih dizelaša ostati zaključano u garaži

Naziv mu potiče iz Nemačke. Ime duguje izumitelju ovog tipa motora sa unutrašnjim sagorevanjem, nemačkom pronalazaču Rudolfu Dizelu (1858–1913), a toliku rasprostranjenost veličini nemačke auto-industrije. Ako i nije simbol, dizel je bez sumnje jedna od paradigmi nemačke moći – njene industrijske snage, robusnosti i efikasnosti.

Nemačka država je, međutim, sada prestala da ga štiti. Nakon što je prošle nedelje Savezni administrativni sud u Lajpcigu, kao najviša sudska instanca u Nemačkoj, doneo istorijsku odluku da gradovi u Nemačkoj mogu samoinicijativno da izbace dizelaše iz svog jezgra, dizel je kao jedna od najranjivijih meta ekoloških aktivista izgubio svoje najveće (i najmoćnije) uporište. Ako ste vozač, vlasnik vozila ili ste njima prosto okruženi, mala je verovatnoća da vas je, zbog potencijalnih posledica i mogućeg pada cene dizel-vozila, prethodnih dana mimoišao razgovor o dizelu i posledicama odluke suda u Nemačkoj.

No, sudska odluka iz Lajcpiga zapravo ništa ne zabranjuje, pa čak ni ne prejudicira zabranu – ona samo demonstrira pravo lokalnih samouprava širom Nemačke da mogu po nahođenju da uvode zabrane za starije dizel-motore pojedinim danima i to u pojedinim gradskim područjima koja su posebno pogođena zagađenjem azotnim oksidima.

Sudski proces su pokrenule grupe boraca za zaštitu životne sredine kao što su organizacije DUH i advokatska kancelarija *ClientEarth*, dok su se inicijativi suprotstavljale nemačke pokrajine i, naravno, proizvođači automobila. Ekološki aktivisti su slučaj izgradili na činjenici da u čak 70 nemačkih gradova nivo zagađenja

Foto: Reuters

azotnim oksidima (poteklim iz dizel-motora) prelazi granične vrednosti koje je propisala Evropska unija.

Nakon što je najvažniji nemački sud doneo odluku u njihovu korist, ekološki aktivisti ubeležili su značajnu simboličnu pobedu, a nakon par godina kotrljanja napred-nazad dizel priča je sada dobila obrt koji je do sada najveći nagoveštaj renesanse električnog automobila. Računica, koja se u svetskim medijima pojavila samo nekoliko sati nakon presude, pokazuje da bi uskoro mogao svanuti dan, jedan dan sa gustom rosuljom, ili prosto dan maglovit i vlažan, kada će od Rajne do Odre čitavih dvanaest miliona nemačkih dizelaša ostati zaključano u garaži.

NESTALI PUTNIK

Tehnologija dizel-motora razvijena je krajem XIX veka, gotovo čitav vek pre nego što će doživeti svoju ekonomsku eksploziju. Ona nastaje u poznoj fazi industrijske revolucije koja se u Nemačkoj, kao i ostatku zapadne Evrope, već pola veka razvijala zahvaljujući bespoštednom sagorevanju uglja u parnim mašinama. I upravo magnati tog doba, uviđajući sve manjkavosti sveta zavisnog isključivo od rada čudovišnih ugljenokopa i peći koje je preteško bilo hraniti gorivom, podstiču potragu za novom vrstom mašina.

Težnja epohe je novi, efikasni hemijski pogon, toplotna mašina koja radi bez otvorenog plamena. U potrazi za njom nemačke laboratorije i preduzeća, jedna za drugim, osamdesetih godina XIX veka izlaze na tržište sa novim, sve efikasnijim i sve moćnijim tehničkim rešenjima. Većina ovih proizvoda nastaje kroz termodinamičke opite sa gasovima i izume koji pokušavaju da unaprede tada svemoćnu i naizgled nezamenljivu parnu mašinu.

Dizel-motor je vrhunac ove potrage – moćni pogonski element koji ne samo da počiva na unutrašnjem sagorevanju, nezavisan je od uglja i radi dvotaktno, pa i četvorotaktno, već ima i najviši koeficijent korisnog dejstva u svetu motora. I uz to, za razliku od manje efikasnog benzinskog motora, predstavlja ostvarenje termodinamičkog sna – funkcioniše u ciklusu bez i jedne jedine varnice, tako što izaziva paljenje pritiskom klipova.

Izumitelj dizel-motora Rudolf Dizel samo je jedan od nemačkih inovatora tog doba. Poreklom Bavarac, rođen je u Parizu, ali je u eri prusko-francuskog rata njegova porodica napustila Francusku. Zahvaljujući obrazovanju inženjera, Dizel je unapredio porodičnu industriju izumom, kako se smatralo, najsavršenijeg motora.

Njegova relativno rana smrt je bila jedna od najvećih krimi afera epohe i zanimljiva priča za sebe. Dizel je nastradao kada se 1913. godine zaputio u London na sastanak sa predstavnicima preduzeća koje se bavilo motorima. Ukrcao se 29. septembra na parobrod Drezden, večerao i otišao u svoju kabinu u 10 sati uveče, zamolivši poslugu da ga probudi u 6.15 ujutru. Međutim, nakon toga nikada više nije viđen – njegova kabina je bila prazna, a njegovo telo nije pronađeno.

Slučaj o kome je dugo pisala evropska štampa nikad nije rešen. U njemu su se pojavili i norveški ribolovci koji su navodno videli leš kako pluta Severnim morem u fazi raspadanja, potom navodna britanska zavera i plan da se dizel-motori uvedu u podmornice, dnevničke beleške, kao i torba sa tadašnjih 200.000 nemačkih maraka koju je Dizel ostavio svojoj ženi sa zahtevom da je otvori tek pet dana nakon njegovog odlaska.

MONSTRUM MAŠINA

Dizel-motor na scenu izlazi još 1886. godine nakon što je Dizel objavio rad o "teoriji i konstrukciji toplotnog motora koji će zameniti parnu mašinu i motore sa unutrašnjim sagorevanjem poznate danas" (*Theorie und Konstruktion eines rationellen Wärmemotors zum Ersatz der Dampfmaschine und der heute bekannten Verbrennungsmotoren*). Jedan od prvih prototipa koji spolja zapravo liči na parnu mašinu, po Dizelovom rešenju napravilo je preduzeće MAN AG.

Motor će brzo naći primenu u raznim oblastima, pre svega u industriji, budući da ima najveću efikasnost, barem među onim toplotnim mašinama koje su ušle u upotrebu. U svet automobila, međutim, ulazi vrlo kasno, pošto, možda ćete se iznenaditi – na prelazu iz XIX u XX vek električna vozila imaju primat na tržištu. No, električni automobili brzo gube bitku sa benzinskim motorima, a dizel počinje da se koristi za sve one pogone gde su potrebni velika efikasnost, snaga i mali broj obrtaja – na brodovima, železnici, u fabrikama.

Neki od pravih monstruma među mašinama su upravo dizel-motori. Najveći dizel-motor ikad napravljen je finski turbo-motor sa 14 cilindara, pod imenom *Wärtsilä-Sulzer RTA96-C*, koji je visok 13,5, dugačak 27 metara i težak 2300 tona. Koristi se od 2006. godine kao pogon prekookeanskog broda *Emma Maersk* i razvija impresivnu snagu od 80.080 kilovata – to »

BUDUĆNOST: Električni golf Foksvagena
Foto: Ap Photo

je 107.000 konjskih snaga i uporedivo je sa snagom čak hiljadu motora iz 1,6 multidžet serije našeg "domaćeg" fijata 500L koji rade istovremeno.

U avijaciji i na drumovima tokom XX veka nije bilo mnogo mesta za dizel – tim svetom dominira benzinski motor, koji neprikosnoveno dostiže najveći broj obrtaja u minuti. No, sa naftnom krizom sedamdesetih godina počinje uspon dizel-motora u auto-industriji. Kao efikasniji, pa stoga i manji potrošač goriva, dizel se čini kao praktično rešenje i uskoro njegov udeo na tržištu počinje da raste. Prema više puta citiranim podacima Britanskog društva za trgovinu i proizvodnju motora, u Evropskoj uniji danas tačno 50 odsto prodatih vozila ima dizel-motor.

DIZEL-GEJT

Slom dizela počinje jednom varnicom. Američka, a potom i evropska štampa početkom septembra 2015. pišu o aferi u koju je upleteno predstavništvo kompanije Folksvagen VW u Sjedinjenim Američkim Državama. Inspektori Američke agencije za životnu sredinu EPA su tada ustanovili da se neka VW vozila na standardnim testovima gde se meri CO_2 emisija ne ponašaju na isti način kao na putu, što baca sumnju na poslovanje jedne od vodećih nemačkih kompanija u Americi.

Čvor se lagano raspliće i otkriva se verovatno najveća prevara u istoriji automobilske industrije – Folksvagenova vozila, oličenje snage i pouzdanosti, sistematski varaju na svim ekološkim testovima, i to čine već godinama – u automobile se ugrađuju softveri koji prepoznaju test uslove i podešavaju da motor tokom testiranja radi na "ekološki" način, a da potom, sa sticanjem sertifikata, na drumu vraća sve one performanse koje kupci žele, a da ostaje štetan po okolinu. Otkriva se da se na ovakav bezočan način ponaša čak 480.000 automobila u Americi, a potom i 800.000 vozila u Evropi, a kompanija Folskvagen gubi milijarde i trpi dramatične posledice.

S vremenom postaje jasno da VW nije jedini sa sličnim otiskom na testovima i da je uopšte pitanje standardizacije motora svuda sumnjivo. Poznavaoci ove afere ukazuju upravo na to da njen smisao nije u samoj prevari, niti u provizijama koje su pojedinci u vrhu kompanije zaradili – u VW skandalu ne postoji izdvojeni pojedinac ili grupa koji su sa predumišljajem varali EPA inspektore, nego je reč o sistemu koji je godinama razvijan, unapređivan i programiran iz generacije u generaciju motora.

Pod utiskom Dizel-gejta, kako je afera nazvana, gubi se poverenje u bilo kakve ekološke standarde motora sa unutrašnjim sagorevanjem. Zato gradovi koji imaju problema sa zagađenjem vazduha, poput Pariza, Madrida, Meksika i Kopenhagena, imaju podršku javnosti da donesu odluku o zabrani dizel-motora do 2025. na svojim ulicama.

ODLUKA TRŽIŠTA

Vlada Francuske čini prelomni iskorak i u julu 2017. donosi odluku da 2040. godine zabrani prodaju ne samo novih dizel, nego i novih benzinskih motora. To nije nelogično jer trenutno u Francuskoj hibridna vozila čine 3,5, a električna 1,2 odsto tržišta, dok čak 70 odsto vozila ima dizel-motor. Sledeći francuski primer, vlada Velike Britanije donosi identičnu odluku i čini se da će 2040. biti godina kada će se u Evropi prodati poslednje vozilo sa SUV motorom.

Poslednju reč, naravno, ima Nemačka. Prema podacima auto-moto društava, u samoj Nemačkoj na putevima danas ima oko 15 miliona vozila sa dizel-motorom, dok samo 2,7 miliona zadovoljava novi Euro-6 standard. Ako lokalne samouprave, u želji da zaštite vazduh, postupe po preporuci nemačkog suda, u ekstremnom scenariju vlasnici svih dizel-motora sa nižim standardom, njih 12 miliona, mogli bi biti barem privremeno isključeni iz saobraćaja.

Ovakav scenario, sa previše "ako", malo je verovatan, ali neće gradovi, pa ni sudovi, nego efekti ovakve jedne odluke na tržište automobila odrediti dalju sudbinu dizel motora. Na isti onaj način na koji je pre četiri decenije, u eri naftne krize, dizel ušao na tržište kao ekonomski povoljnije rešenje u odnosu na benzin. Udeo dizela na tržištu, zbog dizel skandala kompanije Folksvagen, već je u silnom padu i u Nemačkoj je od 2015. godine opao sa 48 na 39 odsto automobilskog tržišta.

Za očekivati je da će auto-kompanije načiniti procenu o strategiji, kako bi zadržale primat na nekom novom tržištu. Preciznije projekcije Nemci će bez sumnje uskoro napraviti, ali iz onoga što sada znamo može se zaključiti da će cena polovnih dizel-automobila biti u još većem padu, a kako će biti nedovoljno poželjni u Nemačkoj, kao što već nisu u Francuskoj i Britaniji, može se očekivati i da će porasti priliv dizela po niskoj ceni na tržišta kao što je naše.

Ako ste se već spremili da trgujete, nemojte se nadati previše, odnosno ne očekujte trajnu dobit – u ovom scenariju, kao svaka roba kojoj opada vrednost, i dizel će na kraju morati da zauvek izgubi bitku. Ako na kraju dođe dotle da Nemci prognaju dizel, a njima je do toga zaista stalo, Evropska unija neće dugo čekati da ga sasvim protera sa Kontinenta i pre 2040, pa kako to već biva, i iz Srbije. Sa druge strane, pad dizela bi, kao što se već nagoveštava, sada mogao biti i sveopšti kraj motora koje pokreću fosilna goriva. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

"Pilule protiv zaborava",

280 strana, format B5, latinica,

30 fotografija

Pisao sam ove nekrologe, u novinarskoj brzini, a opet s neizbežnom ambicijom da nekako potraju, da prežive i nadžive povod, kontra samoj naravi novina. A zašto? Možda iz taštine, ali nadam se ipak zato što se o onima koji napuštaju naš jedini zajednički svet, a u njemu su nešto (meni, nama) značili, mora da sudi i strože i blaže nego dnevnim i tekućim povodima, ali svakako temeljitije.

Iz predgovora autora

VREME

VREME

OBRATI PAŽNJU!

DRAGAN TODOROVIĆ

"U tri lepe"

216 strana, format A5, mek povez, ćirilica

Autobusi su i dalje pristizali, iz Šapca, još njih sa Uba, pristigli narod se raspoređivao, bilo i onih koji stigli sopstvenim prevozom, jedan auto se parkira naspram bine, ono energično žensko povika, Sklanjaj, to je samo za "Pink". Autobusi su još dolazili, u sklanjanje autobusa se uključi i Šef protokola Vlade, skloniše sve autobuse iz vidokruga. [...]

Preko mikrofona dadoše komandu, Svako po dva metra nazad, na levu i desnu stranu se raširite, oslobodite traku koja treba da se preseče, nemojte se nabijati... Samo što prošlo osam sati, sve beše postavljeno, začu se žamor, od usta do usta prođe uputstvo, Svi smo mi meštani, nekolicina otvori fascikle i upisa dnevnu zapovest, Svi smo mi meštani.

SUSRET LOVCA I

Gotovo da ne postoji nijedan primer populacije koja danas obitava na teritoriji koju je nastanjivala u dubokoj prošlosti, jedan je od rezultata svetskog istraživanja o drevnoj DNK ljudi ovog dela Evrope

Prošle nedelje, u svetskom naučnom časopisu "Nature" iz Londona publikovana je studija *The Genomic History of Southeastern Europe* o rezultatima istraživanja drevne DNK (dDNK) jugoistočne Evrope. Do sada, gotovo da nije bilo studije koja se ticala tog regiona. U istraživanju je učestvovalo 117 arheologa, antropologa i genetičara iz 82 institucije iz celog sveta. Učešće srpskih stručnjaka u ovom projektu omogućilo je dobijanje prvih podataka o genetskom sastavu praistorijskih stanovnika sa teritorije Srbije na prelazu sa lovačko-sakupljačkog na zemljoradnički način života, pre više od 8.000 godina.

MALI RATOVI LABORATORIJA

Zašto tek sada dobijamo ove podatke iako su analize dDNK bile moguće još pre nekoliko decenija? Osnovni razlog je što je do usavršavanja metode i pouzdanog izolovanja dDNK došlo tek tokom poslednje decenije sa revolucionarnim napretkom ostvarenim tokom poslednjih nekoliko godina (vidi okvir). S druge strane, postojala je i dilema kojoj laboratoriji i kojim stručnjacima poveriti ovaj posao i tako "žrtvo-

ZEMLJORADNIKA

NAŠI TRAGOVI: Iskopavanja skeleta na lokalitetu Vlašac

vati" delove dragocenih skeletnih ostataka koji bi bili korišćeni u analizama u nadi da ćemo dobiti maksimalno pouzdan rezultat. U svetu paleogenetike vode se mali ratovi između različitih laboratorija i timova istraživača koji užurbano pokušavaju da dođu do što većeg broja uzoraka sa arheološkog osteološkog materijala kako bi dobili što ekskluzivnije podatke o prošlosti starih populacija i njihovom odnosu sa današnjim populacijama. Ovo je polje koje privlači pažnju šire javnosti i uvećava naučni prestiž, naročito publikovanjem u najznačajnijim svetskim publikacijama. Monopolisanje dostupnošću uzoraka, svrstavanje u jedan ili drugi istraživački tabor, i nepoverljivost među istraživačima svakodnevne su pojave u ovom polju uprkos proklamovanim principima naučne otvorenosti. Sve ovo se naravno preliva i na polje arheologije i fizičke antropologije s obzirom na to da paleogenetska istraživanja ne bi ni bila moguća bez učešća i ekspertize ovih stručnjaka.

DILEMA

Tokom 2015. godine, intenzivno sam razmišljao kojoj istraživačkoj grupi da poverim analize osteološkog materijala sa skeletnih ostataka 16 individua koje sam sa svojim timom iskopao između 2006. i 2009. godine na nalazištu Vlasac, tri kilometra nizvodno od Lepenskog Vira, koje je deo lepenskovirske kulture datovane u periode mezolita i neolita. Ova kultura dokumentuje prelaz između lovačko-sakupljačko-ribarskog načina života i pojave prve keramike i zemljoradnje u neolitu tokom poslednjih vekova 7. milenijuma stare ere. Vlasac su arheološki istraživali Dragoslav Srejović i Zagorka Letica 1970/71. godine tokom zaštitnih radova na Đerdapu, pre puštanja u rad brane i podizanja nivoa akumulacionog jezera na ovom toku Dunava. U proleće 2006. godine, nizak nivo Dunava omogućio nam je povratak na Vlasac sa izvanrednom mogućnošću da više od 35 godina nakon prvih istraživanja dobijemo nove i pouzdanije podatke primenom modernih arheoloških metodologija (vidi "Vreme" br. 826).

U januaru 2016. godine, dobio sam poziv od Rona Pinhasija, tada profesora na Univerzitetskom koledžu Dablin u Irskoj a danas na Bečkom univerzitetu, sa kojim me veže poznanstvo tokom doktorskih studija na Univerzitetu u Kembridžu u Velikoj Britaniji. Pinhasi je u to vreme već uradio niz dDNK analiza na skeletnim ostacima sa teritorije jugoistočne Evrope, i 2014. godine je objavio studiju u kojoj je pokazao da analizom petroznih kostiju (deo temporalne lobanjske kosti) dobijamo veoma značajno uvećano prisustvo endogene dDNK – od 50 do 100 puta više nego ono što se do tada dobijalo analizom drugih delova skeleta, poput zuba, za koje se smatralo da pružaju najbolji materijal za ove analize. Pinhasi mi je ponudio saradnju i tražio pomoć za dobijanje uzoraka sa teritorije Srbije, naročito sa teritorije Đerdapa, gde postoji više od 500 iskopanih individua koje se mogu datovati u periode mezolita i neolita, što je najveći uzorak sa bilo koje teritorije u jugoistočnoj Evropi, i jedan od najvećih uzoraka za ove periode uopšte. Objasnio mi je da on intenzivno sarađuje sa Dejvidom Rajhom iz Harvardske škole medicine, a koji je tokom poslednje decenije predvodio neke od najznačajnijih studija dDNK sa spektakularnim rezultatima i ogromnim brojem individua. Činjenica da su oni izuzetni istraživači i da su spremni da ulože resurse i trud kako bi dobili što veći uzorak analiziranih individua sa Đerdapa i drugih lokaliteta u Srbiji, doprinela je mojoj odluci da uđem u ovu saradnju. U isto vreme, nešto kasnije, javio mi se i suparnički tim Eskea Vilersleva (Eske Willerslev), danskog paleogenetičara čija je laboratorija u Kopenhagenu takođe napravila značajne rezultate na ovom polju tokom poslednje decenije, ali za taj poziv je već bilo kasno.

Odmah sam u Beogradu kontaktirao sa svojim kolegama arheolozima kako bi i sa drugih nalazišta dobili što veći broj uzoraka za analize dDNK. Za dobijanje uzoraka sa određenih skeleta bilo je već kasno jer su neke od kolega bile u dogovorima sa drugim istraživačima i drugim laboratorijama. (Činjenica da smo od 2016. godine do sada sa timovima Pinhasija i Rajha već obavili uzorkovanje, dobili i publikovali rezultate u najprestižnijem časopisu dok drugi timovi to još uvek nisu postigli, verovatno govori o tome da je moj izbor partnera u ovom istraživanju bio pravilan.) Mom pozivu odazvale su se kolege Dragana Antonović iz Arheološkog instituta u Beogradu koja je omogućila uzorkovanje materijala sa Padine i Hajdučke Vodenice, takođe mezolitsko-neolitskih nalazišta u Đerdapu, i Andrej Starović iz Narodnog muzeja u Beogradu koji je omogućio uzorkovanje skeletnih ostataka sa »

Iako od sredine 1980-ih paleogenetičari pokušavaju da usavrše metode za dobijanje dDNK iz kostiju pronađenih na arheološkim nalazištima i na taj način rekonstruišu genetsku prošlost i dinamiku kretanja i mešanja genetski različitih populacija, tek u poslednjoj deceniji došlo je do osetnog napretka u ovoj oblasti. U ranim danima paleogenetskih studija, razlozi za poteškoće u dobijanju pouzdanih podataka bili su pre svega vezani za fragmentovanje ostataka drevne DNK u kostima nakon smrti individue i degradiranja tokom stotina i hiljada godina provedenih u zemlji. Takođe, u fragmentovanoj dDNK bilo je teško izolovati nekontaminiranu endogenu dDNK. Iako u teoriji svaka kost može da pruži sačuvane delove dDNK, dugo se verovalo da su pre svega zubi ili kratke kosti, poput falangi, zbog svoje kompaktnosti, najbolji materijal u kojem se može sačuvati genetski kod ljudi iz prošlosti. Tek, 2014. godine objavljeno je otkriće da se iz petrozne kosti, koja je deo temporalne lobanjske kosti, može ekstrakovati preko 50 do 80 posto endogene dDNK, što je ogromna razlika u odnosu na druge delove skeleta. Ovo je doprinelo razvoju nove generacije paleogenetskih istraživanja i analize čitavog genoma (celokupan genetički materijal koji sadrži gene i nekodirajuće sekvence koji su prisutni u svakoj ćeliji organizma). Ovu revoluciju u paleogenomskim istraživanjima omogućila je primena automatizovanog sistema genotipovanja. Usavršene metode dubinskog sekvenciranja dDNK danas pružaju obilje podataka ne samo o kretanjima i mešanjima ranijih populacija već i o fenotipskim odlikama pojedinaca, poput prisustva pojedinih alela (varijantni oblik gena) za laktoznu tolerantnost ili boju kože i očiju, ali i mutacija i prisustva genetski naslednih bolesti.

TRAGANJE ZA dDNK:
Uzorkovanje petrozne kosti sa arheološkog materijala sa Đerdapa

lokaliteta Saraorci, Starčevo i Ajmana.

Nakon uzorkovanja skeleta, za pojedine individue dobili smo izuzetno visok postotak sačuvane dDNK što omogućuje detaljne analize, uključujući uvid u određene fenotipske odlike, poput pigmentacije za kožu i oči, postojanje genetskog koda za varenje mleka i slično. Već u maju 2017. godine, naši rezultati sa oko skoro 40 analiziranih individua iz Srbije bili su uključeni u rukopis rada koji je prezentovao sasvim nove rezultate za 225 individua pre svega sa teritorije jugoistočne Evrope, ali i iz okolnih evropskih regija. Ovi rezultati potom su upoređeni sa već postojećom bazom podataka sa podacima o celom genomu nekoliko stotina drugih drevnih individua, ali i sa postojećim genetskim podacima za savremene populacije. Samo na ovaj način, poredeći ogromnu količinu podataka dobijamo uvid u kompleksnost slike populacionih kretanja i mešanja u prošlosti.

ZAKLJUČCI

Šta smo novo naučili na osnovu ove studije? Po prvi put nedvosmisleno je pokazano da su rane populacije neolitskih zemljoradnika pre oko 8500 godina počele da migriraju pre svega iz oblasti severozapadne Anadolije i verovatno preko Bosfora, a potom kopnenim putem preko Balkana i/ili uz obalu Crnog mora i potom uz dunavski tok. Ove nove populacije sa zemljoradničkim načinom života, koji je između ostalog uključivao uzgoj domaćih životinja i korišćenje grnčarije, ubrzano su se proširile po čitavoj jugoistočnoj Evropi. U mnogim oblastima ove populacije nisu su se mešale sa lokalnim lovcima-sakupljačima. Međutim, u Đerdapu, gde imamo značajno prisustvo lovačko-sakupljačko-ribarskih naselja uz obale Dunava, kao i na nekim drugim nalazištima uz dunavski tok u Bugarskoj, došlo je do značajnog mešanja dve genetski različite populacije. Lepenski Vir jedno je od najznačajnijih mesta gde je došlo i do kulturne hibridizacije ova dva različita sveta, što je po svemu sudeći značajno doprinelo izuzetnosti ovog mesta, koje je čuvalo autohtonu tradiciju nasleđenu iz perioda mezolita ali gde je u isto vreme došlo i do transfera novih običaja i znanja koja su, po svemu sudeći, donele žene iz neolitskih zajednica a od kojih su neke tu kasnije i sahranjene. Tako, imamo primer nekoliko individua koje su genetski poreklom iz Anadolije, ali su bile sahranjene u trapezoidnim kućama Lepenskog Vira u tipičnom ispruženom položaju na leđima koji je u Đerdapu deo mezolitske lokalne tradicije i koji se razlikuje od neolitskog, zemljoradničkog sahranjivanja u položaju zgrčenca ili fetusa na boku. Sa lokaliteta Padina u Đerdapu, jedna individua imala je oko 50 odsto anadolskog i 50 odsto lokalnog đerdapskog lovačko-sakupljačkog genetskog materijala, što ukazuje na to da se ova osoba rodila iz veze pripadnika ove dve genetski različite populacije. Dobili smo i podatak o tome da su dva zajedno sahranjena novorođenčeta iskopana na lokalitetu Vlasac 2006. godine bili muški blizanci a da se među sahranjenima na lokalitetu Padina nalaze otac i ćerka.

Ako je moguće izvući jedan od važnih zaključaka paleogenetskih studija uopšte, to je činjenica da je tokom prošlosti ljudske vrste dolazilo do veoma intenzivnog kretanja, mešanja genetski različitih grupa i nestanka, tj. zamene pojedinih populacija na teritorijama koje su ranije nastanjivali. Gotovo da ne postoji nijedan primer populacije koja danas obitava na teritoriji koju je nastanjivala u dubokoj prošlosti. Ovakav zaključak je u suprotnosti sa svakom vrstom romantičnog nacionalizma o iskonskoj vezi određene etničke grupe ili nacije i teritorije na kojoj ta grupa obitava. ¶

DUŠAN BORIĆ
istraživač saradnik na
Kolumbija univerzitetu u Njujorku

Glupi u smart društvu

Sećate li se svog prvog mobilnog telefona? Brenda, marke, mogućnosti koje vam je pružao? Pokušajte da evocirate te uspomene u nekom društvu i razviće se priča poput one ko je gde služio vojsku i kakav mu je bio starešina, samo što u ovoj priči mogu da učestvuju i žene. Poseban respekt zaslužuju oni koji su telefon imali pre GSM mreže, mada ne treba olako odbaciti nikoga ko se seća da su telefoni nekada imali vidljivu antenu. Kao i one koji pamte da su Soni i Erikson nekada bili dve odvojene firme i da smo se delili na one koji koriste njihove aparate i one koji koriste nokiju.

Nastavak igre je da se setite svog prvog pametnog telefona, što je već mnogo lakše, ti telefoni postoje tek desetak godina. Posedovanje prvog telefona bio je dramatičan događaj u životu, mogućnost da budemo dostupni u pokretu, dakle krupna promena. Onda su došli SMS-ovi (neki su to imali odmah), pa razni sitni dodaci. Interesantno je, recimo, da je Samsung (tada relativno nebitna firma za mobilne telefone) prvi u aparat ubacio kameru još 2000. godine. Samo što je sve do negde 2005. to bila više bizarnost nego nešto što se smatralo potrebom, a kamoli da se podrazumevalo.

Pametni telefon bio je sledeći korak ako ne više od sedam, a ono barem od jedne milje. I nije bio za svakoga. Poznajem i danas tehnički superiorne ljude koji koriste telefončiće nesposobne za više od razgovora, slanje poruka i alarma. Jednostavno, misle da bi nošenjem kompjutera u džepu postali brzo robovi tog uređaja, a već im ga je previše i na poslu. Nije sasvim netačno.

Ovo sve pišem kao uvod za tezu koju u poslednje vreme iznose mnogi stručnjaci, a nedavno ju je ponovio i BBC-jev tehnološki komentator Rori Selan Džouns posle prošlonedeljnog kongresa mobilne telefonije u Barseloni, inače najvećeg takvog događaja na svetu. Na koji dolaze svi koji prave išta što ima veze sa mobilnom telefonijom izuzev Epla.

Eksperti postavljaju pitanje šta je to novo što mobilni telefon može da nam ponudi i odmah odgovaraju da ni ove godine, kao ni prošle, u Barseloni nisu videli ništa spektakularno. Da, novi Samsung telefon (S9) ima fantastične performanse i kameru, neki drugi modeli su vrhunski dizajnirani (Hjuavei Porše P10 recimo), pojavila se sva sila aplikacija i dodataka. Ali, suštinski, posedovanje aparata od pre tri ili čak pet godina pre će da izazove nedoumice oko vašeg društvenog statusa, nego što će vas učiniti tehnološki inferiornim. Jer, kamera će snimati sasvim pristojne slike i video, radiće vam sve aplikacije za komunikaciju i one za plaćanje, ako ih koristite. Ako aparat niste preopteretili pa je usporio, to je kao da vozite desetak godina star model mercedesa ili be-em-vea. Ako je očuvan, neko će vam se još i diviti.

Iskorak je pokušala da napravi Nokija, odnosno kompanija koja je danas vlasnik tog brenda i nema veze sa izvornom finskom firmom. Prošle godine napravili su hit povratkom modela 3110 koji je bio i ogroman komercijalni uspeh (80 miliona prodatih aparata, doduše veoma jeftinih za današnje pojmove). Ohrabreni time, ove godine su izašli sa modelom 8110, čuvenom "bananom", i još su je obojili u banana-žuto kako ne bi bilo nikakve zabune o čemu se radi. Kao i 3110 ili folksvagenova "buba", i ovaj aparat liči na onaj stari od pre 20 godina, ali je tehnološki modernizovan. Ima savremen ekran, internet konekciju, kameru od dva megapiksela, baterija mu traje danima i koštaće oko 80 evra. Ali to nije korak napred, već više u stranu, na upražnjenu marginu.

Znači li to da su mobilne komunikacije u krizi? Nikako. Barselonu je ove godine obeležilo opšte promovisanje 5G koncepta i mogućnosti koje on pruža, lako povezivanje svih mogućih uređaja, stvaranje tehnoloških mogućnosti za internet stvari bez velikih troškova. Sve oko vas biće povezano i sasvim je moguće da vam u takvom svetu mobilni telefon više neće biti potreban, makar kao predmet koji nosite sa sobom. Uživajte u starim dobrim vremenima koja upravo živimo. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije **u redakciji**	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	**1500 RSD**	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	**2000 RSD**	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	**2900 RSD**	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	**3800 RSD**	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

MOTORIZACIJA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

U MOMENTU KADA SU AUTOMOBILI UŠLI U SVAKODNEVNICU MNOGIH LJUDI, POSTOJAO JE OSEĆAJ DA NASTUPA JEDNA SASVIM NOVA EPOHA...

NA FOTOGRAFIJAMA KOJE PRONALAZIM NA BUVLJIM PIJACAMA, ČESTO UZ AUTOMOBILE POZIRAJU DECA. ČETVOROTOČKAŠ JE BIO NEŠTO KAO UVEĆANA IGRAČKA, ALI I NEŠTO VREDNO DIVLJENJA, NEŠTO ŠTO JE ŽIVOT ČINILO DRUGAČIJIM ...

SVI MOTORIZOVANI AUTOMATSKI SU POSTAJALI POSVEĆENICI KULTA BRZINE – DVOTOČKAŠI ĆE DECENIJAMA KASNIJE OBELEŽITI VREME NASTANKA ROKENROLA, SLAVEĆI MOGUĆNOST DA MOŽETE DA SE IZDVOJITE IZ BILO KOJE GRUPE ILI DRUŠTVA, I ODJURITE NEKUD ZA SVOJ ĆEF...

AUTOMOBIL JE ZA TILI ČAS MOGAO DA VAS POVEŽE SA UDALJENIM PREDELIMA, GDE STE MOGLI DA DOSPETE I SAMO RADI UŽIVANJA, ILI PROMENE AMBIJENTA ...

IAKO JE KOD SAVREMENIH LJUDI TOKOM DECENIJA RASLA RAZOČARANOST SVIM I SVAČIM, IZVORNI OPTIMIZAM JE NEŠTO ČEGA BAR MOŽEMO DA SE PRISEĆAMO, I DA BUDEMO INSPIRISANI, AKO TO SEBI DOZVOLIMO...

Sav taj čaj

Pre otprilike dve zime, pisala sam svoju domaću zadaću, čitala lektiru i povremeno držala časove u finoj knjižari-čajdžinici blizu Filološkog fakulteta. U njoj je tada radila, a možda i dalje radi, jedna istoričarka umetnosti, živela je tu jedna mačka i navraćali razni interesantni ljudi. Više ne pišem domaći, ne čitam lektiru i trenutno ne držim časove, pa ni tamo ne idem, ali će knjižara za mene ostati upamćena po iščekivanju prvog časa i jednom razgovoru uz čaj.

Foto: Pexels photo

Ulazim u knjižaru jednog četvrtka posle predavanja, malo neispavana i mnogo uzbuđena što treba da se sretnem s prvom osobom koja je ikada bila zainteresovana da joj držim čas. Na nisku policu kod vrata spuštam knjigu koju sam donela da razmenim, nešto rusko, ne sećam se šta. Istoričarka umetnosti uzima knjigu sa police, lista i kaže: "Eto, Daniele, ona zna ruski, vidi." Čujem, ali sam previše zaokupljena borbom sa svojim kaputom, a onda i kopanjem po torbi da nađem mobilni telefon i proverim kasnimo li ja ili devojka koja hoće čas. Pošto utvrđujem da sam ja ta koja je došla ranije, sedam i stišavam puls. Kod police iza mojih leđa pojavljuje se čovek u šarenom džemperu i kaže: "Khmm", na šta se ja okrećem. "Znači, ti znaš ruski", kaže on. "Da." "Ona će ovde da drži čas", kaže istoričarka umetnosti. "Kad, sad?" "Da", kažem ja. "Za petnaestak minuta. Tako nešto." "Je l' mogu da sednem dok čekaš?", pita on. "Mhm", odgovaram. "Hoćete čaj?", pita istoričarka umetnosti. "Da", odgovaramo, i čovek u šarenom džemperu seda u fotelju preko puta mene.

"Znači, ti si nastavnica ruskog?", kaže. "Studiram. A šta ti radiš?", pitam, a on pogleda prvo kroz prozor, pa onda ponovo u mene. "Ja sam inženjer. Radim tako, svoje, inženjerske stvari. Crtam." Uto stiže čaj. "Izvoli, *Daniele*", naglašava ona i odlazi, a meni prozuji kroz glavu da postoji fora, ali mora da je njihova interna, tako da me već sledeće sekunde više ne interesuje. "Jesi bila nekad u Rusiji?", pita Daniel. "Jesam, u Peterburgu." "Meni je sve to strašno zanimljivo. Ja sam bio u Kirišiju, blizu Peterburga."

"Radio sam tamo, kao inženjer. Od jutra do mraka, mesec dana. U stvari, samo je mrak. Ustaješ, napolju je mrak. Vraćaš se kući, mrak. Svuda je smog. Strašno", priča i podiže šolju čaja, a ja zamišljam njegov šareni džemper kako se pomalja iz smoga, dok on nosi neke torbe i hamere i verovatno naočare, i tako te rekvizite koje nose inženjeri. Napolju je minus pedeset i on hrabro ide na posao kroz mećavu, sa tri kilograma lenjira i hamera, dok mu se oko nogu kotrljaju beskućnici alkoholičari i prazne flaše. "Nije ti se dopalo?", pitam. "Štajaznam... I jeste, i nije. Bilo je naporno." "Posle mesec dana, više nisam mogao", nastavlja. "Ali, naučio sam malo ruskog, a učio sam ga i u osnovnoj i srednjoj školi. Mogao sam vrlo brzo da ih razumem. Divan jezik. Mekan." Otpijam čaj i razmišljam zašto volim ruski. Između ostalog, i zbog mekoće, da. "A zašto si upisala baš ruski?", pita me.

Pre nego što otvorim usta da odgovorim, čuju se vrata i oboje se okrećemo u pravcu devojke koja užurbano razmotava veliki šal i govori: "Jesi ti Jovana?", a onda staje negde iza mene, na šta Daniel mačeći iskače iz fotelje sa svojim čajem i kaže: "Idem ja, da ne smetam." Ona seda na njegovo mesto i pokušava da udahne dok skida jaknu i trepće u neverici. Vrata knjižare se čuju još jednom – Daniel je otišao. "Aaaa, odakle ti njega znaš?", pita devojka. "Sad sam ga upoznala." "Jaooo, ne mogu da verujem!!!", kaže ona. "Jooj!" "A što?", pitam, a prvobitna sumnjičavost da postoji neka fora ledi se u izvesnost, i počinje da mi grebucka grlo. Iščekujem njen odgovor, sa malenom knedlom u jednjaku. "Je l' ti ne znaš ko je to?", pita ona u neverici. "Ne znam." "To je onaj iz Jarbola! Jao! Ložila sam se na njega celu srednju školu. Znaš, moja najbolja drugarica i ja smo iz Pančeva, mi smo stalno išle na njihove koncerte..." Izdišem, rastapa se knedla. "I on voli ruski", kažem. "Vau, ne mogu da verujem da sam ga srela, tako blizu...", nastavlja ona. "Mogla si da ga pitaš za autogram." "Ma... Ma imam to... A jao... Samo sam se zbunila. Bože. Daniel."

"Izvoli", upitno kaže istoričarka umetnosti. "Jao, pa ne znam...", odgovara devojka. "Čaj." Na štriku nad stočićem za kojim sedimo visi razglednica. Unutrašnja strana, sa imenom autora i propratnim tekstom, okrenuta je ka nama. Na njoj su Danielovo i ime istoričarke umetnosti. Otpijam još gutljaj čaja, trunčicu previše uživam u komičnosti trenutka u kojem se devojka još uvek bori da vaspostavi disanje, negde u prostoru prede mačka, a ja volim činjenicu što studiram ruski. Obožavam je. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 399 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 399 dinara.
Akcija traje od 17. februara do 16. marta 2018.

Mihael Liders:
KO SEJE VETAR

Bestseler poznatog nemačkog eksperta za islamski svet u kome se govori o modernoj istoriji Sirije, Iraka, Irana i drugih zemalja Orijenta, s akcentom na ulogu koju su Zapad i zapadni političari tokom poslednjih pola veka u njoj igrali.

Florijan Frajšteter:
KOMETA U ČAŠI KOKTELA

Fascinatna knjiga o astronomiji koja objašnjava kako je ono što se događa u dubinama svemira povezano s našim svakodnevnim životom. Dobitnik nagrade za najbolju naučno-popularnu knjigu na nemačkom govornom području u 2014. godini.

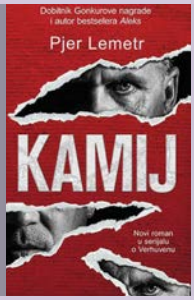

Hauard Džejkobson:
IME MI JE ŠAJLOK

Roman nastao u okviru projekta „Hogart Šekspir", u kome poznati pisci osavremenjuju Šekspirove drame. Dobitnik Bukerove nagrade Hauard Džejkobson ponovo je ispričao „Mletačkog trgovca", prebacujući njegovog junaka i radnju iz Venecije XVI veka u današnju Britaniju.

Pjer Lemetr:
KAMIJ

Izvrstan triler dobitnika Gonkurove nagrade iz njegovog serijala o inspektoru Verhuvenu, zahvaljujući kojem je stekao titulu „princa zabune, varke i neočekivanih obrta".

Piter Pomerancev:
NIŠTA NIJE ISTINA I SVE JE MOGUĆE

Britanski novinar ruskog porekla u Moskvi je desetak godina radio kao producent televizijskih rijalitija, a zatim napisao knjigu o današnjoj Rusiji kao postmodernoj diktaturi.

Milena Buskets:
I OVO ĆE PROĆI

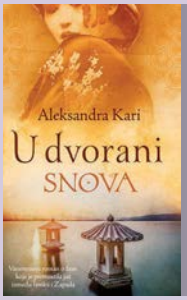
Roman o ćerkinoj boli zbog majčine smrti i načinima da se on ublaži, o ljubavima, strahovima i žudnjama jedne žene na životnoj raskrsnici. Delo književnice koju nazivaju „Fransoaz Sagan XXI veka".

Dušan Petričić:
DIJAGNOZA

Zbirka karikatura Dušana Petričića objavljivanih u „Politici" između 2009. i 2013. godine, lucidna, duhovita i gorka dijagnoza političkih i društvenih prilika u Srbiji.

Aleksandra Kari:
U DVORANI SNOVA

Istorijski roman o kineskoj kurtizani Saj Đinhua, ljubavnici nekoliko evropskih i kineskih političara i diplomata, koja se sticajem okolnosti zatekla u središtu dramatičnog sudara Kine i Zapada na prelazu između XIX i XX veka.

Suzan Džojnson:
VODIČ JEDNE BICIKLISTKINJE KROZ KAŠGAR

Jedna Engleskinja 1923. godine odlazi u hrišćansku misiju u Kineski Turkestan, tamo preduzima neobično putovanje biciklom i pokreće lanac događaja koji će promeniti sudbine nekoliko ljudi u savremenom Londonu. Priča u kojoj se prelamaju današnji odnosi Zapada i Istoka.

Petar Grujičić:
GOSPODARI VREMENA

Krajem marta 1941. jedan mladić osvaja milionsku premiju državne lutrije. Iako ne uspeva da dobitni loz unovči pre početka nemačkog bombardovanja 6. aprila, on ne gubi nadu, a onda biva uvučen u vrtlog bizarnih događaja u okupiranom Beogradu. Zanimljiv roman u kome se prepliću istorija, fikcija i fantastika.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara **Momo Kapor,** Stanoja Glavaša 1, Beograd
Delfi knjižara **Immo**, Gandijeva 21, Beograd
Delfi knjižara **SKC**, Kralja Milana 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara **Borislav Pekić,** Knez Mihailova 40, Beograd
Delfi knjižara **Branislav Nušić**, Makedonska 12, Beograd
Delfi knjižara **Dobrica Ćosić**, Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd
Delfi knjižara **Vuk Karadžić**, Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd
Delfi knjižara **Miljakovac**, RK Beograd, Vareška 4, Beograd
Delfi knjižara **Banovo brdo**, Požeška 118a, Beograd
Delfi knjižara **Zira**, Ruzveltova 33, Beograd
Delfi knjižara **Slobodan Selenić**, Terazije 38, Beograd
Delfi knjižara **Dositej Obradović**, Glavna 20, Zemun
Delfi knjižara **Kruševac,** Vidovdanska 89
Delfi knjižara **Subotica**, Korzo 8
Delfi knjižara **Jovan Jovanović Zmaj**, Zmaj Jovina 12, Novi Sad
Delfi knjižara **Sremska Mitrovica**, TC Rodić
Delfi knjižara **Niš**, Voždova 4
Delfi knjižara **Niš**, TC Kalča, lam. E, lok. 11
Delfi knjižara **Radoje Domanović**, Kralja Petra I 12, Kragujevac
Delfi knjižara **Desanka Maksimović**, Kneza Miloša 33
Delfi knjižara **Branko Ćopić**, Omladinska 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara **Vladislav Petković Dis**, Gradsko šetalište bb., Čačak
Delfi knjižara **Isidora Sekulić**, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića 12, Pančevo
Delfi knjižara **Požarevac**, Stari korzo 2
Delfi knjižara **BIG Novi Sad**, Sentandrejski trg 11, Big Shopping centar
Delfi knjižara **Užice**, Trg Svetog Save 46, Užice
Delfi knjižara **Jagodina,** VIVO shopping PARK, lokal A10, Vuka Bojovića bb.
Delfi knjižara **Gornji Milanovac,** Vojvode Milana 4
Delfi knjižara **Zrenjanin,** TC Aviv park Zrenjanin, Bagljaš Zapad 5
Delfi knjižara **Vasko Popa,** Trg Sv. Teodora Vršačkog 5, Vršac
Delfi knjižara **Zvezdara**, TC Aviv Park, Živka Davidovića 86**,** Beograd
Delfi knjižara **Miloš Crnjanski**, Vase Čarapića 2–4, Beograd
Delfi knjižara **Subotica,** TC Shoppi, Segedinski put 88
Delfi knjižara **Novi Beograd**, Bulevar Mihajla Pupina 181, Beograd
Delfi knjižara **TC Stop Shop, lokal 15.4,** Bulevar Medijana 21, Niš
Delfi knjižara **Borča**, Tržni centar SHOPPI, Zrenjaninski put bb., Beograd
Delfi knjižara **Karaburma**, **TC BIG FASHION**, Višnjička 84, Beograd
Delfi knjižara **Lebane**, Cara Dušana 57
Delfi knjižara **Šabac**, Gospodar Jevremova 18
Delfi knjižara **Lazarevac,** TC Stop Shop, Železnička bb.

BUDITE LOVAC, A NE PLEN.

PRVI IKADA BMW X2.

www.bmw.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec